

Ungdommer i drift

- etnisk minoritetsungdom om marginalisering,
sosiale møter og omsorg

Marie Moen
Master i sosiologi
Vår 2006
Universitetet i Oslo
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Forord

Endelig er jeg kommet i havn etter en svært lærerik og givende prosess. I den anledning vil jeg først og fremst takke seks flotte og imøtekommande ungdommer som har delt sine helt personlige erfaringer med meg. Deres tillitt har ikke vært en selvfølge. Den har likevel vært fullstendig avgjørende for å kunne skrive oppgaven. Jeg vil også rette en stor takk til Marco, Marites, David, Francois og Magne i New Page for måten de har stilt opp og lagt forholdene til rette for meg i alle faser av prosessen. Det har vært inspirerende og godt å se hvor mye idealisme, vilje og mot kan utrette. Katrine Fangen fortjener en stor takk for god veiledning. Det samme gjør familien som har vist stor gjestfrihet og toleranse over lang tid!

Oslo, desember 2005

Marie Moen

Sammendrag

Oppgaven er en kvalitativ studie av ungdommer med minoritetsbakgrunn som befinner seg eller har befunnet seg i en utsatt situasjon. Media og samfunnsdebatten er preget av uttalelser om ungdommer i deres situasjon. Utgangspunktet har vært å nå frem til subjektive erfaringer, opplevelser og refleksjoner blant *ungdommer* som en eller gang har begynt å utfordre moralske og lovlige grenser. Hovedproblemstillingen handler om hvilke erfaringer de har med marginalisering på sine livsarenaer og hvordan de reflekterer rundt sin egen atferd. Underproblemstillingene er som følger:

- Hvordan opplever ungdommene sine relasjoner i hjemmet, på skolen, til jevnaldrende, politiet og mennesker de ellers møter når de ferdes ute?
- På hvilken måte setter ungdommene disse møtene i sammenheng med den marginaliseringen de har opplevd?
- Hvordan har ungdommene opplevd tiltakene som er satt i verk for å hjelpe dem?

Ungdommene setter sin egen atferd og marginalisering i sammenheng med vennene de har funnet og miljøet de har vanket i. De har funnet tilhørighet blant jevnaldrede med en uheldig innvirkning på deres egen atferd. I miljøet er de blitt eksponert for voldelige konflikter, rus eller begge deler. De ser også egen atferd i lys av forestillinger om hva som er typisk for *ungdomstiden*. Ungdomstiden defineres som en spesiell fase, der søken etter spennende opplevelser og mestringsstrategier for å taffe seg for jevnaldrende er viktig. Ved å definere ungdomstiden slik, normaliserer de egen oppførsel for seg selv. Normaliserende definisjoner og tolkninger bidrar til å begrense refleksjoner rundt konsekvenser og samvittighet i denne perioden. Sett under ett har mestringsstrategier, felles aktiviteter, kollektive normer i gjengen om å stille opp for hverandre og teknikker for å nøytralisere sine egne handlinger sammen bidratt til å påvirke og opprettholde ungdommenes atferd. Samtidig har ungdommene en oppfatning om at atferden roer seg ned med modning og voksenalder. Også islams moralske leveregler har vist seg å virke begrensende på marginalisering.

Atferden handler ikke bare om ungdomstid, venner og spenning. Mange har opplevd krenkelser og konflikter i møtet med omgivelsene. De forteller om mobbing fra medelever på skolen. For noen er skolen blitt en arena for stempling og stigmatisering, hvor de er blitt tillagt en negativ identitet som problematisk og annerledes. Mange har negative opplevelser

med politiet og oppfatter deres arbeidsmetoder som vilkårlige, røffe og urettferdige. Meningene om politiet er imidlertid delte, også med tanke på om det ligger rasisme bak arbeidsmetodene. Opplevelsen av rasistiske krenkelser generelt varierer fra mange til ingen slike erfaringer. Det kommer også frem hvordan rasismebegrepet kan brukes til å rettferdiggjøre egne voldshandlinger i konflikter med andre, eller hvordan liten beherskelse av språk og samfunnskoder kan skape misforståelser og en overfølsomhet i møtet med et nytt land. Rasistiske krenkelser kan tre frem i ulik grad og form hos forskjellige individer. Reaksjoner på krenkelsene handler om frustrasjon, sinne, motstand, resignasjon og depresjon. Noen har håndtert situasjonene med å slå eller komme med trusler mot lærere og andre. Noen ganger bruker de selv diagnosen ADHD som en forklaring på sine sterke reaksjoner. Vi kan se en sammenheng mellom at ungdommene har opplevd krenkelser der de stilles utenfor i visse sosiale sammenhenger og tilhørigheten de senere har funnet blant venner med negativ innflytelse på atferden. Vi kan tolke ungdommenes marginalisering både i form av å *skyves* og *trekkes* mot gråsonen av samfunnet.

Behov for støtte, råd og nære relasjoner har vært til stede, selv om det ikke alltid har stått klart for ungdommene i øyeblikket eller vært enkelt å hjelpe dem. Noe av nøkkelen til å påvirke og hjelpe ungdommene synes å ligge i at de møtes med tillitt og respekt. I møtet med foreldre og barnevern har de ofte følt seg overkjørt og utsatt for autoritære holdninger. Mange har derfor hatt problemer med å oppfatte mas, kjeft og drastiske tiltak som forsøk på omsorg. I noen tilfeller har de brukt rus som en flukt fra vonde følelser i forbindelse med konflikter eller skilsmisse i hjemmet. Ved å bygge opp nære relasjoner, vise tillitt og fremstå som relevante rollemodeller har veilederne i New Page gjort ungdommene åpne for å motta den omsorg og hjelp de selv mener å ha behov for.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
Oppgavens tema og problemstilling.....	1
Oversikt over oppgaven.....	2
New Page.....	4
2. Noen teoretiske tilnærminger og begrep.....	6
Kort om avviksteorier.....	6
Marginalisering.....	7
Kontrollteori og sosiale sfærer.....	9
Stempling og stigma.....	11
Rasisme og krenkelser.....	14
Ungdomstid.....	18
Teoretiske betraktninger før analysen.....	18
3. Metodiske overveielser.....	21
Valg av metode.....	21
Tilgang til feltet.....	22
Presentasjon og samtykke.....	23
Utvalget.....	25
Forberedelser til intervjuene.....	25
Intervjuene.....	28
Noen etiske aspekt.....	30
I etterkant av intervjuene.....	31
Definisjoner, tolkninger og validitet.....	32
Avslutning.....	33
4. Venner, ungdomstid og atferd.....	34
Venner og miljø.....	34
Josef.....	35
Abdi.....	37
Salim.....	39
Farah.....	41
Emanuel.....	42
Mohamed.....	45
Midlertidige konklusjoner og drøftinger.....	48
5. Familiens arena.....	51
Konflikt og omsorg.....	51
Splittede familier.....	54
Etnisitet.....	55
Midlertidige konklusjoner og drøftinger.....	56

6. Skolens arena.....	58
Stigma.....	58
Mobbing.....	60
Eget ansvar.....	62
Nytt land, ny skole.....	63
Midlertidige konklusjoner og drøftinger.....	64
7. Rasistiske krenkelser.....	66
Jeg trodde jeg var norsk, jeg!	66
Hvis du hater meg, er du rasist.....	70
Møte med politiet.....	71
Politiet er noe dritt!.....	72
Midlertidige konklusjoner og drøftinger.....	75
8. Omsorg og veiledning i en utsatt situasjon.....	79
Ungdommenes møte med New Page.....	80
Foreldre vs New Page.....	83
Barnevernet.....	85
Rollemodeller.....	87
Midlertidige konklusjoner og drøftinger.....	88
9. Ungdommene om marginalisering – oppsummering og noen refleksjoner.....	90
Vennskap, ungdomstid og spenning.. ..	90
..men også krenkelser.....	91
Familie, tiltak og kontroll.....	93
Sluttord.....	95
10. Litteraturliste.....	97
11. Vedlegg.....	100
Intervjuguide.....	100
Informasjonsskriv.....	101

1. Innledning

Oppgavens tema og problemstilling

Oppgaven tar utgangspunkt i hvilke erfaringer og tanker seks ungdommer med minoritetsbakgrunn har i forhold til den marginaliseringen de har opplevd i ungdomsårene. Ungdommene befinner seg i en utsatt situasjon i den betydning at de har utvist en atferd der de har brutt allmenne moralske grenser, normer og lover. Alle ungdommene er tilknyttet den forebyggende organisasjonen New Page som gjennom tett oppfølging har forsøkt å hjelpe dem ut av det bekymringsfulle atferdsmønsteret. I tillegg til ungdommene har jeg intervjuet to ansatte i New Page. Årsaken til dette er min antagelse om at de ansatte sitter med verdifull innsikt om ungdommers erfaringer med marginalisering etter å ha jobbet nært med dem. Hovedproblemstilling og underproblemstillinger er som følger:

Hvilke erfaringer har ungdommene med marginalisering på sine livsarenaer, samt hvordan forklarer og snakker de om sin egen bekymringsfulle atferd?

- Hvordan opplever ungdommene sine relasjoner i hjemmet, på skolen, til jevnaldrede, politiet og mennesker de ellers møter når de ferdes ute?
- På hvilken måte setter ungdommene disse møtene i sammenheng med marginaliseringen de har opplevd?
- Hvordan har ungdommene opplevd tiltakene som er satt i verk for å hjelpe dem?

Oppgaven kan ses i perspektiv av en del av den samfunnsdebatten som har pågått rundt ungdommer med minoritetsbakgrunn og bekymringsfull atferd. Dette er et tema som gir mange overskrifter i media og som engasjerer politikere, forskere og allmennheten generelt. Helland og Øia (2000:139) hevder den også til tider har vært knyttet til en mer omfattende innvandrings -og flyktningsdebatt, og at debatten i kjølevannet av all mediefokuseringen har vært uryddig og hatt klare politiske overtoner.

”Til tross for sterke meninger er vi inne på områder der vi bare til en viss grad er i stand til å skille myter fra realiteter. Forskning har ikke klart å gi presise svar eller trekke konklusjoner som ikke er omstridt. Feltet har i stor utstrekning vært åpent for både profesjonelle og uprofesjonelle synsere. Noe av det giftige ved den offentlige debatten som har vært ført, er at den er lite nyansert. Konsekvensene er blitt en generell stempling av innvandrerungdom som gruppe. Spesielt har dette

gått ut over ungdom fra den tredje verden, den gruppa som er mest synlig i gatebilde” (Helland og Øia 2000:139).

I følge Helland og Øia er også forskningen på området preget av lite konkret og håndfast kunnskap. Følgene har vært synsing og sensasjonspreget pressedekning basert på utilstrekkelig dokumentasjon. Å knytte atferdproblematikk blant ungdom så sterkt til etnisitet møter motbør fra mange som ønsker en nyansering av debatten. Noen vil hevde at man bør fokusere mer på levevilkår, demografiske eller andre sosiale forhold som kan disponere for atferdsproblemer. Opprørene som har pågått i Paris` forsteder høsten 2005, har blant annet tvunget den franske regjeringen til å fokusere på levevilkår blant etniske minoriteter i ghettolignende bostedsområder. Skolepolitikk, integrasjonsspørsmål og arbeidsledighet ble satt på dagsordenen (Dagbladet 10. november 2005). Samtidig finnes det aspekter ved å ha etnisk minoritetsbakgrunn som kan være problematisk, både i forhold til opplevelser fra opprinnelseslandet og utfordringer i møtet med majoritetssamfunnet. Mengden av avvikssosiologiske teorier vitner om at ungdommers marginalisering er et komplekst område, der det er vanskelig å finne enkle årsakssammenhenger, forklaringer og løsninger.

Hensikten med denne oppgaven er ikke å bidra til å klargjøre hvorvidt ungdommer med minoritetsbakgrunn har en større tendens til atferdsproblemer enn etniske norske ungdommer. Gitt kompleksiteten rundt temaet, og selvsagt vitenskapelige begrensninger, vil oppgaven heller ikke gi noen objektive svar på hva som forårsaker bekymringsfull atferd blant ungdommene jeg intervjuer. I samfunnsdebattene høres likevel mest stemmene til alle de som mener noe om ungdommene. Ikke like ofte kommer det frem hvilke opplevelser *ungdommene* har i forhold til seg selv og den situasjonen de befinner seg i. Å sette fokus på ungdommenes tanker og hva de kan fortelle om omstendigheter rundt sine liv, kan være et nyanserende perspektiv på dette emnet. Oppgavens tema har derfor stor samfunnsmessig relevans. Med mine intervjuer har jeg fått en interessant mulighet til å komme inn på tankene, meningene og følelsene til ungdommer som befinner seg midt i en slik livssituasjon, samt mennesker som jobber nært med dem. Temaet berører problemstillinger sosiologer har jobbet med i lang tid, og må derfor sies å befinne seg godt innenfor det sosiologiske fagfeltet.

Oversikt over oppgaven

For å nærme meg ungdommenes erfaringer, måtte jeg finne frem til en teoretisk ramme og et begrepsapparat som kunne belyse ulike elementer i deres fortellinger. Det finnes mange sosiologiske teorier som berører forskjellige aspekt knyttet til ungdom og marginalisering. I

kapittel 2 gjør jeg rede for de teoretiske retningene og begrepene jeg har valgt, kommenterer disse og beskriver hvordan jeg vil bruke de i analysen.

I kapittel 3 gjør jeg rede for mitt metodiske utgangspunkt. Her beskriver jeg de ulike fasene i forskningsprosessen og utfordringer jeg har støtt på underveis.

Heretter begynner analysekapitlene hvor vi får møte ungdommenes egne tanker, opplevelser og erfaringer. Hvert kapittel avsluttes med et sammendrag, der jeg drøfter og trekker inn teori fra teorikapittelet.

I kapittel 4 blir ungdommene presentert. Her kommer jeg inn på deres refleksjoner rundt den bekymringsfulle atferden og hvilken rolle andre jevnaldrende har spilt for deres marginalisering.

Familien er vanligvis den viktigste omsorgsinstitusjonen i et barn liv. Kapittel 5 handler om ungdommenes relasjon til familien og hvordan opplevelsene på denne arenaen settes i sammenheng med marginalisering.

Skolen er en arena for kunnskap, men også for sosiale møter med jevnaldrende og voksne autoriteter. I kapittel 6 rettes fokus mot erfaringene fra skolehverdagen og hvordan ungdommenes bekymringsfulle atferd kan ses i lys av disse erfaringene.

Ungdommene er bærere av etniske kjennetegn som kan eksponere dem for negative reaksjoner fra omverdenen. Kapittel 7 handler om opplevelsene og konsekvensene av rasistiske krenkelser fra ulike hold, deriblant politiet.

Kapittel 8 er siste analysekapittel. Det handler om hvordan ungdommene har opplevd forsøkene på å hjelpe dem og hvilke behov de har hatt i en marginalisert situasjon.

I kapittel 9 trekkes trådene fra analysen sammen. Kapittelet representerer en endelig konklusjon og drøfting. Konklusjonene ses i lys av den teoretiske og begrepsmessige rammen for oppgaven. Til slutt kommer jeg med en generell kommentar knyttet til problemstillinger i innledningen og resultatene av analysen.

New Page

New Page er en ideell organisasjon som jobber med forebyggende arbeid blant ungdommer i en utsatt situasjon. Det hele startet som et samarbeidsprosjekt mellom basketballklubben Ulriken Eagles og utekontakten i Bergen. Basketballspillere på elitenivå tok på seg rollen som rollemodeller og veiledere ovenfor en gruppe ungdommer i byen som vakte reaksjoner og bekymringer gjennom sin atferd. Siden har prosjektet blitt iverksatt på flere steder i landet i tilknytning til lokale eliteklubber i basket. Våren 2002 ble New Page Norge opprettet som en egen ideell stiftelse, og arbeidet ble tettere knyttet opp til barnevernet. New Page har beholdt sin tette knytning til basket. Noen av de ansatte er fremdeles profilerte basketballspillere, mens nye ansatte blir håndplukket. Et viktig aspekt i ansettelsesprosessen er å finne personligheter som passer til verdigrunnlaget til New Page. Kjerneverdiene handler om å vise empati, være tilstede, konsekvent, pålitelig og positiv. De ansatte skoles og følges opp med veiledning fra personer med sosialfaglig kompetanse, pedagogisk kompetanse og praktisk erfaring i arbeid med ungdommer i en utsatt situasjon.

New Page sitt arbeid konsentrerer seg om ungdommer mellom 12 -18 år som har begynt å utvikle en bekymringsfull atferd, der de ofte handler på tvers av moralske og lovlige grenser. Det handler om sekundærforebygging. Atferden deres går utover en generell utfordring av normer og grenser man kan forvente av ungdommer, men ungdommene har likevel ikke etablert et varig normbrytende mønster. De befinner seg derfor i en sårbar situasjon, hvor barnevern og annet hjelpeapparat ofte er koblet inn for å hjelpe ungdommene vekk fra en varig marginalisering. New Page arbeider på oppdrag fra barnevernet og lager avtaler om individuell oppfølging av ungdommene tilpasset den enkeltes særskilte behov. Ungdommene får tildelt et antall timer i uken de kan tilbringe med sine veiledere, et antall som kan variere mellom 8 til over 25 timer i uken. Oppfølgingen skjer på dagtid, kveldstid og i blant nattetid. I tillegg er de ansatte tilgjengelige for kontakt dersom ungdommene skulle trenge dem.

De ansatte arbeider nært med ungdommene på deres egne livsarenaer. Essensielt for deres arbeid er å skape en nær relasjon og et tillitsforhold mellom seg og ungdommene. Målet er å guide ungdommene i deres endringsprosesser i ungdomstiden, sette i gang vekstprosesser hos ungdommene og stimulere deres følelse av å mestre utfordringene livet byr på. Også fordi en slik mestringsopplevelse innvirker på den enkelte ungdoms selvbylde. De ansatte ønsker å fremstå som rollemodeller, veivisere og brobyggere i forhold til hjemmet, skolen og

fritidsarenaer. For å jobbe med nettverket rundt ungdommene, forsøker New Page å samarbeide med foreldre, lærere, politi og andre personer ungdommene møter og forholder seg til i livet sitt. Selv om New Page følger opp ungdommer av ulike etnisk bakgrunn, har de jobbet mye med etnisk minoritetsungdommer. De har derfor møtt problemstillinger knyttet til det å ha en slik bakgrunn. Gjennom min kjennskap til New Page har jeg en formening om at ungdommene og de ansatte i organisasjonen sitter med verdifull innsikt om hva det vil si å være ungdom i utsatt situasjon. Deres erfaringer danner grunnlaget for denne oppgaven. (informasjonen om New Page er hentet fra www.newpage.no. Den består også av informasjon formidlet direkte fra deres ansatte)

2. Noen teoretiske tilnærminger og begrep

Seks ungdommer tilknyttet den forebyggende organisasjonen New Page har stilt opp for å dele sine tanker, opplevelser og erfaringer rundt ulike forhold i sine liv. De representerer seks forskjellige individer med sine helt unike livshistorier. Likevel har de til felles at de en eller annen gang i løpet av oppveksten har utviklet en atferd som har skapt bekymringer blant omgivelsene, og som har brutt med aksepterte normer og regler i det samfunnet de lever i. Til felles har de også å tilhøre etniske minoritetsgrupper i det samme samfunnet. Formålet med intervjuene har vært å nå frem til subjektive opplevelser, refleksjoner og følelser hos de som har opplevd en slik utvikling på kroppen, samt erfaringene til veiledere som følger ungdommer på nært hold i en slik situasjon. Jeg søker ikke å nå frem til objektive årsaksforhold bak atferdsutviklingen. Et slikt utgangspunkt ville være å neglisjere hvor kompleks og sammensatt virkeligheten er, både når det gjelder psykologiske faktorer ved individet og den sosiale konteksten det inngår i. Erfaringene kan likevel gi verdifull innsikt om aspekter ved deres livssituasjon og bekymringsfulle atferd, siden erfaringene hovedsakelig formidles fra hovedpersonene selv. Sammen med opplevelsene i møtet med organisasjonen New Page, kan disse erfaringene igjen tenkes å si noe om hvilke behov som finnes blant disse ungdommene.

For å berike analysen og komme frem til en forståelse av hva ungdommene ønsker å formidle, er det nødvendig å finne frem til en teoretisk ramme og et begrepsapparat som kan bidra til å belyse ulike elementer i deres beretninger. Hensikten med dette kapittelet vil derfor være å danne en slik forståelsesramme og redegjøre for hvordan den vil bli brukt i den senere analysen. Før jeg går videre vil jeg imidlertid kommentere teoriene og begrepene jeg trekker frem.

Kort om avviksteorier

Gjennom historien er det stadig kommet til nye teorier som ønsker å forklare normbrudd og avvik. Grovt fremstilt dukket de første forklaringsmåtene opp sammen med fremveksten av positivismen på 1800-tallet, der man forsøkte å finne svar på hvorfor noen ble lovbrøyttere og andre ikke (Hauge 1989:14). I begynnelsen var forklaringene under sterk innflytelse av naturvitenskapen. Man la vekt på lovmessigheter i årsaksforklaringene og egenskaper knyttet til individet for å forklare normbrytende atferd. Siden har nye teorier trukket frem hvordan individets sosiale kontekst kan få konsekvenser for atferden. Levevilkår, klassetilhørighet, sosialt miljø og storsamfunnets organisering er eksempler på slike forklaringsmåter. Det har

også oppstått et skille mellom positivistiske og konstruktivistiske retninger innenfor avvikssosiologien (Goode 2001). I motsetning til positivistiske teorier tar ikke konstruktivismen avviket eller atferden for gitt, men legger vekt på hvordan mennesker sammen skaper disse kategoriene.

De ulike retningene eksisterer mer eller mindre side om side, uten at nye teorier har fortrenget gamle (Hauge 1989:189). Hauge kommenterer dette og finner det ikke oppsiktsvekkende med tanke på hvordan årsaksforholdene rundt normbrudd og kriminalitet ikke tilbyr enkle svar. Med utgangspunkt i dette har jeg trukket frem et utvalg teorier og begrep som ikke nødvendigvis må ses som motstridende eller uttømmende. De kan like gjerne komplettere hverandre og kaste lys over forskjellige aspekter ved ungdommenes erfaringer med bekymringsfull atferd. Avslutningsvis vil jeg trekke inn mer avgrensede forklaringsmåter som kan være aktuelle for ungdommenes historier.

Marginalisering

Marginalisering stammer fra det latinske ordet *margo, marginis* som betyr kant, grense eller front (Pedersen 1996:76). Når ungdommer *støtes ut* eller *dras* mot samfunnets ytterkant, kan man snakke om at en marginaliseringsprosess har funnet sted (Heggen 2001: 121, Pedersen 1996:76-77). Pedersen beskriver marginalisering som en gråson, en sosial plassering i periferien av samfunnet. Han mener begrepet er dynamisk og ikke beskriver plasseringen i gråsonen som noe fast eller statisk. Den marginale posisjonen har noe åpent ved seg. Den har identifisert en uheldig utvikling og kan tolkes som et faresignal om noe som kan utvikle seg til å bli et varig avvik og en varig desintegrert posisjon.

Heggen (2001:122) mener marginalisering handler om prosesser på viktige arenaer som familien, skolen, organisasjoner og andre grupper. Når en ungdom har en svak posisjon på alle disse arenaene samtidig, har det skjedd en marginalisering. Øia (2003:21) hevder assosiasjonene til begrepet ofte går i retning av kriminalitet, vold, rusmisbruk og mistilpasning i skolen. Eller mer innadvendte problem som depresjoner, angst og spiseforstyrrelser. Han nevner hvordan marginalisering også kan representere et mer generelt trekk ved ungdomsrollen i dag og i blant settes inn i en positiv sammenheng knyttet til ungdomskulturer og kreativitet.

Heggen (2001:130-132, 2003:67) trekker også frem ulike forklaringsmåter knyttet til ungdom og marginalisering. I det *individuelle* perspektivet legges det vekt på hvordan ungdommer i dag er mer sårbare. De må stadig orientere seg i forhold til nye sosiale situasjoner i takt med den økende kompleksiteten og globaliseringen i samfunnet. De kan ikke

i samme grad som tidligere finne støtte og trygghet i familien, lokalsamfunn og sosiale klassemønstre når de skal møte samfunnet og utvikle sin egen identitet. De står i større grad alene i møtet med løpende samfunnsendringer, og her vil noen ungdommer kunne mislykkes. Det *strukturelle* perspektivet handler om hvordan markedskreftene, eller politiske og økonomiske beslutninger, får konsekvenser for enkelte individer og grupper slik at de skyves ut i marginale posisjoner. Det *kulturelle* perspektivet tar opp hvordan immigranter i møte med et nytt og mer komplekst samfunn, kan komme i konflikt mellom sin opprinnelseskultur og de nye samfunnsformene. Det handler om en kulturkonflikt der et individ kan føle seg dratt mellom to kulturer, men også en identitetskonflikt der man ikke føler seg fullt ut som en del av noen av dem.

Ungdommene jeg har intervjuet, har i tenårene befunnet seg i gråsonen Pedersen beskriver. De er, eller har vært, marginaliserte ungdommer. Både barnevernet og New Page har i de fleste tilfeller blitt koblet inn, nettopp fordi omgivelsene har sett en utvikling mot en marginalisert posisjon. Man har ønsket å gripe inn før ungdommene etablerer en mer varig bekymringsfull livsstil, der man kanskje ikke er i stand til å nå frem med sin hjelp. Hva kan ungdommene fortelle om sin marginaliserte posisjon? Hvilke tanker og opplevelser har de om situasjonen, og hvilke elementer trekkes frem i deres fortellinger? Vil de for eksempel legge vekt på en *utstøtning* mot samfunnets ytterkant, eller handler det også om å *dras* mot denne gråsonen?

Tatt ungdommenes etniske bakgrunn i betraktning, er det interessant å spørre om det finnes element ved denne bakgrunnen som kan sees i sammenheng med marginaliseringen. Dersom kulturperspektivet stemmer, kan det ligge et konfliktpotensial mellom generasjonene der ungdommene opplever å havne midt mellom verdier, holdninger og normer fra forskjellige kulturer (Øia 2003:22). I et individuelt perspektiv kan det tenkes at noen av ungdommene er ekstra sårbare og møter større utfordringer enn etnisk norske ungdommer når de må forholde seg til stadig skiftende og nye sosiale situasjoner. Situasjoner som kan føles mer fremmed for dem enn for andre. Heggen legger vekt på fraværet av gamle klassemønstre og lokale samhold ungdommene kan basere seg på i møtet med den komplekse hverdagen. Det er nærliggende å tenke seg at migrasjon kan fjerne en lignende trygghet, både i forhold til lokale samhold, forankring i samfunnsstruktur, religion og tradisjoner. Eller at ungdommene møter motstand i det nye landet som reduserer følelsen av trygghet og tilhørighet.

Jeg tar med meg begrepet om marginalisering videre når jeg trekker frem noen teorier og begrep som kan danne en analytisk ramme for å forstå ungdommenes marginalisering og livssituasjon.

Kontrollteori og sosiale sfærer

Kontrollteori er en av flere teorier som forsøker å forklare avvik og kriminell atferd blant ungdom (Goode 2001:98). Kontrollteoretikerne forsøker ikke først og fremst å forklare *hvorfor* noen utvikler en slik atferd. De stiller heller spørsmålet om hvorfor mange *ikke* utfører handlinger på tvers av normer og lover. Til grunn for et slikt utgangspunkt ligger en forestilling om at normbrudd og avvik ikke er problematisk, men noe alle ville deltatt i dersom vi hadde hatt muligheten. Svaret på deres spørsmål ligger i individets bånd til viktige sosiale institusjoner, og den kontrollen som ligger i disse institusjonene. Kontrollteori handler om konsekvensene ved å ikke oppleve en nær tilknytning til viktige konvensjonelle sosiale arenaer, og derfor ikke oppleve den sosiale kontrollfunksjonen som ligger i disse arenaene.

Hirschi (1971) er blant de fremste representantene for denne retningen. Han legger vekt på flere aspekter ved båndet mellom individet og viktige samfunnsinstitusjoner når han forsøker å forklare hvorfor enkelte med større sannsynlighet kan utvikle en atferd på kant med gjeldende konvensjonelle normer. Det handler om at båndene til omgivelsene ikke er tilstrekkelig sterke. Mennesker er først og fremst sosiale skapninger som i samvær med andre internaliserer konvensjonelle normer og bevissthet. Dersom båndene til konvensjonelle lovlige andre er svake, blir også internaliseringen mangelfull og individet vil føle seg mindre bundet til disse moralske reglene. Respekt for foreldre eller andre voksenpersoner, i form av kjærlighet og frykt, er viktig for at et barn skal lære å respektere reglene voksne setter. Er respekten fraværende, tenderer også normene å miste påvirkningskraft på barna (Hirschi 1971:30). Svake bånd til andre innebærer ofte elementer av konflikt som igjen kan lede til en opphopning av sosialt skapt aggressivitet og fiendtlighet (Hirschi 1971:18). Her vil Coser (1956) imidlertid hevde at det er når båndene er som tetteast at konfliktene blir sterke.

Ifølge Hirschi handler båndene både om relasjoner til konvensjonelle andre og deltakelse i konvensjonelle aktiviteter. Det ligger også et risikoaspekt i å bryte normer og regler. Er båndene til samfunnsinstitusjonene svake og deltakelsen i konvensjonelle aktiviteter liten, vil man ha mindre å tape i forhold til rykte og fremtidsplanene ved å bryte de konvensjonelle normene.

Christie (1982) kommer nærmere inn på samværets betydning for hvordan mennesker kontrollerer hverandres atferd. Gjennom samvær med andre oppleves både negative og positive reaksjoner på hvem vi er og hvordan vi handler. Det kan vel så mye handle om å møte et blikk, et smil eller en rynket panne som konkret ros eller klar irettesettelse. Avvikskontroll skjer simpelthen i det mennesker er sammen. Han skiller videre mellom

primær og sekundær kontroll. Den primære kontrollen handler nettopp om denne ubevisste kontrollen som er en naturlig del av samværet, og som skjer fra mennesker som ikke bevisst er satt til å kontrollere. Den sekundære kontrollen handler om særskilte tiltak satt i verk med hensikt å skulle kontrollere en persons atferd. Ifølge Christie er den primære kontrollen fullstendig overlegen den sekundære. For at denne skal fungere, forutsetter han imidlertid som Hirschi, mange og sterke bånd mellom individet og omgivelsene. Mangel på solide bånd som tåler slitninger, reduserer derimot samfunnets kontroll av et individ betraktelig.

Selv om båndene til de sosiale arenaene står sentralt i kontrollteoriens forklaringer på ungdomskriminalitet og avvik, er det likevel ikke slik at de med mange og sterke bånd til omgivelsene *aldri* deltar i avvikende eller kriminelle handlinger. Eller motsatt; at de med få og svake bånd *alltid* vil være involvert i slike handlinger. Det sentrale er at den sosiale kontrollen som følger med sterke bånd til viktige institusjoner og i relasjoner, minsker *sannsynligheten* for at et menneske vil handle i strid med samfunnets normer (Goode 2001:97). I henhold til kontrollteorien vil ungdommers marginaliserte posisjon derfor kunne kjennetegnes ved svekkede bånd til viktige sosiale arenaer, samt ved å befinne seg i utkanten av hva Hirschi vil kalle det konvensjonelle samfunnet.

Det er flere moment ved denne teoretiske retningen som kan diskuteres. Det ene er den uproblematisk holdningen til normbrytende atferd, og antagelsen om at alle mennesker innerst inne har en draging mot å foreta slike handlinger. En annet forhold er knyttet til hva man skal betrakte som problematisk atferd, der både atferden og de sosiale normene i en positivistisk ånd behandles som en objektivt gitt realitet (Goode 2001). Uten å videre godta teoriens alle antagelser, tilbyr den et interessant perspektiv som kan brukes for å belyse omstendigheter rundt ungdommenes marginaliserte posisjon. Ungdommene i New Page har utviklet en atferd som har vekket bekymring blant omgivelsene. Ifølge kontrollteorien bør deres bånd til viktige arenaer derfor være svekkede, deres deltakelse i konvensjonelle aktiviteter og relasjoner til konvensjonelle andre være begrensede og kanskje problemfylte. Slik Christie fremstiller samværets betydning for primær kontroll, kan man hevde at mennesker forutsettes å ha et grunnleggende behov for tilhørighet eller anerkjennelse. Ellers ville ikke omgivelsenes reaksjoner spilt noen rolle eller hatt den kontrollerende effekten kontrollteoretikerne hevder de har. Sterke bånd til de antatt viktigste arenaene i livet kan da ses som et nettverk rundt ungdommene som kan innebære trygghet, forutsigbarhet og livskvalitet.

Jeg ønsker å komme frem til ungdommenes subjektive opplevelser og tanker rundt sin egen marginalisering, og se hvilke elementer som trekkes frem i deres fortellinger. Båndene

til viktige sosiale arenaer, med hva de innebærer av kontroll og trygghet, kan være aspekter i disse opplevelsene som har sammenheng med ungdommenes livssituasjon. For å nå frem til ungdommenes opplevelser generelt, vil jeg bruke viktige sosiale arenaer som en ramme for å nå en forståelse av deres opplevelser siden det er her guttene lever sine liv. Familien, skolen, jevnaldrende og storsamfunnet er arenaer jeg vil fokusere på når jeg søker ungdommenes erfaringer.

Å betrakte ungdommers liv i lys av de sosiale sfærene de inngår i forekommer innen flere studier knyttet til ungdom og atferd (jf Berglund 1998, Øia 2003). De står også sentralt i kontrollteorien. I et sosiologisk perspektiv virker en slik inndeling og ramme fruktbar, siden mennesker møter hverandre, samhandler og utvikler sosiale relasjoner innenfor de ulike sosiale arenaer de er en del av. Ungdommer forholder seg som oftest til foreldre og søsken i hjemmet, lærere og jevnaldrende i skolen, kamerater og andre ungdommer i fritiden, samtidig som de har mer tilfeldige møter og løsere relasjoner med mennesker ellers i storsamfunnet. Det er innefor disse sosiale arenaene ungdommene i det hele tatt forholder seg til andre mennesker og får sine livserfaringer i form av gleder, sorger, skuffelser, medgang og motgang. Faren ved en slik inndeling er at man skaper et inntrykk av at de ulike arenaene lever uavhengig av hverandre, og slik mister helhetsperspektivet for å se at det som skjer på en sosial arena kan henge sammen med hva som skjer i andre deler av livet (Berglund 1998:132). Som Berglund nevner, er det likevel et utgangspunkt for å komme til forståelse for det vesentlige i ungdommenes livsprosesser. Dette er også begrunnelsen for valget jeg har gjort.

Stempling og stigma

Omstendighetene rundt ungdommenes marginalisering har skapt bekymringer blant omgivelsene og et ønske om å hjelpe dem i håp om å endre atferdsmønsteret. New Page og barnevernet er konkrete tiltak som er kommet på banen som følge av omgivelsenes reaksjoner på ungdommenes atferd og problemer. Det kan tenkes at omverdens reaksjoner ikke alltid gir seg uttrykk i å hjelpe ungdommene, men kan også komme i form av negative reaksjoner på hva som betraktes som uakseptabel atferd. Ungdommene betraktes kanskje som avvikere i manges øyne, oppfatninger som kan påvirke dem og få konsekvenser for deres liv. Følgene av omgivelsenes reaksjoner på hva som oppfattes som uønskede avvik, er emne for stemplingsteoriens fokus.

Stemplingsteorien vokste frem som en del av Chicago-skolen på begynnelsen av 1960-tallet og hadde sin storhetstid fra midten av 60-tallet til midten av 70-tallet. Den var den mest

innflytelsesrike retningen innenfor avviksstudiet i denne tidsepoken. Til forskjell fra sine forgjengere i Chicago-skolen, som på 1920-tallet studerte avvik relatert til manglende organisering av samfunnet, blir disse representantene for skolen kalt "neo-chicagoans" (Goode 2001:113-120). Stemplingsteoretikerne ønsket å ta oppgjør med positivistiske forklaringer av kriminalitetens årsaker der arv og psyke hadde fått stor plass (Fangen i Korsnes m. fl 2001:313-314). De delte forgjengernes oppfatninger med hensyn til forskningsmetode. Forståelse for avviksfenomenet måtte nås gjennom etnografiske studier ute på gatene, ansikt til ansikt med individene som bryter samfunnets normer og lover (Goode 2001:113).

Becker (1963) er en viktig representant for stemplingsteorien, og hans bidrag kan sies å være representativ for teorien som helhet (Goode 2001:113). Becker forsøker ikke å svare på spørsmålet om *hvorfor* noen handler avvikende. Verken avviket eller avvikerer eksisterer før noen i omgivelsene aktivt definerer og stempler handlingen som et avvik, eller personen som avviker. Avvik, og normene for hva som skal betraktes som avvik, er derfor ikke en objektiv realitet. De er sosiale fenomen som skapes gjennom interaksjon mellom mennesker, og avviket er avhengig av at noen åpent reagerer på atferden. Bak dannelsen av normer og lover kan det ligge makt og politiske motiv slik historien har vist flere eksempler på. Det forklarer hvordan forskjellige samfunn har ulike regler for akseptert atferd, og hvordan definisjonen på avvik kan variere i tid og rom. Det sentrale for Becker og stemplingsteorien er selve prosessen der personer stemples som avvikere, eller "outsiders" som han kaller det, hvor individet som en konsekvens av stempelingen kan utvikle varige avviksmønstre.

Han forklarer prosessen på følgende måte: Omgivelsenes stempling av en person som avviker har viktige konsekvenser. Først og fremst for individets offentlige identitet, men også for den sosiale deltakelsen og selvbildet hos den som utsettes for stempelingen (Becker 1963:32).

"He has been revealed as a different kind of person from the kind he was supposed to be. He is labeled a "fairy," "dope fiend," "nut" or "lunatic," and treated accordingly" (Becker 1963:32).

Han legger vekt på hvordan mennesker sorteres inn under ulike kategorier de anses å tilhøre (Becker 1963:32-33). En rekke tilleggsassosiasjoner er knyttet til hver kategori som fører til at omgivelsene umiddelbart assosierer en rekke egenskaper ved individet ut ifra hvilken gruppe de plasseres i. Å stemples som avviker eller kriminell, leder derfor til at omgivelsene automatisk knytter en mengde negative egenskaper til denne personen. En som er dømt for en

kriminell handling forventes å kunne gjøre det samme igjen. Becker hevdet at politiet på hans tid jobbet etter disse premissene, og lettere knyttet mistanke til en de fra før oppfattet som kriminell. Avvik har en avgjørende betydning i samfunnet, og den som stemples som avviker vil først og fremst være en avviker i andres øyne (Becker 1963:33). Den stemplede havner derfor i en situasjon der han, på grunn av stempelet, hindres i å leve et vanlig konvensjonelt liv på samme måte som andre. Han kan føle seg tvunget til å velge andre illegale rutiner i måten å leve sitt liv.

Når atferd og avvik blir en konsekvens av hvordan omgivelsene tolker en situasjon, tillegger den mening og handler ut ifra denne tolkningen, er det snakk om selvoppfyllende profeti. Robert Merton (1968) er kjent for dette bidraget innenfor sosiologien, der han i sin forklaring av begrepet bygger på Thomas-teoremet til den amerikanske sosiologen W. I. Thomas:

”If men define situations as real, they are real in their consequences” (Merton 1968: 475).

Becker (1963:34) lar begrepet om selvoppfyllende profeti være dekkende for hele stemplingsprosessen han beskriver. Den stemplede blir forhindret i konvensjonell samfunnsdeltagelse ut ifra andres oppfatninger av ham. Uten andre valg ender han med å leve opp til forventningene omgivelsene har til han. Et siste steg i en slik avvikskarriere er å skyves mot subkulturelle grupper der avvik er hva medlemmene først og fremst har til felles. Sammen kan deltagerne utvikle felles holdninger, rutiner, rasjonaliseringer og forståelse av virkeligheten, som også bidrar til å styrke den enkeltes bildet av seg selv som avviker (Becker 1963:38). For å rasjonalisere handlingene sine og ufarliggjøre dem, kan de utvikle hva Sykes og Matza (1961:712-719) kaller nøytraliseringsteknikker (jf Becker 1963:28-29, Fangen 2001). Nøytraliseringen kan skje ved at individet betrakter seg selv som offer istedenfor gjerningsmann, bruker nøytraliserende termer for å ufarliggjøre atferden sin, hevde at handlingene ikke var gale sett i lys av omstendighetene eller fordømmer de som fordømmer en selv.

Stemplingsteoretikerne har vært under stor innflytelse av Erving Goffmans (1963) stigmatiseringsbegrep (Goode 2001:115). Stempling innebærer at individet blir bærer av et *stigma*, en ødelagt, uønsket og miskrediterende sosial identitet. Stigmaet henger ved individet og forteller omverdenen at bæreren er et moralsk uønsket individ med ødelagt identitet. Som Becker legger Goffman vekt på hvordan en person tillegges en rekke karakteregenskaper av

omgivelsene, og kaller dette en tilsynelatende sosial identitet (Goffman 1963:14). Stigmaet får konsekvenser for den stigmatiserte. Det blir vanskelig å delta i konvensjonelle aktiviteter samtidig som stigmaet påvirker personens eget selvbylde. Stemplingsteoretikerne vil derfor si at en stemplet person blir bærer av et stigma og utsettes for stigmatisering.

Stemplingsteorien er blitt kritisert blant annet for ikke å være en fullstendig teori (Becker 1963), for å betrakte avvikere som samfunnets ofre, ignorere de virkelige ofrene og fornekte at det finnes noen typer handlinger som i sin natur kan betraktes som avvik (Goode 2001:119-120). Beckers intensjon har dog aldri vært å forklare alle former for avvik eller fremstå som en helhetlig teori (Becker 1963:178, Goode 2001:113). Å forklare menneskers handlinger mener han er umulig, fordi årsakene til hvorfor mennesker i utgangspunktet handler som de gjør er utallige. Teorien er heller ikke ment å gjelde alle tilfeller av stempling siden mennesker er forskjellige og derfor reagerer ulikt på situasjoner. I dag blir stemplingsprosesser ofte betraktet som ett aspekt av flere når man studerer avvik, ikke som en helhetlig avviksteori. Det er med samme intensjon jeg trekker inn stempling og stigmatisering i forhold til mine informanter. Jeg ønsker å se om ungdommene trekker frem slike fenomen i møtet med omgivelsene, og om dette kan settes i sammenheng med den gråsonen de har havnet i en eller gang i løpet av ungdomstiden. Videre om deres fortellinger i noen sammenhenger inneholder spor av å være bærere av et stigma som avvik, og en følelse av å være hva Becker kaller en "outsider."

Rasisme og krenkelser

Å utsettes for stempling og stigmatisering kan føles krenkende for personer som opplever dette. Fangen (2006:3-5) beskriver hvordan begrepet *ydmkyelse* gjenspeiler den følelsesmessige opplevelsen individet opplever gjennom stigmatiseringen. Ydmkyelse kommer i tillegg til stigmatisering. Det går ut over hva som faktisk skjedde i en situasjon, og trekker inn hvordan personen opplevde situasjonen. Fangen understreker at ydmkyelser ikke kun handler om den krenkende opplevelsen av å stemples og stigmatiseres. Den handler om alle situasjoner der et menneske i møte med omgivelsene sitter med en følelse av å bli tråkket på, holdt nede, ikke være bra nok eller der ens sosiale identitet reduseres til å tilhøre en kategori.

Ungdommene jeg intervjuer kan være eksponerte for flere former for ydmkyelser. I tillegg til å risikere negative reaksjoner på sin atferd, er de også bærere av etniske kjennetegn som kan eksponere dem for krenkende opplevelser fra omgivelsene. Både Becker (1963) og

Merton (1968) trekker frem etnisk tilhørighet når de gir eksempler på grupper utsatt for stempeling og selvpoppfyllende profetier, der omgivelsenes fordommer mot etniske grupper får negative konsekvenser for individene som utsettes. Eksempelene må sees i sammenheng med hvilken tidsepoke og samfunn forfatterne levde i da de skrev sine bidrag. Diskrimineringen først og fremst av den svarte befolkningen, samt borgerrettighetskampene i det amerikanske samfunnet på 60-tallet, er svært ulikt forholdene i dagens norske samfunn.

Likevel opplever mennesker diskriminering ut ifra sin etniske bakgrunn også i Norge i dag, noe som gjør begrepene deres aktuelle fremdeles. Ungdommer med innvandrerbakgrunn har som gruppe blitt stemplet som særlig kriminelle. Det rammer spesielt ungdommer med bakgrunn fra den 3. verden, de med ”synlig minoritetsbakgrunn” (Helland og Øia 2000:139). Gjennom sin etniske bakgrunn reduseres ungdommene slik til en kategori assosiert med negative egenskaper. Både internasjonale og hjemlige hendelser kan ha bidratt til at visse etniske grupper mistenkeliggjøres mer enn andre. Terroraksjoner først og fremst i New York 11. september 2001, London og Egypt sommeren 2005, Bali, Jordan samt krigssituasjonen i Irak og Afghanistan har rettet fokus på muslimer som et trusselbilde. Her hjemme har det såkalte ”trikkedrapet”, og saker der asylsøkere har begått drapshandlinger, holdt liv i diskusjonen rundt somaliere som en særlig problematisk gruppe (jf Fangen 2006:38). Noen av ungdommene jeg har intervjuet, kan derfor være ekstra utsatt for krenkende opplevelser gjennom å tilhøre spesielt stigmatiserte etniske minoritetsgrupper.

Hvordan kan jeg fange opp ungdommenes eventuelle erfaringer der omgivelsene reagerer negativt på deres etniske bakgrunn? Når kan man si at de diskrimineres, hva kan defineres som rasistiske krenkelser og hva faller utenfor definisjonen? Noen vil ut ifra en hendelse hevde at et menneske utsettes for rasistiske krenkelser. Andre kan være uenig og hevde at det er snakk om noe annet, eller mene at det handler om en overfølsomhet for omgivelsenes reaksjoner. For å komme frem til et utgangspunkt for å nå ungdommenes erfaringer med krenkelser, og videre se hvilken betydning krenkelsene får for deres liv, vil jeg først vise til debatten og problematikken knyttet til begrepet rasisme.

Rasismebegrepet brukes ofte og tilsynelatende uproblematisk i den offentlige debatten, mens samfunnsvitenskapen og humaniora over lang tid har feidet om begrepets bruk og innhold (Fangen 1997:2). Noen vil kalle hendelser utslag av rasisme, andre vil si det heller handler en naturlig skepsis for noe som føles fremmed og truende for ens egne interesser. Begrepsbruken er varierende og tildels forvirrende. Fangen hevder et av problemene ligger i at begrepet er verdiladet og et politisk fenomen som vekker sterke moralske følelser. Bjørge

og Carlsson (1999) mener de moralske aspektene gjør det nærmest umulig å finne frem til et verdinøytralt begrep. I Stortingsmelding 17 (1996-97:9) defineres rasisme som:

”Begrunnelse og rettferdiggjøring av forskjellsbehandling av enkeltpersoner eller grupper med utgangspunkt i deres ”rase”, hudfarge, trosbekjennelse, avstamning, nasjonal eller etnisk opprinnelse.”

I denne definisjonen har man latt rasismebegrepet omfatte forskjellsbehandling og diskriminering som også handler om etniske og religiøse kjennetegn. Definisjonen går ut over det Øia (2003:65) kaller kjernen i den rasistiske ideologien som bygger på forutsetningen om at forskjellige menneskegrupperinger har ulike egenskaper eller kvaliteter som følge av arv og biologi. Bruken av rase som begrep møter i dag mange negative reaksjoner siden det, bortsett fra innenfor mer ekstreme grupperinger, er lite legitimt å snakke om forskjeller basert på biologiske faktorer (jf Fangen 1997:9). I den samfunnsvitenskapelige debatten kritiseres enkelte for bruken av begrepet rasisme, siden man underforstått aksepterer eksistensen av raser i utgangspunktet (jf Fangen 1997:11).

Såkalte utvidede rasismebegrep som stortingsmeldingen representerer, møter motstand fra de som ikke ønsker at rasisme brukes om enhver skepsis til innvandring (Øia 2003:66). De vil hevde at det finnes mange grunner til å være skeptisk og avvisende ovenfor innvandrere og innvandring som ikke nødvendigvis betyr at man er negativ til fremmede raser eller kulturer.

Når kultur danner grunnlag for rasismebegrepet på bekostning av rase, er man inne på et fenomen kalt nyrasisme (Fangen 2001:168). I nyrasismen betraktes andre kulturer som en trussel mot egen kultur. Innvandring representerer derfor en trussel og bidrar til å skape uløselige konflikter mellom kulturer som må leve sammen. Å forholde seg til sin egen kulturelle særegenhet på denne måten kan, om ikke nødvendigvis, munne ut i sosial eksklusjon, diskriminering, utestenging og et generelt negativt syn på andre grupper (Øia 2003:65).

Wikan (1995) på sin side mener at det å snakke om kultur i seg selv representerer rasisme. Kultur er noe man har en tendens til å bruke om andre grupper der menneskene oppfattes som enhetlige produkter av denne kulturen. Privilegiet i å bli betraktet som en del av et mangfoldig samfunn blir da noe som kun gjelder en selv. Mette Andersson (2000:57-58) mener på sin side at man ikke kan droppe kulturbegrepet bare fordi det brukes på en essensialistisk måte i den offentlige debatten.

En måte å definere rasisme på kan være å gradere den på en skala fra mild til hard rasisme. Fra fragmentert rasisme og fremmedfrykt, til total og vitenskapelig basert rasisme

(Fangen 1997:36). Bjørge og Carlsson (1999:19) er inne på det samme når de taler for en relativisering av rasismebegrepet. Det er da snakk om å se på grader av negative holdninger til etniske grupper. Skalaen kan gå fra passiv fremmedfrykt, via aktiv og aggressiv fremmedfiendtlighet, til ideologisk begrunnet rasisme. Helland og Øia (2000:48) påpeker at negativ atferd og diskriminering kan skje på mange måter, også i skjult form, for eksempel på arbeidsmarkedet. De mener man kommer nær fenomenet rasisme når det handler om åpen aggressiv atferd. Prieur (2004) har et annet utgangspunkt. Alle små og store krenkelser som reduserer et menneske til etniske negative kjennetegn, må tolkes som rasisme. Hennes begrep omfatter vold, diskriminering, tilrop, trakassering eller stadige små påminnelser om en annerledeshet der det ikke er en selvfølge å få betrakte seg som norsk. Definisjonen åpner for at også ubehagelige opplevelser av å bli redusert til etniske kjennetegn må betraktes som rasisme, også når individet selv ikke definerer det som sådan.

Ulike oppfatninger om hva begrepet rasisme innebærer må også få konsekvenser for slutninger som trekkes om fenomenets eksistens innen forskningen. Lien (1997) og Prieur (2004) kommer frem til svært forskjellige konklusjoner når de intervjuet mennesker med innvandrerbakgrunn om deres opplevelse av rasisme. Prieur mener forskjellen handler om ulike definisjoner av begrepet.

Debatten rundt det teoretiske og analytiske begrepet rasisme er interessant og vekker en bevissthet og årvåkenhet for fenomenet når man skal analysere ungdommers historier. Oppfatningene om begrepet er mange, og ofte motstridende med hensyn til hva som skal oppfattes som rasisme eller ikke. Samtidig er den en god illustrasjon på hvordan rasisme, som alle fenomener, er sosiale konstruksjoner som kan variere over tid og mellom samfunn (jf Fangen 1997).

Med utgangspunkt i debatten rundt begrepet er utfordringen å finne frem til en måte å fange ungdommenes opplevelser av krenkelser. I mine øyne vil den personlige følelsen hver og en av ungdommene har av å oppleve små eller store krenkelser være det essensielle (jf Fangen 2006). Uansett om det handler om å føle seg redusert til etniske kjennetegn, eller andre former for ydmykelser de kan utsettes for på sine livsarenaer. Også i tilfellene der ungdommene kan være overfølsomme og mistolke omgivelsenes intensjoner. Til syvende og sist er det de personlige opplevelsene som får konsekvenser for ungdommene når de lar opplevelsene komme dem under huden. Med dette som utgangspunkt blir mitt mål å se hvilke opplevelser ungdommene har av å føle seg krenket, hvordan de forholder seg til det og hvordan det kan knyttes til deres marginalisering.

Ungdomstid

Ungdomstid betraktes av mange som egen fase i livet. Ungdomstiden beskrives ofte som en periode for store kroppslige forandringer i overgangen fra å være barn til å bli voksen. En viss opprørstrang og krav om selvstendighet i forhold til voksne autoriteter er noe som hevdes å høre ungdomstiden til.

Ungdomstid er imidlertid ikke en gitt universell tilstand som alltid har hatt samme mening og innhold gjennom historien og mellom samfunn (Øia 2003:51-52). Hva som betraktes som ungdomsfasen har endret seg mye bare på en generasjon og eksisterte knapt som begrep for flere generasjoner siden. I andre samfunn i verden kan begrepet ha et helt annet innhold enn hva som legges i en vestlig ungdomsrolle, eller ikke eksistere i det hele tatt. Likevel er det en realitet at det skjer store og raske forandringer i pubertetsalderen, både kroppslig, kognitivt og sosialt (Øia 2003:52). Seksualdriften øker. Det samme gjør aktivitets- og energinivået. Utviklingen av den intellektuelle evnen til å tenke abstrakt utfordrer gamle forestillinger fra barneårene. Ungdommene søker nye svar og ser nye sammenhenger. Utviklingen mot en mer selvstendig identitet kan derfor følges av en løsrivelsesprosess fra voksne autoriteter, samt konflikter i kjølvannet av denne prosessen (Pape 1995, Øia 2003).

Jeg har kort kommentert begrepet ungdomstid siden ungdommene kan sies å befinne seg i denne fasen av livet. Begrepets biologiske, psykologiske og relative betydning kan derfor være relevante for ungdommenes fortellinger.

Teoretiske betraktninger før analysen

Ut ifra Pedersens (1996) definisjon er mine informanter marginaliserte ungdommer som befinner seg eller har befunnet seg i en gråsoner av samfunnet. En eller annen gang har de utviklet en atferd som bryter med etablerte normer, og denne atferden har vekket bekymringer blant omgivelsene. Jeg har fokusert på ungdommenes marginalisering og ønsker å se hvordan de opplever denne samt reflekterer rundt sin egen situasjon. For å kunne belyse ulike aspekter av ungdommenes fortellinger, har jeg gjort rede for noen teoretiske retninger og begrep som kan brukes i analysearbeidet.

Kontrollteori legger vekt på båndene mellom individet og viktige samfunnsintensjoner når man forklarer hvorfor noen opplever marginalisering. Teorien tilbyr en ramme som kan brukes i analysen. Ungdommenes marginaliseringserfaringer ses innenfor de sosiale sfærene de inngår i. Jeg ønsker å bruke denne rammen og se hvordan ungdommene beskriver sin egen

situasjon innenfor viktige sosiale arenaer, og hvordan de opplever de sosiale møtene innenfor hver av dem.

I kontrollteorien knyttes kontroll og tilslutning til samfunnets normer til nære relasjoner. Spesielt i forhold til konvensjonelle andre. Nære relasjoner bør derfor være avgjørende for hvor åpne ungdommene er for andres oppfatninger og forsøk på korrigere den bekymringsfulle atferden. Foreldre, lærere, barnevern og veilederne i New Page vil typisk være aktuelle voksne som ønsker å påvirke ungdommenes atferd og holdninger. En viktig del av analysen blir derfor å se hvilke relasjoner ungdommene har til viktige voksenpersoner i livet sitt, og hva ungdommene sier om disse personenes evne til å påvirke atferden deres.

Kontrollteorien sier imidlertid lite om prosessene bak marginaliseringen, og hvorfor båndene blir svake. Her kan stempelingsteoriene og Goffmans stigmabegrep være bedre egnet til å belyse hva som kan ligge bak ungdommenes drift mot en marginalisert situasjon. Også her legges det vekt på relasjoner og ikke minst interaksjonen mellom mennesker. Det handler om hvordan individet, som en konsekvens av omgivelsenes reaksjoner, *skyves* mot marginalisering. Man blir tillagt en negativt ladet sosial identitet, satt utenfor fellesskapet og kan føle seg hindret i å leve et konvensjonelt liv.

Kontrollteoretikere og stempelingsteoretikere stiller forskjellige spørsmål og bygger på nokså ulike antakelser om avviket og avvikerer som fenomen. Mens kontrollteorien tilhører en positivistisk tradisjon, representerer stempelingsteorien et konstruktivistisk ståsted. I denne sammenhengen kan de likevel komplettere hverandre, fordi de tar opp forskjellige aspekter ved relasjonen mellom ungdommene og omgivelsene som kan spille en rolle for marginaliseringen. Heggen (2001) har i tillegg trukket frem utfordringer ungdommer kan møte når de og familien har etnisk minoritetsbakgrunn. Jeg vil derfor se hvordan ungdommene trekker frem ulike utfordringer knyttet til deres etniske bakgrunn.

Å føle seg stemplet og stigmatisert kan oppleves svært krenkende. Det kan tenkes at ungdommene jeg intervjuer er spesielt eksponert. Både med hensyn til å bli betraktet som problematiske, samt det å møte negative reaksjoner fra omgivelsene på grunn av hudfarge eller etnisk minoritetsbakgrunn. Begrepet ydmykelse beskriver alle opplevelser som innebærer å føle seg nedverdige, krenket og tråkket på. I analysen vil jeg derfor se om ungdommenes atferd og marginalisering knyttes til krenkende og ydmykende opplevelser, samt en følelse av å være det Becker (1963) kaller "outsiders". Det kan handle om stempeling, stigmatisering, rasistiske krenkelser eller andre former for ydmykelser. Samtidig har begrepet gitt meg et analytisk utgangspunkt for å fange ungdommenes opplevelser generelt.

Ydmykelse hentyder til subjektive og psykologiske følelser ungdommene opplever i møtet med andre mennesker på sine livsarenaer. Det er de subjektive oppfatningene og følelsene som vil danne grunnlaget for analysen av ungdommenes fortellinger. Begrunnelsen ligger i at det er disse følelsene som er relevante for ungdommene i deres liv, som får konsekvenser for dem og som de handler etter.

Jeg vil også ta opp mer avgrensede forklaringer som vil trekkes inn i analysen. Så langt har jeg kun lagt vekt på de sosiale kontekstene ungdommene inngår i og ikke trukket frem psykologiske eller biologiske forhold som kan ha sammenheng med utviklingen av bekymringsfull atferd. De ansatte i New Page har nettopp vært på kurs for å lære mer om diagnosen ADHD¹. Mange av ungdommene deres har fått stilt diagnosen, og man føler et behov for mer kunnskap rundt denne biologiske egenskapen ved ungdommene.

Stemplingsteori og ydmykelser gir inntrykk av at det handler om å *skyves* mot en marginalisert posisjon. Det kan like gjerne handle om at ungdommene i samhandling med andre jevnaldrende, *trekkes* mot gråsonen. Søken etter spennende opplevelser i ungdomstiden, eller ønsket om tilhørighet, respekt og status blant andre ungdommer, er forhold som kan ligge bak tøff atferd, vold og bruk av rusmidler. Når kontrollteoretikere behandler svake bånd til omgivelsene, legger delkulturteorier vekt på sterke bånd mellom jevnaldrende når de ser på marginalisering i ungdomsmiljø. Ære og selvrespekt, samt konstruksjon av en maskulin identitet er andre aspekter som kan være aktuelle. I analysen vil jeg derfor komme til å drøfte forklaringer knyttet til ADHD, søken etter spennende opplevelser, delkulturer og mestringsstrategier for å oppnå tilhørighet, status og respekt.

De teoretiske perspektivene og begrepene jeg har gjort rede for, er langt fra de eneste aktuelle for å belyse ungdommenes opplevelser. Andre retninger og innfallsvinkler kan bidra til å trekke frem nye nyanser i historiene. På grunn av begrensningene som finnes for oppgavens omfang, har jeg etter eget skjønn trukket frem noen retninger blant mange interessante.

¹ Attention deficit hyperactivity disorder. Kjentegn ved diagnosen er oppmerksomhetsforstyrrelser, impulsivitet og hyperaktivitet (www.adhd-foreningen.no).

3. Metodiske overveielser

Jeg har ønsket å komme frem til hvordan ungdommer selv opplever og reflekterer rundt den utsatte situasjonen de har befunnet seg i. Det hevdes mye om ungdommer i samfunnsdebatten fra andre enn dem selv. Jeg har ønsket å se på problemstillinger knyttet til ungdommene fra deres eget perspektiv. Se hva de selv ønsker å formidle. Ikke for å komme frem til en endelig sannhet og si at: "slik er det." Ungdommenes opplevelser er først og fremst subjektive, på samme måte som andres uttalelser om dem er uttrykk for subjektive oppfattelser og fortolkninger. Prosessen frem til disse opplevelsene har krevd en rekke metodiske overveielser, refleksjoner og valg. Det er denne prosessen jeg vil beskrive i dette kapittelet.

Valg av metode

Metoden man velger må henge sammen med spørsmålene som stilles, og hva man egentlig er ute etter å få svar på. Problemstillingen min var ikke ferdig formulert fra begynnelsen av. Jeg startet med en viss formening om hva jeg ville se på, selv om spørsmålene fremdeles var noe åpne og vage. Den endelige problemstillingen har vokst frem underveis i skriveprosessen. Det har likevel alltid vært ungdommenes egne tanker og erfaringer som har fremstått som interessante for meg. Kvalitative intervjuer, ansikt til ansikt med ungdommene, virket derfor som den beste måten å nå frem til deres erfaringsverden og hva de ønsket å formidle.

Kvalitative intervju åpner for muligheten til å komme i dybden av en problemstilling. Intervjusituasjonen åpner også for fleksibilitet. Med seg selv som fremste redskap kan man styre intervjuene inn på de temaene man ønsker, følge opp tråder i informantenes fortellinger og be de utdype nærmere dersom noe fremstår som uklart (Fog 1994). Ut ifra mitt utgangspunkt og intensjon hadde denne metoden klare fordeler fremfor andre metoder. En kvantitativ undersøkelse går ikke dybden av et tema eller utdyper personlige opplevelser. Den handler om å finne signifikante sammenhenger og mønstre mellom variabler. Mange ønsker å skjerme utsatte ungdommer fra nysgjerrige forskere og andre, derfor skal det godt gjøres å få til en større kvantitativ undersøkelse om dette temaet. Kvalitative intervju mangler likevel de kvantitative metodenes evne til å kunne generalisere eller overføre konklusjoner til en større populasjon. Jeg kan derfor ikke si noe om andre ungdommer i en utsatt situasjon ut ifra hva mine informanter forteller om sin situasjon.

Deltagende observasjon og gruppeintervju kan være fruktbare og kompletterende metoder for å nå frem til ungdommenes opplevelser og refleksjoner. Intervjusituasjonen innebærer at ungdommene i løpet av noen timer skal dele sine tanker med en fremmed person,

noe som ikke nødvendigvis behøver å være problematisk. I mitt tilfelle ville jeg møte ungdommer i en sårbar situasjon, og vi skulle komme inn på flere potensielt sensitive tema. Det er klart at denne situasjonen kan skape begrensninger for *hva* ungdommene vil fortelle og *hvor mye* de ønsker å åpne seg. Særlig observasjon kunne sikret en høyere grad av validitet ved å gi et mer upåvirket bilde av ungdommenes tanker og meninger (Fangen 2004: 196). De ville befunnet seg i naturlige situasjoner i samhandling med andre, uten meg som et like forstyrrende element. Samtidig kunne det gitt oss en mulighet til å bli kjent, og venne oss til hverandre før intervjusituasjonen.

Å overhodet få tillatelse til å intervju ungdommer i deres situasjon er fra før en sensitiv og lang prosess. Samtidig byr det på praktiske problemer å følge hver og en i deres hverdag. Også med tanke på at jeg bodde i Oslo, mens flere av ungdommene befant seg i Bergen. På grunn av det opprinnelige utgangspunktet, tidsrammen og omfanget av en slik oppgave har jeg valgt å fokusere på den ene metoden jeg mener har vært best egnet til å gi svar på mine problemstillinger.

Tilgang til feltet

Å få tilgang til å intervju ungdommer i en utsatt situasjon kan by på hindringer. Mange mennesker i omgivelsene deres kan forståelig nok se et behov for å skjerme dem fra nysgjerrige forskere og studenter. I universitetskretsene hører man om studenter som møter skeptiske skoler, lærere og fritidsklubber når de ønsker å bruke elever og ungdommer som informanter i sine prosjekt. Når ungdommene i tillegg har etnisk minoritetsbakgrunn, kan skepsisen være enda større. Mange kan være bekymret for at resultatene skal bidra til en ytterligere stempling av en allerede stigmatisert gruppe ungdommer.

For noen år siden ble jeg kjent med lederen for New Page, og stiftet bekjentskap med organisasjonen for første gang. Siden har jeg fått litt innsikt i hva de jobber med og metodene de bruker. Jeg bestemte meg for å henvende meg til denne personen, som siden er blitt hva Widerberg (2001) kaller nøkkelinformant og min døråpner til feltet. Jeg skrev derfor et brev til vedkommende, fortalte kortfattet hva jeg ønsket å gjøre og om dette var noe som kunne la seg gjennomføre. At organisasjonen sitter med noen dårlige erfaringer, er varsomme og vil beskytte ungdommene sine, indikerer følgende uttalelse fra Magne Espelid som har fulgt prosjektet i lang tid:

”(...) I noen tilfeller har vi imidlertid lettet på ”sløret”. Vårt dilemma har da blant annet knyttet seg til hvor mye informasjon vi kan gi om prosjektet, samtidig som

vi ivaretar ungdommenes anonymitet. Pressen er som kjent nyhetshungrig og egenrådig, noe som har medført nyhetsoppslag som prosjektledelsen ikke har hatt full kontroll med. Dette har igjen ført til sterke reaksjoner i ungdomsgruppen, og ved ett tilfelle ønsket alle å trekke seg ut av prosjektet” (www.newpage.no).

Det var derfor på ingen måte en selvfølge at New Page ville si ja. De ansatte er opptatt av ungdommenes beste, og det var ikke sikkert mine intensjoner ble betraktet som sådan. Min kontakt stilte seg i utgangspunktet positiv, men dette var noe som måtte tas opp med styret i organisasjonen. I tillegg ble jeg invitert til å delta på et skoleringsseminar for veilederne, for å bli bedre kjent med New Page og de ansatte. Det viste seg at organisasjonen var positiv til prosjektet. Om skepsisen hadde vært større dersom jeg hadde henvendt som en totalt fremmed, uten referanser, kan jeg bare spekulere i. Det er viktig å understreke at New Page aldri har lagt noen føringer på prosjektet mitt eller gitt uttrykk for forventninger om et visst resultat.

Presentasjon og samtykke

I utgangspunktet så jeg for meg et utvalg på ti personer. Åtte ungdommer og to veiledere i New Page. Etter råd fra veilederen min, reduserte jeg antallet til seks ungdommer og to veiledere. Årsaken var å ikke få for stort materiale å jobbe med, sett i lys av oppgavens omfang og tidsbegrensning.

Ungdommenes fortellinger skulle stå i sentrum. Likevel ville jeg intervju mennesker som har jobbet nært med ungdommene, fordi de sitter med mye erfaring og innsikt om ungdommenes situasjon generelt. De ansattes erfaringer skulle ikke fremstilles som faktainformasjon eller være en test av ungdommenes utsagn. Deres refleksjoner og erfaringer må også betraktes som subjektive fortolkninger. Erfaringene var heller ment å skulle danne et grunnlag for å forstå flere sider av problemstillinger og utfordringer ungdommer kan møte. Slik kunne jeg få en pekepinn om nye problemstillinger og nyanser, samt finne frem til forskning rundt aspektene som ble trukket frem. De ansattes stemmer er derfor ikke representert i analysen på samme måte som ungdommenes stemmer, med unntak av siste analysekapittel om ungdommenes forhold til New Page. Refleksjonene deres er likevel med i analysens grunnlag og utforming.

Å få samtykke fra ansatte bød ikke på problemer. Jeg ble foreslått to personer med relativ lang erfaring i organisasjonen. En jobber som veileder i Bergen, den andre i Oslo. Begge sa seg villige til å delta. Å få tak i ungdommene var en mer omstendelig prosess, av

flere årsaker. Ungdommene befinner seg i en utsatt og sårbar situasjon. Mange er under 18 år. I de fleste tilfellene jobber New Page på oppdrag fra barnevernet. Det betyr at samtykke til intervju ikke er opp til New Page og ungdommene alene. Foreldrene må samtykke, og barnevernet gi sin godkjennelse når ungdommene er under myndighetsalder. I tillegg må prosjektet meldes og godkjennes av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), som sikrer ungdommenes personvern og stiller en rekke krav til hvordan man skal gå frem som forsker.

I henhold til disse kravene utformet jeg et informasjonsskriv til foreldrene og ungdommene, der prosjektet ble presentert. Skrivet inneholdt også samtykkeerklæringer. Etter å ha fått godkjent skrivet fra NSD, ble jeg enig med den daglige lederen i New Page om hvordan distribuere skrivene og hente inn samtykke. Med unntak av de over 18 år, har det vært umulig å henvende seg direkte til ungdommene, foreldrene eller barnevernet. Det har derfor i stor grad blitt New Page som har valgt ut aktuelle ungdommer. Jeg har ikke hatt kontroll over hvem som velges ut, eller om det finnes motiver bak utvelgelsen. Jeg vet at New Page har skjermet gutter de anser som ekstra sårbare. Kvalitative metoder stiller imidlertid ikke krav til et representativt utvalg. Ungdommene sitter alle med erfaringer med å befinne seg i en utsatt situasjon, og deres erfaringer må ut ifra problemstillingen anses som like interessante.

New Page har representert informasjonsskrivet for ungdommene og deres foreldre. Under allerede planlagte møter med barnevernet har de passet på å formidle informasjonen og spurt om barnevernets godkjenning. Alle de aktuelle har gitt muntlig samtykke. Ungdommene over 18 år har samtykket ved å møte opp, eller sagt ja over telefon. De andre ungdommene og foreldrene har gitt sitt muntlige samtykke direkte til veilederne i New Page, selv om jeg la ved frankert svarkonvolutt med adresse, mitt telefonnummer og email adresse som alternativer.

Skriftlig samtykke er å anbefale ved intervju som handler om personers privatliv (Fangen 2004:155). Jeg befant meg likevel i en spesiell situasjon, uten tilgang til informantene og deres foreldre. Samtidig befant hele familien seg i en sensitiv situasjon, der barnevernet var innkoblet. Terskelen for å nå skriftlig samtykke var høy. Kommunikasjonen og formidling av samtykke gikk gjennom de ansatte i New Page som partene kjenner og stoler på. Jeg føler meg sikker på at New Page ikke har hatt noen interesse av å utsette verken ungdommene, omdømmet sitt eller relasjonen til foreldre og barnevern ved å slurve med informasjonen og samtykket. I tillegg begynte jeg hvert intervju med å opplyse ungdommene om deres rett til å velge hva de ville svare på, si ifra dersom de følte seg ubekvem med

situasjonen og når som helst trekke seg som informanter. Også etter at intervjuet var gjennomført.

Utvalget

Utvalget mitt bestod til slutt av åtte personer. To jobber som veiledere i New Page. En på prosjektet i Bergen, den andre i Oslo. Begge befinner seg i slutten av 20-årene, og har selv etnisk minoritetsbakgrunn. I tillegg intervjuet jeg seks ungdommer tilknyttet organisasjonen. Fire hører inn under New Page i Bergen. To er tilknyttet prosjektet i Oslo. Ved intervjutidspunktet var aldersfordelingen slik: 15 år, 16 år, to på 18 år og to på 19 år. Tre av guttene er født i land i Midt- Østen. En er født i et land i Afrika. To kom som flyktinger til Norge i tenårene. To kom til Norge som små barn, og har hatt det meste av oppveksten sin her. To av guttene er født i Norge. Den ene har en afrikansk og en etnisk norsk forelder. Den andre har foreldre fra Sør-Amerika.

Man kan diskutere hva som skal legges til grunn for å hevde at noen har etnisk minoritetsbakgrunn slik jeg hevder at ungdommene har. I noen tilfeller vil det virke logisk og klart. Er man født i Norge, der en av foreldrene er etnisk norsk, behøver det ikke fremstå som like klart. Ved å hevde at alle ungdommene har etnisk minoritetsbakgrunn, står jeg i fare for å pålegge noen en identitet de ikke vil kjenne seg igjen i. Jeg risikerer å komme i et maktforhold ovenfor mine informanter, og objektivere dem (Fangen 2004:188). Min interesse har blant annet vært å se hvordan en slik bakgrunn påvirker ungdommenes sosiale møter eller har preget forholdene i hjemmet. Min begrunnelsen for definisjonen ligger for det første i at alle ungdommene er bærere av synlige etniske kjennetegn. Disse kjennetegnene kan påvirke måten omgivelsene forholder seg til dem på. For det andre har alle hvertfall en forelder med opprinnelse fra et ikke-vestlig land der foreldrenes kultur og tradisjoner kan ha satt sitt preg på barnas oppvekst og liv.

Forberedelser til intervjuene

I tiden før intervjuene leste jeg teori og forskning for å få innsikt i ulike perspektiv på området, samt skape et fundament for utformingen av intervjuene. Jeg valgte å bruke en temabasert intervjuguide (Fog 1994: 117-118). Intervjuguiden bestod ikke av klart definerte spørsmål alle informantene skulle svare på, men en rekke tema vi skulle gå i gjennom. En slik intervjuguide åpner for fleksibilitet og åpenhet for uante vendinger i samtalen som kanskje ikke vil komme frem i et mer strukturert intervju. På den måten kunne jeg nå informantenes

tanker, følelser og erfaringer innen områdene jeg var interessert i, samtidig som de fikk en viss frihet til å formidle disse på egne premisser

Det er umulig å være fullstendig forberedt på en intervjusituasjon. Man vet ikke hvem man skal møte, hvordan man vil kommuniserer sammen eller hvordan en selv vil fungere som intervjuer i ulike situasjoner. Jeg ble mitt viktigste redskap, derfor følte jeg det som nødvendig å være godt forberedt i den grad det var mulig. Jeg sørget for å ha tenkt godt gjennom temaene i intervjuguiden, og ha reflektert over ulike aspekter ved disse. På den måten kunne jeg fokusere på personen jeg skulle snakke med, og ikke henge meg opp i temaene på papiret fremfor meg. Jeg ønsket å være tilstede og rede til å følge opp trådene i hva informanten sa. Samtidig ønsket jeg å la informantene få stor frihet til å formidle på deres måte og heller trekke frem temaene i den rekkefølgen det falt seg naturlig. Fog (2004) fokuserer på den etiske dimensjonen som ligger i å forberede seg ordentlig og legge til rette for en god samtale. Informanten skal ikke behøve å utsettes for ubehagelige situasjoner og opplevelser på grunn av dårlig forberedelse.

Jeg så det som naturlig å bruke båndopptaker under intervjuene, dersom informantene tillot det. Intervjuene ville være en god stund, og jeg var redd for at intervjunotater og hukommelsen ikke ville være tilstrekkelig til å fange opp alt ungdommene sa eller måten de sa det på. Samtidig mente jeg det ville bidra til å kunne konsentrere meg bedre om samtalen og personen fremfor meg.

Det ble også viktig å finne frem til en intervjusituasjon både informantene og jeg kunne føle oss komfortable i. At intervjuet kunne komme inn på følsomme og sensitive tema, krevde enn viss form for privat sfære. Å møtes ute på kafé eller lignende var derfor utelukket. Jeg ble tilbudt å bruke et kontor i lokalene til New Page, både i Bergen og Oslo. Jeg så det som en god løsning, også for ungdommene. Der befant de seg i kjente og trygge omgivelser. Slik kunne de også se at jeg ikke var en fremmed for de ansatte. Jeg diskuterte med en veileder hvordan dette kan ha fungert som en døråpner til ungdommenes tillitt og fortrolighet. Han så det som svært viktig at personer ungdommene stolte på og hadde en nær relasjon til, igjen viste tillitt til meg. Spesielt siden mange av ungdommene sitter med negative opplevelser i møtet med andre voksne.

Jeg ble også nødt til å tenke gjennom min egen rolle og person. Hvilke egenskaper ved meg kunne underlette eller komme i veien for tillitt og en god samtale? Jeg var 31 år, kvinne og fra Drøbak litt sør for Oslo. Jeg hadde samfunnsfaglig bakgrunn fra universitetet og var formet av min egne livserfaringer. De var gutter og ungdommer fra Oslo og Bergen, sikkert med en rekke opplevelser som skilte seg fra mine erfaringer i ungdomstiden. Samtidig har de

erfaring med å ha etniske minoritetsbakgrunn i Norge, en personlig erfaring jeg som etnisk norsk aldri kan få.

Jeg stilte meg spørsmål om hvilken betydning det ville ha å være kvinne i møte med unge gutter. Det er ikke unaturlig å tenke seg at en samtale kan arte seg annerledes mellom to menn, enn mellom mann og kvinne. Berglund (1998) forteller hvordan han, i egenskap av å være mann, fikk frem en mannlig dimensjon i intervjuer med ungdommer:

”Vi var två män som träffades. Språket sökte sig manliga vägar och det var vad man åstadkommit som avgjorde vem man var! Varför är män så viktiga för män?”
(Berglund 1998: 254)

Kanskje finner gutter og menn tillitt til hverandre gjennom gjenkjennelige uttrykks- og forståelsesmåter. På en annen side kan det tenkes at møtet med en kvinne åpner for tillitt og betroelser som kan være vanskelige å formidle til en annen mann. Kravet om å prestere kan være mindre og konteksten virke avvæpnende. Kanskje hadde jeg rett og slett en fordel ved å ikke kunne føre samtaler på mannlig vis. Til syvende og sist bærer kommunikasjon uansett preg av personlighetene som møtes der kjønn kun er et aspekt.

Ungdommene har også erfaring med å ha etnisk minoritetsbakgrunn, erfaringer jeg som etnisk norsk ikke deler. Gjennom venner og egen interesse for andre kulturer og religioner, hadde jeg likevel en viss kjennskap til hva det vil si å ha etnisk minoritetsbakgrunn på godt og vondt. Det har også åpnet for innsikten om at etnisk minoritetsbakgrunn er en kategori som kan ha en tendens til å skjule menneskene bak og mangfoldet i opplevelser. Selv om jeg ikke kunne sette meg fullt ut inn i betydningen av ungdommenes etniske bakgrunn, håpet jeg at mine egne erfaringer ville være til viss hjelp i møtet med ungdommene.

Min kontaktperson i New Page sa også til meg like før intervjuene: ”Du er nødt til å være kul, Marie! Ellers så gidder ikke ungdommene å snakke med deg!” Det var en kommentar sagt i en spøkefull tone, men den kan likevel belyse en eventuell barriere i kommunikasjonen mellom voksen og ungdom. Jeg har selv en yngre bror i ungdommenes alder. Han og kameratene har gitt meg en viss erfaring med unge gutters væremåte og utfordringer. Skillet mellom å være ”kul” eller ”ukul” kan være farlig kort, også for en eldre søsken som i tillegg er jente. Å snakke eller forholde seg til ungdommer var imidlertid ikke helt fremmed for meg. Uansett kunne jeg bare være meg selv. Noen annet ville ungdommene gjennomskue. Jeg bestemte meg imidlertid for å kle meg i en avslappet jeansstil, valgte klær

som kunne gjøre meg mindre fremmed i ungdommenes øyne samtidig som de representerte den jeg var.

Viggo Vestel, ungdomsforsker hos NOVA, gav meg noen råd før intervjuene. Han mente jeg burde tenke gjennom noen spørsmål eller samtaleemner som jeg kunne bruke for å få samtalen i gang, eller ty til dersom intervjuet gikk i stå. Jeg fulgte rådene og tenkte i gjennom noen tema. New Page og menneskene som jobbet der, var allerede et felles referansepunkt. New Page er også knyttet til basketball, en sport jeg selv kjenner godt. Basket og idrett generelt var et annet referansepunkt jeg kunne bruke dersom ungdommene viste interesse.

Intervjuene

Intervjuene skulle foretas både i Oslo og Bergen. Informantene i Oslo befant seg i samme by som meg, og jeg kunne planlegge intervjuene på kortere varsel. Det representerte derfor ikke noe stort problem de gangene ungdommene glemte at de skulle møte meg. Vi avtalte bare ny tid. Intervjuene i Bergen krevde mer planlegging og gav mindre rom for fleksibilitet. Jeg måtte reise til en annen kant av landet og oppholde meg der over mange dager. De ansatte i New Page var svært hjelpsomme. De stilte opp med husrom og la forholdene godt til rette for intervjuene. De gjorde avtaler med ungdommene og passet på at jeg hadde tilgang til kontorene deres.

Intervjuene varte fra 50 minutter til en time og 45 minutter. Alle ble intervjuet en gang og samtlige intervju ble tatt opp på bånd. Jeg forsøkte å forme intervjuet som en samtale, konsentrere meg om informanten, følge opp trådene i hva som ble sagt og sørge for å komme gjennom temaene i intervjuguiden. Stort sett fungerte det bra. Jeg opplevde likevel intervjuene like ulike som personene jeg møtte. Alle ungdommene var imøtekommende og hyggelige, selv om noen åpnet seg mer enn andre. Noen ganger satt jeg igjen med en snikende følelse av skuffelse over å ikke ha oppnådd ordentlig kontakt med ungdommen foran meg. Andre ganger følte jeg meg opprømt og glad for at samtalen fløt lett, og at vi hadde hatt en veldig god dialog. Møtet mellom ungdommene og meg var et møte mellom fremmede under spesielle omstendigheter. En viss reservasjon fra noen oppfatter jeg derfor som naturlig. Når jeg til slutt fikk hørt gjennom intervjuene og lest gjennom transkripsjonene, oppdaget jeg at også intervjuene som hadde gått litt gikk tregt var rike på data.

Hvert intervju krevde en mental forberedelse på å møte en ny person, i tillegg til å stilles ovenfor dennes personlige opplevelser. Etterpå følte jeg meg ofte sliten og hadde behov for å fordøye inntrykkene. Under oppholdet i Bergen oppstod det en situasjon der et intervju

måtte flyttes. I utgangspunktet hadde jeg planlagt ett intervju hver dag. Endringene førte til at jeg måtte gjennomføre to intervjuer på samme dag. Det var ikke en gunstig situasjon, men det fungerte bra og i ettertid føler jeg meg godt fornøyd med disse to intervjuene.

Noen episoder underveis forteller om ungdommenes usikkerhet i møte med intervjusituasjonen. NSD stiller en rekke krav til hva et informasjonsskriv og samtykkeerklæring skal inneholde. Etter å ha gjort noen endringer, hadde jeg formulert et skriv både NSD og jeg var fornøyd med. Da jeg møtte Farah, var han i følge med veilederen sin. Vi snakket litt sammen alle tre før veilederen lot oss være igjen alene. Før veilederen gikk, sa han noe til Farah som fikk meg til å innse at informasjonsskrivet mitt hadde vært vanskelig å forstå og derfor hadde virket litt skremmende på gutten. Det gav meg en tankevekker. I ettertid ser jeg at brevet kunne vært formulert noe annerledes med tanke på hvem målgruppen var. En viss fremmedgjøring er likevel ikke til å unngå når man er pålagt å opplyse om en rekke forhold, som for eksempel hvordan anonymiseringen skal gjennomføres og datamaterialet behandles i etterkant av intervjuet.

En annen situasjon oppsto da jeg fikk vite at Mohamed helst ville ha med veilederen sin i begynnelsen av intervjuet. Da veilederen ble litt forsinket, begynte vi å snakke om løst og fast. Mohamed viste seg å være en veldig åpen gutt, og etter kort tid var han i ferd med å fortelle meg om sine kjærlighetsbekymringer over en jente han var forelsket i. For min del var intervjuet allerede i gang. Jeg ville likevel at han skulle være klar over det, og spurte om jeg kunne slå på båndspilleren. Vi begynte å snakke om hvorfor han hadde vært nervøs for å møte meg alene. For Mohamed handlet det om å prestere. Han var redd for å ikke kunne svare riktig på spørsmålene mine. Bekymringene over å ikke prestere handlet også om å ikke beherske språket fullt ut:

Mohamed: Jeg føler ikke at jeg snakker bra nok norsk til å svare på så vanskelige spørsmål.

Jeg møtte en ungdom med lav språklig mestringsfølelse. Kanskje spesielt i møtet med fremmede voksne? Usikkerheten hans overrasket meg, for jeg syntes han var flink til å uttrykke seg og merket ikke denne språklige barrieren han følte. Jeg forklarte at det ikke handlet om å svare riktig eller galt. Det var heller slik at han var eksperten og satt med kunnskap jeg ikke visste noe om.

Intervjuene ble foretatt i flere omganger med en viss tid i mellom. I ettertid ser jeg det som en fordel. Hvert intervju gir nye erfaringer å bygge videre på. Gjennom de første

intervjuene lærte jeg mye om hva som fungerte bra, hva som fungerte mindre bra og ikke minst hvordan jeg selv fungerte i intervjusituasjonen. Det gav tid til å fordøye og kontinuerlig evaluere erfaringene underveis. Samtidig fikk jeg foretatt justeringer i intervjuguiden. Mine erfaringer sier meg at det hadde vært en ulempe å foreta alle intervjuene tidlig i prosessen med kort mellomrom mellom hvert intervju.

Noen etiske aspekt

Alle vitenskapelige metoder innebærer en rekke etiske aspekt og hensyn. I sosiologiske studier danner mennesker grunnlaget for dataene. Fog (1994:20-24) legger vekt på de etiske aspektene som spesielt berører kvalitative intervju. Samtalen kan skape fortrolighet mellom intervjuer og informanten. Gjennom samtalen trer intervjueren inn i informantens livsverden. I denne situasjonen er det viktig å være bevisst at det ikke handler om en vanlig samtale. For intervjueren representerer den et redskap, derfor er det grunn til å trå forsiktig. Ungdommene jeg skulle intervju, befant seg i tillegg i en mer sårbar situasjon enn mange andre.

Det er ikke alltid like lett å vurdere hvor mye man skal spørre og hvor personlige spørsmålene kan være. Slike problemstillinger hadde jeg tenkt over på forhånd. Det var likevel noe annet å håndtere det i intervjusituasjonen. Utskriften av det første intervjuet viste at jeg nok hadde vært for redd for å følge opp følsomme tema. Problemstillingen handler tross alt om marginalisering der man fort kunne komme inn på vanskelige opplevelser og følelser. Dette var en svært nyttig erfaring før de neste intervjuene. Jeg fikk tenkt gjennom etiske aspekt ved intervjusituasjonen på nytt og følte meg bedre forberedt på å møte ungdommenes historier.

Etter denne opplevelsen har jeg fulgt magesfølelsen. Jeg har ikke insistert på å følge opp tema ungdommene har nølt med å utdype. Samtidig har jeg vært varsom med å spørre for mye om foreldrene og hjemmet siden denne relasjonen kan være ekstra ømfintlig. Jeg oppfordret ungdommene til å sette grenser for hva de ville fortelle, noe en av dem klart gjorde. Et annet etisk spørsmål dukket også opp underveis. Spørsmålet jeg hadde tenkt å stille virket plutselig malplassert med tanke på personen jeg hadde fremfor meg. Å bringe det opp kunne rett og slett oppfattes som krenkende, og kanskje gi et inntrykk av at jeg puttet personen inn en bås. På en annen side er ikke virkeligheten alltid slik man forespeiler den, og kanskje ville svaret på et slikt i utgangspunktet dumt spørsmål avdekke helt uventede og interessante forhold. Avveiningen mellom å søke nye data, satt opp mot hva som er etisk forsvarlig, må gjøres fortløpende uten mye tid til overveininger. Dette satte meg av og til i et

dilemma. Jeg valgte å la spørsmålet falle når magesfølelsen fortalte at de var irrelevante, eller kunne oppfattes som krenkende.

I etterkant av intervjuene

På vei fra intervjuene satte jeg meg ned på en kafé for å skrive ned alle tanker og inntrykk jeg satt igjen med etter møtet med ungdommene eller veilederne. På denne måten fikk jeg også skildret kroppsspråk og fornemmelser som ikke kommer med i transkripsjonen av intervjuet. Etter en tid vil intervjuet, nedskrevet i tekst, fjerne seg fra opplevelsen man hadde av selve intervjusituasjonen (Fog 1994:129). Ved å lese disse umiddelbare inntrykkene i ettertid, kommer inntrykkene tilbake til meg. Jeg husker konteksten rundt det som ble sagt og måten det ble fortalt på. Disse notatene ble nyttige og supplerende data som har vært relevante i analysearbeidet.

Intervjuene ble transkribert ord for ord kort tid etter intervjuene, og jeg anonymiserte materialet umiddelbart. Kravet om anonymisering har vært viktig siden det handler om sensitive og personlige data. Jeg har foretatt en rekke grep i datamaterialet og oppgaven for å sikre informantenes konfidensialitet, både for omverdenen, mellom informantene og internt i New Page (jf Fangen 2004:160). Navnene er endret. En mor er blitt til far, og en søster til bror. Stedsnavn er endret, og det kommer ikke frem om ungdommene er fra Bergen eller Oslo. Jeg har heller ikke oppgitt eksakt alder eller opprinnelsesland. Noen av de ansatte vet hvilke ungdommer som er intervjuet. Veilederne vet i tillegg mye om ungdommenes situasjon. Jeg kan derfor ikke utelukke at de kan dra kjensel på noen forhold, selv om jeg har unngått å skildre situasjoner de lett kan kjenne igjen. Veilederne har også selv taushetsplikt. Jeg har forsøkt å gjennomføre endringene slik at det ikke skal få betydning for analysen og tolkningen av intervjuene.

Etter transkripsjonen av intervjuene, satt jeg med en stor mengde data. Først leste jeg gjennom intervjuene noen ganger for å bli kjent med materialet og skaffet meg et helhetsinntrykk. Deretter kodet jeg intervjuene og limte informantenes utsagn inn i word dokumenter etter ulike tema. Slik kunne jeg lettere håndtere et stort materiale og lete etter tendenser, sammenhenger, likheter og ulikheter. Etter at analysen tok form, leste jeg gjennom intervjuene på nytt for å forsikre meg om at konklusjonene og tolkningene ikke ble påvirket av temainndelingen.

Hele forskningsprosessen har i det hele tatt vært preget av hva Wadel (1991) kaller en ”runddans” mellom teori og empiri. Teori og tidligere forskning dannet en analytisk ramme og bakgrunnsteppe i utformingen av intervjuguiden og i møtet med materialet mitt. Under

analysearbeidet kom nye teorier til, mens andre ble revurdert. Den analytiske rammen har utvidet og omformet seg underveis. Problemstillingen vokste frem som en følge av denne prosessen, stadig klarere og tydeligere definert.

I fremstillingen av analysen har jeg til en viss grad foretatt en redigering av sitatene. Muntlig tale er ofte fylt med ord og uttrykk som "liksom" og "og sånn". Ofte begynner man med en setning og fullfører ikke, før man omformulerer og begynner på nytt. Noen ganger kan ordene som brukes gi en rekke assosiasjoner og si noe mer enn akkurat det som ble uttalt, andre ganger ikke. Jeg har valgt å fremstille sitatene på en mer grammatisk riktig måte. Samtidig har jeg fjernet noen ord, samt halve og hele setninger jeg mente ikke hadde betydning for selve innholdet i hva som ble sagt. Der hele setninger er fjernet fra sitatene, har jeg satt inn tegnet (...) for å markere dette. Med hensyn til anonymisering har jeg endret dialektiske uttrykk slik at det ikke skal være tydelig om ungdommene kommer fra Oslo eller Bergen.

Definisjoner, tolkninger og validitet

Ungdommene har vist tillitt ved å la meg ta del i deres personlige opplevelser. I fremstillingen av disse fortellingene, kan det hende de ikke alltid kjenner seg igjen i tolkningene jeg gjør og de sosiologiske ordene jeg bruker for å beskrive dem og opplevelsene deres. I analysen og fremstillingen kommer vi i en ujevn maktsituasjon, der jeg har makt over definisjonene (Fangen 2004: 188). I teorikapittelet trekker jeg frem begrep som marginalisering, avvik, stigmatisering, rasisme og etniske minoriteter. Kanskje vil ungdommene ikke føle seg hjemme i disse definisjonene. Til en viss grad kan jeg ta hensyn til det, til en viss grad ikke. Jeg vet blant annet at de ansatte i New Page er sterkt kritiske til begrepene "problemungdom" og "problematferd" fordi de mener begrepene virker stigmatiserende og fremstiller problemet som en egenskap ved ungdommene. Uttrykkene brukes imidlertid ofte i studier av ungdommer som befinner seg i en utsatt situasjon. Jeg har valgt å unngå disse uttrykkene, og heller brukt uttrykk som "utsatt ungdom" og "bekymringsfull atferd."

Jeg kan likevel ikke gå vekk fra min forskerrolle og legge vekk sosiologiske begrep eller tolkninger jeg mener er dekkende for fenomenene som kommer frem i analysen. Dette dilemmaet berører spørsmål som handler om hva Fangen kaller den kommunikative validiteten av tolkningene (Fangen 2004:196-202). Et mål på validitet kan for eksempel være om informantene og jeg er enige i tolkningene som gjøres. Fangen understreker hvordan et slikt mål kan være problematisk der et argument handler om hvordan det må anses som tillatt å bryte med informantens selvforståelse og tilføre noe nytt (Fangen 2004:197). Validitet og

objektivitet er uansett et vanskelig mål å oppnå i kvalitativ forskning (Fangen 2004, Fog 1994). For å sikre validitet i den grad det er mulig, har jeg etter beste evne behandlet intervjumaterialet på en samvittighetsfull måte, i henhold til god forskningsskikk.

Avslutning

I dette kapitlet har jeg beskrevet og begrunnet mitt metodiske og forskningsmessige utgangspunkt. Jeg har også forsøkt å skildre utfordringer jeg har møtt og valgene jeg har foretatt underveis. Å møte ungdommer på denne måten, nå deres erfaringsverden og jobbe med fortellingene deres har vært en spennende og ikke minst lærerik prosess. I de neste kapitlene vil vi møte disse ungdommene. Vi får høre hva de har å fortelle om marginalisering og hvordan de opplever sosiale møter på sine livsarenaer.

4. Venner, ungdomstid og atferd

Forskning viser at ungdomstiden kan betraktes som en risikoalder, en kritisk alder for å begå kriminelle handlinger og etablere en livsstil på kant med normer og lover (Pape 1995:10). Ungdommene jeg har intervjuet har vist en atferd som har bekymret omgivelsene deres og fått disse til å reagere, nettopp fordi man er redd for at ungdommene skal etablere et varig atferdsmønster det er vanskelig å komme ut av. Jeg vil begynne analysen med å se hvordan ungdommene reflekterer rundt sin bekymringsfulle atferd i ungdomstiden. I teorikapittelet er det gjort rede for flere teoretiske retninger og begrep som kan belyse ungdommers marginalisering fra ulike perspektiv. Hvordan vil ungdommene snakke om atferden sin? Hvilke opplevelser vil de trekke frem og hvilke aspekt vil de legge vekt på når de forklarer hva det handlet om for dem? Handler det om hva Fangen (2006) kaller respons på ydmykelser, en subjektiv krenkende følelse av å bli tråkket på, holdt nede og lite verdsatt? Eller kan det handle om en søken etter spennende opplevelser i ungdomstiden? Vil ungdommene i det hele tatt legge vekt på at de er blitt skjøvet mot den gråsonen de befinner eller har befunnet seg i, eller har de selv trukket dit?

Mye av forskningen rundt ungdom og kriminalitet viser at normbrytende atferd ofte skjer i fellesskap med andre ungdommer (Pape 1995:15). Innen avvikssosiologien har det oppstått en egen retning som forsøker å forklare hvorfor enkelte grupper av ungdommer danner delkulturer der de i fellesskap bryter normer og lover (Hauge 1989:81). Det handler også om hvilke mekanismer som kan være i spill i disse ungdomsmiljøene (jf Matza 1964). Vil mine informanter sette sin atferd inn i en kollektiv kontekst, og på hvilken måte spiller i så fall venner og miljøet en rolle for deres egen marginalisering? I dette kapittelet vil vi få et første møte med ungdommene. Det vil handle om hvordan ungdommene reflekterer, snakker og forholder seg til sin bekymringsfulle atferd. Det vil også handle om deres erfaringer og opplevelser på jevnalderarenaen, og hvordan disse erfaringene knyttes til marginalisering i ungdomsårene.

Venner og miljø

Det er slående hvordan samtlige av ungdommene setter sin egen atferd i ungdomsårene i sammenheng med det miljøet de har vanket i. De er svært tydelige på at vennene har hatt en dårlig innflytelse på dem og deres marginalisering. Man kan derfor snakke om at ungdommene har havnet i delkulturelle ungdomsmiljø, der atferdsmønsteret i kameratgjengen ofte har vært på kant med konvensjonelle normer og lover i samfunnet. For å få et bedre

inntrykk av hva det handler om, vil jeg gå nærmere inn på hver og en av ungdommene for å se hvilke tanker og erfaringer de knytter til atferden sin i ungdomstiden. Slik håper jeg å få større innblikk og forståelse for omstendighetene rundt deres situasjon, formidlet av de som vet mest om dette.

Josef

Da jeg møtte Josef, gikk han på ungdomsskolen og prøvde å komme ut av problemene han hadde med slåsskamper og narkotikabruk. På barneskolen havnet han ofte i slåsskamp. Han setter slåsskampene i sammenheng med hvordan noen eldre skoleelever mobbet ham. I mange år ertet de Josef opp til å slåss, slang stygge ord etter ham og fant underholdning i hans hissig reaksjoner. At Josef reagerte så sterkt på mobbingen, knytter han til diagnosen ADHD og hvordan den fikk ham til å miste kontrollen. Jeg vil drøfte aspekt ved denne diagnosen senere i analysen. Slåsskampene han havnet i på denne tiden, var derfor en respons på hva Fangen (2006) kaller ydmykende og krenkende opplevelser fra eldre elever over mange år.

Problemet med å havne i slåsskamper har vedvart, men i en annen kontekst og med andre begrunnelser enn tidligere. Nå handler slåsskampene om konflikter mellom gjenger og bråk med fremmede mennesker ute på byen. Selv er han med i en gjeng i sentrum. Han forteller om konfliktene han og vennene har med andre gjenger:

Josef: Det (slåsskampene) er med folk som henger på senteret. Og Holmen og Brevik. Mange sånne forskjellige steder. Og de (de andre gjengene) skal hele tiden slåss med de i sentrum. (ler litt) Så det er mye slåsskamper. (...) Det blir på en måte gjenger. (...) En kamerat av meg som er fra samme land som min far, han ble stukket ned med kniv tre ganger i magen. Så på lørdag så var vi oppe på Brevik for å ta han som gjorde det. Og når vi skulle gå på innsiden, så var det åtte stykker med pumpehagle. Så vi måtte bare løpe til bussen, og da stakk vi av. Kameraten til han som ble stukket ned, det var han som var med opp dit. Han fikk noen større folk til å ta seg av det.

Nå handler det om konflikter mellom ungdomsgjenger, der volden kan være en respons på krenkelser fra andre gjenger. Med tanke på hvordan de aktivt oppsøker konfliktene, synes ikke spenningsmomentet å være langt unna. Om krenkelsen er rettet direkte mot en selv eller mot vennene, spiller mindre rolle. Det handler ikke alltid om ren hevn, i den forstand at andre startet konflikten. Josef blir også innblandet i konflikter når hans eldre venner, mange 7-8 år eldre, begynner å bråke med andre når de er fulle ute på byen. Han må da stille opp for dem slik at de unngår for mye juling. Josef har likevel satt noen grenser for når det er legitimt å slå eller ikke:

Josef: Så slår jeg ikke folk uten grunn. Jeg slår aldri først heller. (...) De begynner å si: "Fuck du bråk med oss?" (...) Så skubber de meg, også gir de meg en i ansiktet. Det er da jeg slåss. Det skjer ikke hvis de bare skubber meg. Driter de i det, da driter jeg også oppi det. Men hvis de slår eller noe sånt, så slår jeg tilbake. (...) Jeg er ikke frekk mot personer jeg møter først.

Sett under ett ser det ut som han, eller gjengen i felleskap, har laget seg visse moralske grenser for når det er legitimt å slåss eller ikke. Å hevne en krenkelse på seg selv eller vennene, er legitimt. Det samme gjelder når det handler om å stille opp for venner, uansett om det var vennene som startet slåsskampene eller ikke. Når konfliktene er mellom Josef og en annen person, vil han ikke slå før den andre. Det kan minne om hva Sykes og Matza (1957) kaller nøytraliseringsteknikker. Innenfor gjengen utvikler man felles rutiner og forståelsesmåter for å legitimere, rasjonalisere og nøytralisere atferden sin (jf Becker 1963, Fangen 2001). Kanskje for å beskytte sitt eget selvilde? Larsen (1992: 91-92) finner de samme rasjonaliseringene i to ungdomsgjenger hun intervjuet, der hun tolker det som å gjøre seg til offer for "de slemme andres" angrep.

Regelen om å ikke slå før motstanderen slår, var noe Josef også argumenterte med da jeg spurte om han kjente tegn til dårlig samvittighet under slåsskamper der han kanskje kunne skade noen. Kanskje fjernet han grunnlaget for å føle dårlig samvittighet i disse situasjonene gjennom å sette grenser for hva som er legitimt eller ikke?

Josef: Jeg tenker ikke på det (å skade noen) i det øyeblikket jeg slår. Kanskje før og etter. Ikke i det øyeblikket jeg slår. (...) Jeg ser ikke en dritt. Det blir helt svart. Jeg ser ingenting. (...) Men jeg tenker på det før og etterpå.

Han ikke tenker på konsekvenser eller samvittighet mens slåsskampen pågår, men noen refleksjoner om det har han. Å miste kontrollen i det øyeblikket slåsskampen pågår, knytter han til diagnosen ADHD. Situasjonen er utenfor hans kontroll og åpner ikke for refleksjoner.

Flere ganger under intervjuet gir Josef et inntrykk av at styrken og ferdighetene i slåsskamper har gitt ham status i sitt miljø, sammen med følelsen av å mestre noe andre respekterer. Han forteller litt stolt hvordan de eldre ungdommene respekterer ham. De på samme alder ønsker å være sammen med Josef og liker ikke å plage ham. Etter mange år med mobbing har Josef kommet i et miljø der han har fått tilhørighet, blitt populær og blitt respektert. Dessverre er miljøet involvert i mye vold, og verdsetter antakeligvis tøffe egenskaper som kan bevises. Blant annet gjennom voldelig atferd.

Nordahl (2000:328-329,338) kaller strategier som handler om å bli verdsatt, få tilhørighet og oppnå popularitet blant jevnaldrede for sosiale mestringsstrategier. Strategiene kan handle om tøff og problematisk atferd for å styrke sin sosiale posisjon hos andre ungdommer. I og med at vold er blitt en måte å oppnå respekt på, har Josefs tilhørighet i et miljø fått en negativ bakside.

En annen bakside handler om å drikke alkohol i ung alder. De eldre vennene hans har også introdusert Josef for hasj og amfetamin og forsynt ham med disse rusmidlene på fester. Josef forklarer hvordan alkohol øker lysten til å eksperimentere med andre stoffer. Å bruke narkotiske midler handler også om å søke nye opplevelser. Erfaringer Josef har gjort på veien har likevel fått ham til å komme til innsikt om narkotikaens negative virkninger. Erfaringene har også gitt ham en overbevisning om at miljøet er den viktigste faktoren som omgivelsene må ta tak i for å hjelpe ungdommer ut av marginalisert situasjon. Selv kan han likevel ikke tenke seg å tre ut av kameratfellesskapet han er en del av. Kanskje fordi tilhørighet, respekt og popularitet er for mye å gi avkall på dersom man ikke ser bedre alternativer?

Abdi

Abdi kom til Norge som flyktning i tenårene. Han har slitt med depresjoner og vil egentlig legge bak seg de problemene han har hatt etter at han kom hit. I dag går det mye bedre, men han sliter fremdeles med depresjonene.

Abdi forteller om mange konflikter med omgivelsene og beskriver tydelig de vanskelige følelsene han har hatt i forhold til disse. Han forteller også hvorfor han har handlet som han har gjort i visse situasjoner:

Abdi: Hvis det er noe bråk eller noen som vil plage meg eller slå til meg, så er den eneste muligheten å bare gå fra stedet. Sånn gjorde jeg ikke før. Før, når folk sa et eller annet til meg, så begynte jeg å krangle og kom opp i slåsskamp. (...) Jeg klarte ikke å gå vekk fra stedet når det hadde vært bråk og krangling. (...) Jeg følte meg pinglete hvis ikke jeg slo til fyren, siden han plager meg og truer meg eller noe sånt. Men det er feil. Sånn skal jeg ikke gjøre det. (...) Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Jeg ble deprimert og gjorde alt for mange ting. (...) Jeg følte meg faktisk ikke sammen med andre mennesker. Jeg følte meg ut, at jeg ikke er det samme som alle andre. At jeg var noe helt noe annet liksom. Så jeg ble jo litt deprimert og sint. Og alt folk sa til meg tok jeg på feil måte. Så jeg likte ikke og forstod ikke det norske samfunn helt. Det tok helt av. Absolutt.

Abdi har følt seg utenfor. Han har følt seg stemplet av omgivelsene, og båret på et stigma som bråkmaker og annerledes (jf Becker 1963, Goffman 1963). Hans reaksjoner i konfliktfylte

situasjoner har vært et uttrykk for frustrasjon over det han har opplevd som svært krenkende og ydmykende hendelser (jf Fangen 2006). Disse subjektive opplevelsene har også skapt en følsomhet når han har tolket andres måte å forholde seg til ham på.

Abdi har lenge ikke kjent andre måter å håndtere krenkelsene på enn å slå. Han har vært deprimert og følt seg ydmyket. At han betraktet seg selv som feig eller pinglete om han ikke slo, viser hvordan det handler om å bevare verdighet og selvrespekt. Å slå og ikke la seg krenke, kan derfor tolkes som en strategi når han ikke kjente andre måter å mestre situasjonen på. En av ungdommene Larsen (1992:104) intervjuet, beskrev det som æresak å forsvare seg når andre forsøkte å trække på en. Som de fleste ungdommene hun intervjuet, knyttet denne gutten æresbegrepet til kultur. Abdi beskriver derimot ikke det å bevare sin egen verdighet som knyttet til opprinnelseskulturen sin. Det kan også tenkes at Abdis voldelige reaksjoner kan ha handlet om et behov for å krenke andre når han selv har følt seg krenket og frustrert (jf Fangen 2006:33).

Konfliktene han havnet i og følsomheten ovenfor omgivelsenes intensjoner, knytter han også til møtet med et nytt og fremmed samfunn:

Abdi: Men skjer jo alltid når du kommer fra et annet land. Så forstår du ikke helt. Det blir litt vanskelig i en periode. (...) Jeg skjønnte ikke det folk sa til meg for eksempel. Jeg merket på (..) til folk hvordan de oppførte seg mot meg. Så det var sånne ting jeg reagerte på. Når de snakket stygt til meg og.. De så på meg på en annen måte. Og da reagerte jeg.

I ettertid forteller han derfor hvordan noe av frustrasjonen har handlet om hvor usikker han har vært uten nødvendige koder og språkkunnskaper for å forstå og tolke andres atferd. Etter hvert har han lært seg å ikke ta alt andre sier så seriøst. Gjennom samtaler med veilederen i New Page har han lært å gå fra situasjoner som tidligere ville utviklet seg til å bli en konflikt, uten at det betyr at han er feig. Samtalene har gitt ham handlingsalternativ i potensielle konfliktsituasjoner.

Abdi trekker derfor frem utfordringer unge flyktninger kan møte når de ikke behersker språket og kodene i det nye samfunnet. Likevel ser han ikke alle konfliktsituasjonene i lys av sin egen følsomhet i møtet med et nytt samfunn. Mange av opplevelsene der han følte seg sett på som annerledes, ble satt utenfor og følte seg dårlig behandlet, var reelle hendelser for ham.

Til tross for problemene i møtet med omgivelsene, gir Abdi aldri uttrykk for at andres negative holdninger til ham har handlet om rasisme. Han beskriver imidlertid hvordan hans egen atferd har handlet om noe mer enn frustrasjoner og en respons på krenkende opplevelser:

Abdi: Gutter er jo mer sånn som finner på ting. (...) Jenter er litt roligere. (...) Når du er ungdom, så er det lett å komme inn i mange miljøer. Du finner på masse galt. Du kan finne på bra ting, ikke sant. I ungdomstiden, så gjør du mye mer. Når du blir eldre så roer du deg ned. Så den er vanskelig den der ungdomsalderen. Det synes jeg. Men det er gøy også samtidig.

Her trekker han inn flere forhold. Atferd sees i sammenheng med en spesiell ungdomstid. En spesifikk periode av livet som naturlig og generelt er preget av mer opprørsk atferd. Det handler om en umodenhet, spesielt for gutter, og han mener atferden vil endre seg i overgangen til voksenlivet. Samtidig knytter han atferden til det miljøet man ferdes i, og i denne ungdomstiden har Abdi hatt venner som har også har utvist bekymringsfull atferd. Han viser samtidig hvordan atferden ikke alltid bare har handlet om frustrasjoner, men også om en søken etter spenning og opplevelser.

Salim

Salim legger ikke skylden på noen andre enn seg selv for hva han har gjort gjennom oppveksten. I dag sliter han med veldige samvittighetskvaler for det han har vært involvert i.

Salim: Du kan velge mellom to ting ikke sant. Mellom helvete og paradiset. Menneskene som vil til paradiset må jobbe for det ikke sant. For Gud sier: "Jeg har gitt dere liv. Prøv å jobbe dere frem til paradiset." Hvorfor skal en person som dreper, voldtar unger, dreper kvinner eller drikker (..) eller hva han har gjort, sette de skitne føttene sine i paradiset der det er evig liv og alt? Du må jobbe ikke sant! Du må ha gode gjerninger, du må være snill. Hvis noen slår deg, skal du be de slå deg på andre siden. (...) Jeg er redd Gud. Du må være sånn. Det er da du kommer til neste verden. (...) Grunnen til at jeg har fått skikkelig noia er fordi jeg i barndommen min gjorde masse dumme ting ikke sant. Det folk har gjort til sammen hele livet, la oss si det du gjør i hele livet ditt til du dør. Det har jeg gjort fra jeg var tolv til jeg var sytten år ikke sant. Jeg har gjort så mye faenskap at jeg klarer ikke å la være å tenke på det.

Her viser han hvordan koranen har gitt ham et sett med moralske regler og tydelige skiller mellom hva som er rett og galt. Religionen har fått stor betydning for ham i de senere årene. Jeg hadde i blant problemer med å styre samtale inn på andre tema i intervjuguiden fordi han gjerne ville snakke om Gud, paradiset og helvete. Det kan virke som religionen har startet nye refleksjoner i forhold til atferden han var involvert i og bidratt til å utvikle samvittigheten. Han er veldig redd for konsekvensene av hva han har gjort. Gode gjerninger er veien til paradiset, og dette har gitt han et ønske om å ville leve et rettskaffent liv.

Salim mener miljøet er den viktigste årsaken til at det går galt for noen ungdommer, selv om han også mener det handler om hvilket område man har vokst opp i. Selv begynte han i tolvårsalderen å henge sammen med eldre venner på et sted nede i sentrum:

Salim: Jeg begynte med ting tidlig ikke sant. Det de guttene gjør nå, det gjorde jeg da jeg var tolv. Skjønner du? Jeg drev og vanket her nede på Cats (i sentrum) (...) Jeg var der hele dagen. (...) Jeg har alltid vanket med eldre. Men jeg var ikke noe voksen i hodet. (...) De ville ha meg med, for jeg var kul ikke sant.

Å få innpass blant eldre venner fordi man er kul, kan også tenkes å kreve stadig nye bevis på at man er kul. Sosiale mestringsstrategier for å få være med i gjengen kan bli ekstra viktig (jf Nordahl 2000). Det kan også kreve at man følger vennegjengens spilleregler for samvær som ikke behøver være heldig for atferdsutviklingen. Atferden Salim forteller om handlet blant annet om bruk av hasj, innblanding i ran, tyverier og trusler.

Salim: Jeg har vært borti en del ting og sånn. Men jeg har alltid vært den som har vært smart. (...) Jeg driver ikke og ødelegger, skjønner du? Jeg gjør ting på en smart måte, for å si det sånn. Jeg kan spille kortene mine riktig. På en måte følte jeg at det var lovlig fordi jeg gjorde det så pent at ingen merket det. (...) Det er det som er greia. Jeg har aldri vært noe sånn problembarn. Du vet, ingen merker det jeg gjør. For jeg liker ikke oppmerksomhet.

Det er interessant hvordan han ovenfor seg selv har ufarliggjort og, slik Sykes og Matza (1957) beskriver, nøytralisert de ulovlige handlingene han har utført. Samtidig har han unngått å ta inn under huden en negativ identitet som ”problemungdom”, kanskje for å beskytte selvbildet. Man kan si at argumentet hans bygger på samme definisjoner som stempelingsteorien: verken avviket eller avvikerens eksisterer før noen i omgivelsene aktivt oppdager, definerer og stempler handlingen som et avvik eller personen som avviker (Becker 1963). Ved å unngå politiets oppmerksomhet har han også unngått en potensiell offentlig stempeling av seg selv som avviker. Han ufarliggjør handlingene ytterligere ved å hevde at alle ungdommer gjør gale ting. Dette ligner Abdis forklaring og skildring av ungdomstiden som en spesiell fase. Slike nøytraliseringer kan også ha bidratt til å lette samvittighetsstrykket for handlingene.

Salim: Jeg hadde ikke moral skjønner du! (...) Samvittigheten kom jo alltid. Men jeg lærte faktisk noe for ikke så lenge siden om hva som er en synd. Det er hver gang du gjør en ting og hjertet ditt dunker. For det sier ifra til deg: ”Det der var en

dum ting, du vet det?” Men du prøver å hoppe over det. Det stikker i hjertet, og du gjør det uansett. Så nå har jeg lært meg det der. Hver gang jeg gjør noe dumt og jeg får vondt i hjertet, så skal jeg ikke gjøre det neste gang. Men jeg hadde ikke den tanken før. (...) Jo, jeg fikk følelsen. Men jeg visste ikke hva det kom av.

Religionen har altså lært ham å handle mer i tråd med samvittigheten sin. Islam, med sine klare moralske levereregler, kan nettopp ha vært den faktoren som etter hvert bidro til å stemple handlingene som gale, også i hans egne øyne. Konsekvensene er at han har endret syn på handlingene sine, fått samvittighetskvaler og samtidig tatt steget vekk fra en marginalisert situasjon.

Salim: Jeg vil egentlig leve et rettskaffent liv. Og et rettskaffent liv, det er veldig enkelt, og det er veldig vanskelig. Jeg lover deg. Det er så vanskelig.

Farah

Det er to ting Farah legger vekt på for å forklare hva som ligger bak atferden hans i tenårene. Det ene er miljøet han vanket i, det andre er ungdomstiden. Vennene hans var barn som vokste opp i samme område. De møttes gjennom skolen der de gikk sammen i en norskopplæringsklasse for barn med flerkulturell bakgrunn. Det er de samme vennene han holdt sammen med fra barndomstid til ungdomstid. Sammen havnet de i problemer, og noen av vennene sitter i fengsel i dag. Også Farah har for det meste vanket med eldre venner.

Farah: Vi bodde i samme område. Hadde samme aktiviteter og samme oppholdssted. Bare som barn før. Men så bare, noen ble som de ble. Havnet i litt tull og tøys. (...) Dårlig ungdomsmiljø, bare var ung og vanket i dårlig miljø egentlig. (...) Vi ble bare ungdommer. Det er sånn det skjer. Noen drikker. Noen røyker. Det var ikke store greiene. Bare hadde ikke så godt forhold til politiet. (...) Bare sånne småtulle ting. Ikke små for politiet, men det er bare sånne dumme ting. Dop, vold. Ikke så mye vold, men sånne ting. (...) Det jeg har vært borti var ikke mye, men det var nok. Ikke noe sterke greier. Kokain og hasj. Det er det sterkeste jeg har vært borti.

Å havne i dette miljøet virker mer som en tilfældighet enn en søken etter tilhørighet når man har havnet utenfor i andre sammenhenger. Det fremstår som om bosted har spilt en rolle for hvem han har stiftet vennskap med sammen med et felles behov for norskopplæring. Miljøets betydning betraktet han som så sterkt at løsningen for å endre livssituasjonen, var å komme på institusjon langt unna hjemstedet. Barnevernet foreslo i utgangspunktet en annen institusjon nærmere hjemmet, men Farah følte han ikke kom langt nok unna miljøet.

Ordene han bruker for å beskrive alvorlighetsgraden i hva han og vennene har vært innblandet i, minner om en bagatellisering av hva andre ville regne som alvorlige forhold. Han har blant annet hatt mange saker på seg. Bagatelliseringen kan tolkes som en nøytraliseringssteknikk for å opprettholde selvbildet ved å ikke skille seg ut som problematisk ungdom. Han trekker frem ungdomstiden, og beskriver hva han legger i begrepet:

Farah: (...) Det er bare de fire årene kanskje, mellom der, fra den ungdomstida liksom. Når du prøver å gjøre opprør og lage kaos.

Han føyer seg derfor til de andre ungdommene som definerer en spesifikk ungdomsfase med opprørsk atferd, og en forventning om at det etterpå skal skje en modningsprosess der den opprørske atferden avtar. Det handler om en periode der spenningsmomentet i atferden synes å være inne i bildet.

Rusen beskriver han imidlertid som en måte å rømme unna problemer han opplevde i forhold til krangler hjemme, med politiet, skolen og mas fra alle kanter. Mye av maset har handlet om farens reaksjoner på atferden til hans. Det illustrerer hvilke vonde følelser som kan komme frem når relasjonene, spesielt til foreldrene, blir problematiske og hvordan foreldrenes reaksjoner kan forsterke ungdommens problem.

Farah trekker også inn religionenes rolle i forhold til marginaliseringen:

Farah: Jeg er religiøs. Jeg har en religion, men jeg ser meg ikke som religiøs nå. Jeg prøver å bli litt bedre på det. (...) Jeg tror på Gud. Det er det som egentlig har holdt meg litt tilbake tror jeg. Fra masse tull. Enn å gi blaffen bare. At *det* gjør jeg ikke for jeg har en tro som sier sånn og sånn og sånn.

Tilknytningen til islam har derfor gitt ham en grunnleggende livsorientering som har ligget i bevisstheten hans, og begrenset hvor langt han ønsker at marginaliseringen skal gå. Islam har derfor vist seg å ha virket begrensende på atferdsproblemene. Dette er erfaringer som deles av Salim. At islam kan ha en begrensende effekt på bekymringsfull atferd blant unge gutter med minoritetsbakgrunn, samsvarer med andre studier av ungdom (jf Prieur 2004, Øia 2003).

Emanuel

Hasjrøykingen til Emanuel er det som har bekymret omgivelsene mest, selv om han på sin side er ambivalent til å betrakte hasj og hasjrøyking som et problem. Moren kontaktet New Page da Emanuel bare satt foran datamaskinen, røyket hasj og aldri gikk ut. Han var kommet

inn i en periode etter foreldrenes skilsmisse da alle de vonde følelsene i forbindelse med separasjonen kom opp, og hvor han følte seg knust og bitter. Hasjrøykingen ble derfor en måte å rømme fra problemene på.

Emanuel: Nei jeg fant ikke noen andre muligheter for å fikse problemene. Det var liksom bare å komme vekk fra det. Å rømme til min egen verden.

Emanuel opplevde likevel at problemet besto etter at rusen forsvant. Rus ble kun en løsning i øyeblikket. Problemet stakk dypere, og andre alternative måter å løse problemet på var ikke synlig for han. Både i Emanuels og Farahs tilfelle kan man derfor snakke om en selvmedisinering med rusmidler for å håndtere vanskelige situasjoner (jf Andersson 1995:120).

Emanuel begynte med hasj på et sted der rusmiddelet var legalisert og tilgangen stor. Han forteller hvordan det skjedde:

Emanuel: Ja det var jo med noen venner. (...) Ok, du prøver det en gang ikke sant. Så plutselig blir du kjent med folk som du ikke vet at holder på med det. Men plutselig får du vite det en dag, ikke sant. Så sitter du der med noen venner. Så tilbyr de deg det. Så fortsetter det og fortsetter det. Så blir det liksom en ond sirkel. Så det var egentlig sånn.. Det er egentlig miljøet da. Venner. (...) For det blir jo en vennekrets til slutt. Du henger jo med folk som gjør det samme. Samme interesser.

Det blir en ond sirkel, der ungdommer drar hverandre med og påvirker hverandre til å fortsette å røyke hasj. Det ligger også en spenning i testingen av nye midler. Emanuel beskriver hvordan rusen blir en essensiell del av vennskapet, og hvordan hasjen fører til bekjentskap med nye ungdommer som deler "interessen." Hasjen ble derfor en del av grunnlaget for vennskap mellom ungdommer med problemer. Emanuels venner og venners venner røyker både hasj og sterkere stoffer.

Emanuel opplevde å bli mobbet og satt utenfor under hele barneskolen. Den ensomme situasjonen kan ha fått betydning for hvilke vennskap han har funnet tilhørighet til senere i ungdomstiden. Han forteller hvordan vennekretsen blant annet har brukt narkotiske midler og hatt negative holdninger til skolen.

Emanuel: Hvis ungdommer kommer i sånt miljø, så er det best de kommer seg vekk. For jeg klarer å kontrollere det. Jeg klarer å si til meg selv at jeg ikke skal gå videre over til noe annet. For hva hjelper det da? Det bare ødelegger enda mer. Så folk som ikke har kontroll, de bør komme seg langt vekk. Det kan gå helt jævlig for de for å si det sånn.

Emanuel understreker derfor venners betydning for at andre ungdommer kan ta steget videre over til sterkere stoffer. Selv vil han ikke prøve sterkere rusmidler. Han forteller at han nok vil være nødt til å holde seg unna miljøet en stund når han en gang skal slutte. Å slutte er imidlertid ikke noe han ønsker å gjøre ennå, men en gang i fremtiden. På den ene siden gir han uttrykk for hvor farlig hasj kan være i forhold til å gå videre over til andre stoffer. På den andre siden er det ingen fare for ham. Han føler at han har kontroll og mener at hasj i seg selv ikke er noe særlig annerledes enn å drikke alkohol. Dersom man røyker med måte, ender man ikke som rusmisbruker på samme måte som man ikke blir alkoholiker ved å drikke alkohol i helgene.

Måten Emanuel beskriver hasjrøykingen, den sosiale settingen rundt, og slik han rasjonaliserer og ufarliggjør bruken på, er helt i tråd med Beckers (1963) beskrivelse av prosessen "becoming a marihuana user." Becker hevder det ligger en sosial læring bak bruken av marihuana, et narkotisk middel som stammer fra samme plante og kan sammenlignes med hasj. For å ha lyst til å bruke marihuana, er det nødvendig å ha en positiv opplevelse av rusen. Denne opplevelsen kan kun oppnås gjennom læring fra mer erfarne brukere. Andre nødvendige forutsetninger for bruken er tilgang til rusmiddelet, og at man ikke risikerer å bli utsatt for negative reaksjoner fra andre ikke-brukere. Til slutt er det nødvendig å overvinne de moralske motforestillingene mot det ulovlige rusmiddelet som kan finnes i seg selv og omgivelsene. Befinner man seg i et miljø der alle vennene røyker sikres man tilgang, behøver ikke være redd for negative reaksjoner og kan adoptere argument for å forsvare seg mot holdningene som eksisterer mot rusmiddelet i samfunnet. Enkelte vil også holde seg til miljøet fordi man på den måten slipper eventuelle hindringer sosial omgang med ikke-brukere medfører for røykingen. Emanuel oppfyller alle de nødvendige forutsetningene til Becker og bruker samme argumenter som Beckers informanter. Motivasjonen til å slutte med noe han ikke regner som farlig for seg selv, er ikke særlig høy.

Emanuel: Jeg vil jo slutte med det. Men det er bare det at.. Jeg vet ikke hvordan jeg kan forklare det liksom. (...) Det er bare, for å si det sånn, psykedelisk. (ler litt) Det liksom hjelper på. Du har det gøy samtidig som ting skjer. Håndterer ting på en positiv måte.

Selv om hasjrøykingen var en flukt fra vonde følelser i en vanskelig periode av livet, har den også tilbudt en svært positiv opplevelse slik at det nok også har handlet om søken etter spenning og nye opplevelser. Den lave motivasjonen til å slutte kan også ha sammenheng med hvordan rusen er en viktig del av det sosiale samværet blant vennene. Det er ikke unaturlig å tenke seg at mange ungdommer av sosiale grunner, også ville følt det vanskelig å ikke drikke alkohol på fester sammen med venner i helgene. Man kan heller ikke ignorere at det kan være avhengighet i en psykisk eller fysisk form som gjør Emanuel lite motivert til å slutte.

Mohamed

Mohamed kom i kontakt med New Page fordi han opplevde problemer i forhold til skolen, hjemmet og politiet.

Mohamed: Jeg gjorde en del faenskap på den tiden. Masse faenskap. (...) Vi gikk rundt i gjenger bare for å slåss. Og hang med feil folk som bare drakk og røyket. (...) Jeg var jo med en hel haug med utlendinger da. Og jeg var 14-15 år. For å si det sånn, 15 åringer, de tenker ikke så veldig mye. (ler) De skal helst være kule og vise at de kan slåss. (...) For det er å være ungdom det. Jeg kjenner utrolig mange ungdommer nå. De skal hele tiden kødde. De skal hele tiden slåss. De skal fortelle hvem de har banket, og hva de har sagt til læreren i klassen, og hva de gjør i friminuttet, og hva de skal gjøre med han og hun, og hva de har gjort med damene og hvor mange de har ligget med ikke sant. (...) Vi dret i om vi fikk dårlig samvittighet eller ikke. Vi brydde ikke oss. Og de jentene som var med oss da. De var jo like gamle som oss, så de tenkte jo heller ikke så mye på det.

Mohamed legger vekt på miljøets negative påvirkning, og spenningsmomentet synes å stå sentralt i konfliktene de sammen var involvert i. Også Mohamed snakker om en ungdomstid rundt 15 års alderen. I den tiden er man umoden og slåsskamper er en måte å tøffe seg for hverandre på. Man reflekterer heller ikke stort over samvittighet, noe som kanskje kunne ha bremsset deltagelsen i voldelige konflikter. Hva jevnaldrende syntes om hva en gjorde, var det viktigste. Spesielt viktig har det vært at jentene i denne alderen lot seg imponere av guttenes tøffe væremåte, noe som imidlertid endret seg med alderen. Atferden knyttes derfor til hva Nordahl (2000) kaller sosiale mestringsstrategier, der ønsket om å bli verdsatt av jevnaldrende også handler om forholdet mellom kjønnene.

Mohamed: Jeg liker rett og slett ikke å fortelle til folk, og spesielt jenter, at jeg har vært i slåsskamp. (...) Som jeg føler det liker ikke jenter at gutter slåss. Det er en av grunnene til at jeg sier at jeg ikke vil fortelle det. (...) Men jenter på 16-17 år, hver gang de hører om en gutt som har slåss sier de: "Hvorfor skal han vise at han er kul og sånn?"

Han er glad i jenter og det er veldig viktig for ham hva de mener. Dette viser likevel også hvordan kriteriet for hva som regnes tøft og gir status kan endre seg med alder, i en periode av livet da ungdommene gjennomgår store fysiske og psykiske forandringer.

Det eksisterer en felles norm blant vennene om å stille opp for hverandre. Normen får konsekvenser ved at ungdommene dras inn i konflikter som opprinnelige ikke var deres egne. Mohamed beskriver hvordan alle andre startet slåsskamper, ikke han. De hang sammen i store gjenger av ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn og var i konstant konflikt med etnisk norske ungdommer. Han er den eneste av ungdommene som eksplisitt knyttet voldelige handlinger til opplevelser av rasistiske krenkelser, noe jeg vil komme tilbake til. Han beskriver volden som respons på å bli ydmyket av etnisk norske jevnaldrende.

De rasistiske krenkelsene nyanseres av Mohamed selv. Han forteller hvordan han og vennene aktivt oppsøkte andre gjenger for å slåss, og til dels brukte rasismebegrepet som en unnskyldning og en måte å legitimere volden på. Det er likevel ingen tvil om at det etniske aspektet ble oppfattet som en sentral skillelinje i konfliktene.

Mohamed: Vi utlendinger er sånn. Vi tar godt vare på hverandre og viser respekt. Nordmenn, når de går sånn en fire fem stykker sammen, og en av dem begynner å slåss med to eller tre utlendinger, da løper alle de andre vennene hans. De bryr seg ikke om han. Nei, vi er ikke sånn. Hadde det vært en av kameratene våre som hadde fått bank av andre, så tar vi de folkene igjen. Sånn er det.

Å stille opp for venner blir derfor en ærbar handling som kun gjelder ungdommer av utenlandsk opprinnelse. Respektfulle handlinger er knyttet til etnisk bakgrunn. Etnisk norske ungdommer fremstilles derfor som feige og uten moral. Mohameds beskrivelse er helt i tråd med ungdommene i Larsens (1992:105) studie. Også for dem handlet det om respekt og moral knyttet til opprinnelseskulturen, og Larsen beskriver ungdomsgjengenes kollektive forpliktelse om å stille opp for hverandre som en kollektiv æreskamp. En av ungdommenes foreldre derimot, så verken hevn eller ære som særlig muslimsk eller typisk for opprinnelseskulturen deres. Ære og hevn var noe som gjaldt for alle mennesker (Larsen 1992:72). Prieur (2004:107) kritiserer hvordan voldshandlinger ofte blir knyttet til begrep som ære, lojalitet og respekt der man ser disse i sammenheng med æresbegrep i opprinnelseslandets kultur. Hun mener heller det handler om å hente frem spesielle elementer og idealer, og danne en bricolage av disse ut ifra hva som passer sin egen ideologi og sin egen kontekst. I likhet med Fangen (2001:274-275) trekker hun frem eksempler på hvordan det

samme skjer i nynazistiske miljø når de henter kulturelle elementer fra norrøn mytologi som passer deres formål. Etnisk bakgrunn overvurderes i forhold til jevnaldrende og ungdomskulturer, og hun mener tøffe mannidealer, ære og respekt like gjerne kan være hentet fra populærmusikkens hip hop og gangsterkultur. Mohameds kulturelle æresbegrep kan derfor tolkes i lys av hva Prieur kaller kulturell kreativitet. Vennene kan ha hentet idealer som best passer i deres konflikter med etnisk norske gjenger, på samme måte som de har hentet inn rasismebegrepet og brukt det til sin fordel.

Konsekvensene av en så sterk moralsk norm om å stille opp for hverandre, kan gjøre det vanskelig å komme unna slåsskamper med æren i behold. Normene kan derfor opprettholde gjengens voldelige atferd. Å knytte positive egenskaper til sin egen bakgrunn og negative egenskaper til etnisk norsk bakgrunn, kan også være en måte å krenke ungdommer som har krenket og sett ned på en selv. Samtidig bevarer man verdigheten og styrker sitt eget selvbylde.

Det er uansett klart at Mohamed på veien har utviklet en avstand mellom seg og etnisk norske ungdommer:

Mohamed: Utlendinger, de forstår hverandre veldig godt. Jeg ville forstå en utlending mye bedre enn en nordmann. (...) Vi har ikke samme kulturen og sånne ting. Jeg har mest utenlandske venner. Jeg er med norske jenter og utenlandske gutter. Sånn er det. Jeg vet ikke, jeg er bare ikke interessert i å være så god venn med de som med utlendinger. Vi har jo snakket mye om det, jeg og John (i New Page). Det er bare sånn jeg føler det. (...) Det er masse som jeg snakker med de utenlandske vennene mine om som jeg ikke kan fortelle de norske. (...) Når vi snakker om noe så forstår de med en gang. Hadde jeg fortalt det samme til en nordmann, så hadde han sagt: "Hæ, hva er det du babler om?"

Hvordan denne avstanden har oppstått er mer usikkert enn hva konsekvensene har blitt, selv om han forteller at han verken slåss eller omgås de samme vennene lenger. Mohamed knytter avstanden mellom seg og etnisk norske gutter til kultur. Prieur (2004) forteller også om informanter som beskriver vennskap med andre av utenlandsk opprinnelse som annerledes og preget av tettere bånd, også når man tilsynelatende har en norsk livsstil. Kanskje deler vennene til Mohamed et felleskap ut i fra kulturell bakgrunn. Samtidig handler det om ungdommer som ikke har en ensartet etnisk bakgrunn, som nødvendigvis tilsier en felles forståelse og livsorientering. Kanskje kan fellesskapet også handle om å dele erfaringer og problemer ellers i livet, der det å møte et nytt samfunn som minoritetsungdom er et aspekt? Kanskje handler det også om mislykket integrering der ungdommene i felleskap deler og

skaper felles negative oppfatninger om etniske nordmenn. Mohamed forteller hvor vanskelig møtet med Norge var:

Mohamed: I begynnelsen grein jeg nesten hver dag. I tre måneder. Jeg ville tilbake. Jeg var ikke kjent med miljøet. Det var bare piss liksom. Jeg hadde ingen venner. Satt hjemme med min søster. Vi slåss og kranglet hver dag.

Selv om jeg ikke vet hvorfor Mohamed havnet i gjenger med minoritetsungdom, kan det tenkes at situasjonen som nyankommet flyktning gjorde vennskap med andre i samme situasjon enklere og tryggere å stifte. Konfliktene med etnisk norsk ungdom handler kanskje også om at Mohamed ikke har funnet norske ungdomsmiljø inkluderende. Det problematiske i situasjonen er når liten kontakt mellom mennesker av ulik etnisk opprinnelse bidrar til en ekskluderende holdning og negative oppfatninger om hverandre. Heggen m. fl (2003:13) kaller det sosiale konstruksjoner av "vi" og "de andre." "De andre" består av de vi føler avstand til og ikke liker. I Mohameds tilfelle er en slik konstruksjon blitt et grunnleggende skille i konfliktene han har vært innblandet i.

Midlertidige konklusjoner og drøftinger

Ungdommene ser miljøet de har tilhørt og vennskap de har knyttet i disse miljøene som sentrale når de reflekterer rundt sin egen marginalisering. Deres opplevelser er derfor i tråd med forskning som sier at normbrytende atferd som oftest skjer i felleskap med andre ungdommer (jf Pape 1995). Sett i lys av kontrollteori har ungdommene knyttet sterke bånd til ukonvensjonelle venner som også utviser en bekymringsfull atferd. Vennenes meninger og holdninger har fått stor innflytelse. Man kan se det som at ungdommene har funnet tilhørighet i hva sosiologer kaller delkulturelle miljø.

Ungdommene trekker frem ulike aspekt som belyser hva som skjer i disse miljøene, og hvordan vennene har hatt uheldig innflytelse på hverandres atferd. Noen forteller om kollektive normer som handler om lojalitet og respekt, der det forventes at ungdommene stiller opp for hverandre i konflikter med andre gjenger eller personer. Normene kan ses i lys av hva Larsen (1992) kaller kollektive æresbegrep. Mohamed er likevel alene om å knytte æresbegreper til stolte egenskaper i opprinnelseskulturen, der de sammenlignes med norsk feighet og mangel på respekt. Han er også den eneste som setter gjengens vold i sammenheng med opplevelsen av rasistiske krenkelser, en påstand han selv nyanserer når han forklarer hvordan rasismebegrepets moralske innhold bevisst brukes i konflikter med "de andre." Mohameds refleksjoner rundt æresbegrep og rasisme er drøftet i lys av hvordan noen

delkulturer kan hente elementer og ideologi i overensstemmelse med gjengens kontekst og formål.

Atferden har også handlet om spenning, sosiale mestringsstrategier og ungdomstid. Det handlet ikke bare om å ta igjen eller forsvare seg mot andre gjenger, men også om å oppsøke konflikter og spennende opplevelser. Mange beskriver ungdomstiden som en spesiell fase i livet og ser sin egen og andre ungdommers atferd i lys av denne epoken. Atferden forventes da å være mer opprørsk, man er ute etter spenning og det er viktig å tøffe seg for jevnaldrende. Jeg har også drøftet hvordan vennskap med eldre ungdommer kan ha gjort mestringsstrategier ekstra viktig for Josef, Salim og Farah når de eldre vennene samtidig har hatt uheldig innflytelse på dem.

Ungdommenes måte å snakke om sin egen atferd på, kan noen ganger minne om hva Sykes & Matza (1957) kaller nøytraliserings teknikker. Teknikker som brukes til å nøytralisere og normalisere atferden de har vært involvert i, kanskje for å beskytte sitt eget selv bilde. Josef og Mohamed beskriver seg selv som offer for andres angrep, der Mohamed trekker inn rasistiske krenkelser. Salim ser ikke handlingene som kriminelle fordi han ikke ble oppdaget eller ødela noe. Farah bagatelliserer handlingene sine ved å bruke nøytraliserende termer. Både han og Emanuel ufarliggjør narkotiske midler.

Man kan samtidig diskutere om atferd sett i lys av ungdomstid er en nøytraliserings teknikk for å ikke ta inn over seg en identitet som normbryter. Å definere ungdomstiden som en opprørsk tid, er vanlig også i dagligtalen og er kanskje en kilde til ungdommenes egne tolkninger av ungdomsårene. Sett under ett har vennene hatt en negativ innflytelse på ungdommenes atferd. Jeg har beskrevet hvordan normer, mestringsstrategier, aktiviteter og nøytraliserings teknikker i miljøene har bidratt til å påvirke og opprettholde atferden deres.

Atferden settes likevel ikke kun i sammenheng med vennegjengen. Vold har også vært en reaksjon på mobbing og det å føle seg utenfor og stemplet som annerledes. Det handler om personlige opplevelser der man blir krenket av jevnaldrende. I denne situasjonen har noen ikke funnet andre løsninger enn å slå. Abdi trekker inn hvor ekstra følsom han har vært for krenkelser som ung flyktning i møtet med et nytt samfunn når han ikke behersket norsk eller samfunnskodene. Rus beskrives heller ikke bare som spennende. Det har også vært en form for flukt fra vonde følelser som har kommet opp i konflikter med foreldre eller skilsmisse i familien. Josef forteller om ADHD, og trekker inn en biologisk forklaring på hvorfor han har mistet kontrollen i konflikter. Det er også interessant hvordan Salim og Farah forteller at islam har begrenset deres bekymringsfulle atferd, spesielt i en tid hvor det ofte skjer en

kobling mellom etnisk minoritetsungdom og problematisk atferd i den offentlige debatten. De samme guttene nevner også hvordan området man bor i, kan få betydning hvem du blir kjent med og hvilke problemer man siden havner i. Jeg har som sagt ikke lagt vekt på bosted eller andre sosioøkonomiske faktorer, selv om de anses som viktige sosiologiske variabler i studiet av marginalisering (jf Fischer m. fl 1996).

Ungdommene har funnet tilhørighet i hva man kan kalle delkulturelle ungdomsmiljø, og sammen oppsøker de av og til bråk og spennende opplevelser. De har knyttet bånd til jevnaldrende der de i felleskap opprettholder hverandres marginalisering. Samtidig forteller de om mobbing, krenkelser og det å havne utenfor andre jevnalderfelleskap. Handler det da om å dras mot gråsonen Pedersen (1996) beskriver, eller skyves de dit? Spenningsmomentet kan tyde på at de dras mot en marginalisering. Krenkende opplevelser kan tyde på det motsatte. Samtidig kan vennskapet man finner i slike felleskap gi en etterlengtet tilhørighet dersom man har opplevd å stilles utenfor i andre sammenhenger. Jeg mener det er for tidlig å si noe om dette før jeg har analysert ungdommenes opplevelser og relasjoner på andre livsarenaer. Først da kan jeg nå en bredere forståelse av deres marginalisering. I neste kapittel vil jeg se på ungdommenes erfaringer på familiens arena.

5. Familiens arena

Familien er vanligvis den viktigste omsorgsinstitusjonen i et barns liv. Ideelt sett utgjør den en trygg forankring i tilværelsen der barnet mottar kjærlighet, oppfølging, rammer for atferd og veiledning i det gradvise møtet med omgivelsene rundt. Familien er en viktig arena for utvikling av selvbevissthet, selvkontroll og tillitt (Heggen m. fl 2003:81). Et barn som mottar støtte og kjærlighet her, vil ha bedre muligheter for å utvikle god selvtillit og selvfølelse (Andersson 1995:36).

Det hersker stor enighet innen forskningen om hvor viktig familien er for barnets utvikling og integrasjon i samfunnet, og at problematiske familieforhold kan bidra til utviklingen av bekymringsfull atferd. Det er viktig å understreke at det ikke ligger en determinisme i dette som betyr at det ene nødvendigvis fører til det andre. Omsorgsvikt, vold i familien, foreldres psykiske helse, rusmiddelbruk og splittede familier er vanlige forklaringsmåter i forhold til ungdommers utvikling av bekymringsfull atferd. Også under andre familieforhold kan forholdet mellom foreldre og barn være preget av til spenninger, konflikter, savn og åpne brudd (Øia 2003).

Av respekt for familieforholdenes private karakter har jeg unnlatt å stille direkte spørsmål om vold, rusmisbruk, psykisk helse og omsorgssvikt hos foreldrene. Ungdommenes skildringer knyttet til familien er kommet frem som følge av mer generelle spørsmål, og oppfølgingsspørsmål når ungdommene selv er kommet inn på emnet. Sterke følelser og lojalitetsbånd til foreldre kan også tenkes å begrense hvor åpne ungdommene har ønsket å være ovenfor en de nettopp har møtt.

Konflikt og omsorg

Ungdommene jeg har intervjuet klandrer ikke foreldrene for sin egen utvikling. De uttrykker heller ikke at de har manglet omsorg i hjemmet. De forteller likevel om mange konflikter mellom dem selv og hjemmet i ungdomstiden. Flere setter konfliktene i sammenheng med sin egen atferd: De var urimelige, og i ettertid ser de at foreldrenes reaksjoner bunnet i et ønske om å få dem ut av det atferdsmønsteret de var havnet i:

Salim: (...) Mange folk skylder på foreldrene og sånt. Men jeg synes ikke det er foreldrenes sin skyld at det går galt med ungdommene. Jeg mener at det er miljøet mest. (...) De (foreldrene) sa til meg; "Gjør det." Jeg skrek til dem; "Hva faen skal jeg gjøre da? Hvorfor er det ikke mat her?" Klikket hele tiden. Jeg er MBD barn vet du. Gikk og slo i veggene, hver gang jeg ikke fikk viljen min. (...) De blir så

lei seg når ungene deres gjør noe galt. Det er ikke noe deilig å se foreldrene dine gråte for at du er pøbel, ikke sant. Da er det bedre å slutte med det.

Farah: Ja, vi er nære egentlig på en måte, men det var ikke så lett å se det når vi bare kranget mye når det var det dårlige miljø greiene. Så det var en av grunnene til at jeg kom inn under barnevernet. (...) Jeg fikk kjeft. Det var det vi kranget mest om.(...) Han (faren) lar meg gjøre det jeg vil egentlig, men han lar meg ikke gjøre det som er dumt for meg. Det er det som kræsjet litt. Av situasjonen min nå, så begynner jeg å bli litt eldre og litt klokere i hodet. (...) De har prøvd å gi meg veiledning. Men jeg så det bare som mas, men nå ser jeg det litt bedre.

Begge sitatene underbygger en oppfatning om at foreldrene egentlig vil deres beste, selv om dette er en konklusjon som er kommet i den senere delen av ungdomsårene. Farah knytter det til en modning som er kommet med alder. For Salim handler det om refleksjoner som er kommet etter at han ble mer opptatt av islam. Hvordan man behandler foreldrene får da konsekvenser for om man kommer til paradiset etter døden. Begge klargjør at det er miljøet de har vanket i, mer enn familieforholdene, som hadde betydning for deres utvikling.

Likevel tyder sitatene på konflikter og krancling med foreldrene. For Farah bidro konflikten til at barnevernet kom inn i bildet, og han flyttet hjemmefra da han var 16 år. I dag er begge tilbøyelige til å legge skylden for konfliktene på sin egen vanskelige atferd, der Salim også trekker inn diagnosen MBD². Da konfliktene pågikk, opplevde begge innspillene fra foreldrene som ubehagelig mas og en belastning. For Farah ble narkotiske rusmidler en måte å koble ut problemene på. Konfliktene med faren var et aspekt, men han legger også til at bruken av rusmidler skyldtes problemer på andre arenaer og hadde et spenningsmoment ved seg. I perioden før han fylte 16 år og flyttet hjemmefra, kom han ofte hjem midt på natten eller sov hos venner. Foreldrene mistet kontroll på sønnen. Om det skyldtes manglende oppfølging, grensesetting eller omsorg er vanskelig å si. Uansett trakk Farah seg tidlig vekk fra hjemmet og hadde stor frihet til å leve et liv uten innblanding fra voksne. Han forteller at foreldrene i blant ikke åpnet døren for ham da han kom hjem på natten fordi de mente det var for sent. Det setter et lite spørsmålstegn ved hva som bør være forventet omsorg for en gutt på under 16 år. Vi vet ikke noe om hvordan foreldrene resonerte. De følte seg kanskje makteløse eller ville sanksjonere sønnen hardt.

Andre ungdommer forteller også om høyt konfliktnivå i hjemmet. Josef mener det dårlige forhold til faren skyldes at han selv befinner seg i en ungdomsfase;

² Minimal Brain Disfunction. En sekke diagnose, der personen har små forstyrrelser i hjernens fineste mekanismer. I dag har betegnelsen ADHD i langt større grad erstattet begrepet MBD (www.adhd-foreningen.no).

Josef: (...) Du vet ungdommer. (ler litt) De kan ikke snakke med foreldrene sine.

Josef binder også konfliktene til seg selv og ikke til forhold som handler om foreldrene. Hans holdning til foreldrene synes å være preget av trass og frustrasjon når moren blir lei og begynner å skrike til ham om problemene han er innblandet i. Han orker ikke høre på det, blir forbannet, skriker tilbake og går vekk. Sammenlignet med Salim og Farah, viser han ikke behov for å reflektere over morens uro. Han oppfatter uroen som ubehagelig mas. De andre to knytter slike refleksjoner til en modningsprosess gjennom alder eller tro. Josefs beskrivelse av en ungdomstid med en forventet opposisjon mot foreldre, kan tolkes i samme retning siden han ennå ikke har nådd modningsalderen ungdommene snakker om.

Forholdene i familien var en av årsakene til at Mohamed trengte hjelp fra New Page. I tillegg til at han gjorde en "masse faenskap." Hjemme hadde han høylytte krangler med moren og storebroren. Broren hadde etter farens død tatt over en autoritetsrolle i familien. Mohamed var lite hjemme og holdt mye til i sentrum der han ofte slåss. Han setter tydelig ord på hvor vanskelig han opplevde konfliktene hjemme, men han alminneliggjør det også ved å mene at dette gjelder for ungdommer generelt.

Mohamed: Min storebror, hver gang han skulle snakke til meg, om hvem jeg skulle gå med så ble jeg bare sur og forbanna. "Hvorfor skal du bestemme hvem jeg skal være med, hvem jeg skal gå med? Han er min kamerat! Jeg kjenner han jo!" Jeg kan ikke bare si: "Ha det bra, Jeg kan ikke være venner med deg mer" på grunn av at min bror sier det. Det har vært vanskelig hele tiden. Han skulle alltid si til meg at: "Ikke begynn å røyk, ikke begynn å drikk, ikke bli sånn som de her og ikke stjel." Jeg ser at mange ungdommer blir sure sånn hvis det er noen som skal fortelle de hva de skal gjøre og sånn. Da blir de sure.

Sitatet viser at konfliktene handlet om brorens uro for at Mohamed skulle havne i problemer. Det virker ikke uberettiget med tanke på hvordan han selv beskriver sin atferd i denne tiden. Problemet er derimot konsekvensene av måten han og broren kommuniserte på, og den mangelen på tillit han følte fra moren og broren. Resultatet var at han ble mindre åpen om livet sitt på andre arenaer, og at han valgte å holde seg vekk fra hjemmet. Mangelen på åpenhet handlet også om at han ikke ville bekymre moren.

Unntaket blant ungdommene er Abdi. Han har hatt store problemer og depresjoner, men uttrykker kun positive relasjoner og følelser i forhold til familien. Han forteller hvor glad moren er for at han får hjelp fra New Page, og tilbringer tid med de ansatte.

Abdi: Jeg er veldig glad i moren min. Så jeg vil helst være mye tilstede der. Ja. Jeg skulle helst flyttet til Nesset, men jeg fikk det ikke til.

Han føler ansvar for familien. Han forteller imidlertid om en bror som har et helt annet forhold til familien, kranter masse med moren og kommer sjelden hjem. Slike ulike opplevelser innenfor samme familie kan illustrere det individuelle aspektet i opplevelser og relasjoner på familiens arena.

Splittede familier

Mange undersøkelser viser til hvordan ungdommer som har utviklet en bekymringsfull livsstil ofte kommer fra skilsmisefamilier, har vokst opp med enslige mødre eller tilbrakt deler av barndommen på barnehjem eller institusjon (Andersson 1995, Heggen 2003). Av de jeg har intervjuet, har kun en vokst opp med begge foreldrene. De fleste har bodd hos sine mødre, enten fordi foreldrene er skilt eller faren død. En har bodd med sin far og stemor, og moren er ute av bildet. De som har opplevd skilsmisse har fedrene i nærheten, og de har jevnlig kontakt. En har hatt et opphold på institusjon, mens en annen har fått advarsler om å havne på barnehjem dersom han ikke skjerper seg.

Berglund (1998:241) mener likevel det er for enkelt å dra lettvinde konklusjoner med hensyn til fraværende mødre og fedre. Heggen m. fl (2003:125) hevder at konfliktene ikke behøver handle om selve familiestrukturen. Det er selve separasjonsprosessene mellom barn og voksne med hva det innebærer av savn, tap, konflikter og kanskje avvising, som gir grobunn for problemer i relasjonene. Emanuel skildrer smerten i forbindelsen med foreldrenes skilsmisse som resulterte i konflikter mellom han og foreldrene. Hasjrøykingen ble hans måte å flykte fra de vonde følelsene.

Emanuel: (...) Det var en periode jeg var helt knust liksom. (...) Det var en sånn depressiv periode. Jeg tenkte på at min mor og min far hadde skilt seg og alt det der. Det bare plutselig kom opp. (...) Jeg røyket veldig mye fordi at jeg var lei meg, ikke sant. Jeg var sur og jævlig. (...) Jeg var litt aggressiv liksom. Jeg var litt bitter.

Her forklarer han tydelig sammenhengen mellom hasjrøykingen og foreldrenes skilsmisse. Forholdene har blitt bra igjen etter at de snakket ut, og han forteller om foreldre som bryr seg. I dette tilfellet kan man snakke om en slags selvmedisinering med midler som påvirker sinnetilstanden for å håndtere vanskelige situasjoner i familien (jf Andersson 1995:120). På

samme måte kan man si at det handlet om selvmedisinering også i Farahs tilfelle, slik han fortalte om narkorus som en flukt fra problemer blant annet i forbindelse med hjemmet.

Etnisitet

Ungdommene har foreldre som er født i et annet land, med en kultur og tradisjoner som på mange måter er ulik den etnisk norske. Derfor er det interessant om familiens bakgrunn kan ha spilt inn på relasjonene i hjemmet. En av de ansatte i New Page forteller om tilfeller der foreldrene, i sin isolerte tilværelse i et nytt land, føler en redsel for å slippe barna fri i et samfunn de ikke kjenner. De kan reagere med å være strengere mot barna enn de ville vært i opprinnelseslandet. Ungdommene på sin side synes grensene blir urettferdige og reagerer med å være mindre hjemme. Foreldrenes redsel for en etnisk norsk levemåte, som bryter med egne tradisjoner, kan skape konflikter mellom generasjonene (Jf Wikan 1995, Larsen 1992).

Selv om nesten alle ungdommene forteller om et relativt høyt konfliktnivå i hjemmet, er det ingen som knytter det til etnisitet på denne måten. For Farah har religion og tradisjon spilt en stor rolle i oppdragelsen, men dette er noe han understreker at han setter pris på. Salims sterke religiøse tro har heller påvirket foreldrene til en mer religiøs livsstil, enn omvendt. Ungdommenenes skildringer forteller at det er mer sannsynlig å tolke konfliktene i sammenheng med foreldrenes bekymringer for reelle problemer enn deres redsel for det norske samfunnet.

En annen tolkning kan være at foreldrene, i sammenheng med migrasjonen, ikke har samme mulighet som etnisk norske foreldre til å følge opp sønnene sine i deres liv på arenaer utenfor hjemmet. Abdi og Mohamed har ingen foresatte som behersker norsk, og de voksne i familien lever derfor svært isolert. Abdi forteller hvordan han må støtte de hjemme og hjelpe dem i forhold til offentlige kontor, brev og praktiske gjøremål fordi de ikke klarer dette selv. Farah forteller hvordan faren ikke har full oversikt over tiltakene som er satt i verk rundt ham og at farens norskkunnskaper er noe begrensede:

Farah: Han ser ikke forskjellen på barnevernet og New Page og sånne ting. Jeg vet ikke jeg. Det er bare sånn kulturelt eller voksenalder eller. Han forstår ikke så mye ut av det. Så det er ikke vits i å forklare.

Sett under ett kan foreldres begrensede norskkunnskaper, kjennskap til samfunnet og isolasjon derfor tenkes å få konsekvenser for kommunikasjonen med skole, barnevern og andre instanser involvert i barnas liv. Det må betraktes som ekstra kritisk for ungdommer som opplever marginalisering.

Midlertidige konklusjoner og drøftinger

Ingen av ungdommene klandrer her foreldrene for sin egen utvikling mot en bekymringsfull atferd. Slik sett sender de ikke ”regningen hjem” som Heggen (2003:82) kaller det når ungdommer er tilbøyelige til å se sine egne problemer i lys av familiære årsaker. Ungdommene beskriver likevel et høyt konfliktnivå mellom seg selv og foreldrene. Men de ser disse i sammenheng med sin egen atferd, samt foreldrenes bekymringer og frustrasjoner over denne. Evnen til å forstå foreldrenes reaksjoner som frustrasjoner og bekymring ser ut til å være et resultat av en modningsprosess som kommer med alder, eller at de tar til seg religionens moralske levereregler. Det er heller ikke usannsynlig å tenke seg at New Page har spilt en rolle for å utvikle en større bevissthet, refleksjon og modning, også i forhold til familien.

Mange av ungdommene har opplevd konfliktene med foreldrene som svært ubehagelige og frustrerende. Emanuel beskriver narkotikarus som en flukt fra vonde følelser etter foreldrenes skilsmisse, og Farah ruset seg blant annet som følge av konflikter med faren. Konfliktene har fått enkelte av ungdommene til å holde seg mye vekk fra hjemmet for å kunne oppholde seg på arenaer utenfor foreldrenes kontroll. Sett under ett ser vi at foreldrene ikke har hatt kontroll over ungdommene. De unge guttene tilbringer eller tilbrakte store deler av sin tid utenfor hjemmet der de også har utvist en bekymringsfull atferd.

Et spørsmål jeg har stilt, har vært hvordan familiens etniske bakgrunn får konsekvenser for ungdommene. Her virker det mer å handle om foreldrenes reduserte evne til å følge opp barna utenfor hjemmet enn konflikter dem imellom som følge av foreldrenes redsel for et fremmed samfunn og ønsket om å bevare sine tradisjoner. Kulturkonflikter som Heggen (2001) legger vekt på i sitt kulturperspektiv, legges derfor ikke vekt på når ungdommene snakker om familien.

I et kontrollteoretisk perspektiv vil utviklingen ungdommene skildrer, kunne beskrives som et *svekket* bånd mellom dem og foreldrene. Ungdommen har trukket seg unna og har derfor fått mindre korreksjon fra konvensjonelle voksne som skulle internalisere moralske regler. Kontrollen er nok ytterligere redusert i de tilfellene der foreldrene, på grunn av språk og manglende kjennskap til samfunnet, ikke makter å følge opp barna. Kanskje makter de heller ikke å fremstå som rollemodeller i forhold til det samfunnet de lever i. Det kan også tenkes at flere av ungdommene har manglet gode mannlige rollemodeller når fedrene er døde, bor utenfor hjemmet eller relasjonene mellom far og sønn er konfliktfylte. Dette er

rollemodeller Berglund (1998) mener er sentrale når guttene i ungdomsårene skaper sin mannlige identitet.

Ungdommene føler at foreldrene bryr seg om dem. Til tross for konfliktfylte relasjoner til foreldrene er det ingen som har brutt helt med dem. I motsetning til kontrollteoretikerne vil Coser (1956) se de problematiske relasjonene ungdommene beskriver i lys av *nære* bånd til familien. Det er nettopp de nære båndene mellom familiemedlemmer som gjør konfliktene ekstra smertefulle og konflikthfulle når de først oppstår. Alt i alt har konfliktene hatt klare konsekvenser for Emanuel og Farah når de har brukt rusmidler for å flykte fra vanskelige følelser. Indirekte kan foreldrenes manglende kontroll, påvirkning og innsyn i ungdommenes liv ha representert et vesentlig problem siden ungdommene av den grunn kan sies å ha vært mer utsatte og alene i møtet med andre livsarenaer. I forrige kapittel kom det frem hvilke problem ungdommer har hatt med atferden sin. Når ungdommene har holdt seg mye ute på grunn av konflikter hjemme, har det gitt rom for å tilbringe mer tid på jevnalderarenaen. Der har de funnet tilhørighet i delkulturelle ungdomsmiljø som har påvirket og opprettholdt ungdommenes marginalisering. I et kontrollteoretisk perspektiv, vil foreldrenes manglende innflytelse være ekstra kritisk for ungdommene når båndet til jevnaldrede som selv utviser bekymringsfull atferd er sterkt.

6. Skolens arena

Skolen opptar vanligvis store deler av ungdommers hverdag. Den danner grunnlag for valgmuligheter og tilgang til ressurser senere i livet. Heggen m. fl (2003:57) hevder derfor at skolen har en avgjørende betydning for den moderne ungdom. Å kvalifisere seg, er ut ifra dette perspektivet den viktigste aktiviteten i ungdomstiden. Å falle utenfor i skolen innebærer å miste kontakten med hovedarenaen for fordelingen av sosiale, økonomiske og kunnskapsrelaterte ressurser.

Skolen er også en viktig arena for sosiale møter mellom jevnaldrende, og mellom ungdommer og voksne autoriteter (Nordahl 2000). Å falle utenfor i skolen kan derfor få konsekvenser utover fremtidige fordelingsmessige aspekt. Heggen m. fl (2003: 21-22) påpeker at det ligger en forventning og anerkjennelse i at ungdommer fungerer på skolen. Problemer på denne arenaen øker derfor risikoen for sosial utstøtning. Internasjonal og norsk forskning viser at problemer på skolens arena ser ut til å være vanlig for ungdommer med bekymringsfull atferd (Pape 2000:31-32). Hvilke erfaringer trekker ungdommene frem i forhold til skolen, og hvordan kan deres bekymringsfulle atferd ses i lys av disse erfaringene?

Stigma

Ungdommenes erfaringer stemmer på mange måter med forskningsresultatene over. Få har mestret den faglige delen av skolen. Samtidig beskriver de en turbulent skolehverdag i forhold til jevnaldrende og lærere de har møtt på denne arenaen, sosiale møter som også har påvirket hvor mye de har deltatt i den faglige undervisningen. Farah representerer på en måte et unntak slik han beskriver hvordan han alltid har vært litt flinkere på skolen enn de andre i klassen. Han har også hatt et godt forhold til lærerne. Likevel beskriver han narkotikarus som en måte å flykte fra problemer, også på denne arenaen.

Det mest fremtredende i Abdi og Josefs historier er deres mistriivsel på skolen. Opplevelsene handler om en følelse av å ha blitt urettferdig behandlet av lærerne og bli stemplet som sydebukk.

Abdi: Nei, jeg trivdes ikke. Det var alt for mye som var vanskelig, og jeg hadde konflikter med lærerne og elevene. Så jeg bare ga meg. Ja, det er mange ting å fortelle altså. Jeg ble ikke behandlet på riktig måte på skolen, og de så på meg på en annen måte enn andre elever. Hver gang det var en eller annen konflikt med elevene, så fikk jeg mest skyld for å ha startet den og at jeg var farlig for skolen. Også ble jeg kastet ut fra skolen. (...) Men det var jo sånn også: jeg kjente jo ikke elevene. Jeg var jo helt ny på skolen. Og alt gikk galt til slutt. Jeg synes ikke lærerne likte meg helt og reagerte veldig sterkt på det. Så jeg sa at hvis en lærer

ikke liker meg, hvordan kan jeg trives og sitte der og gjøre leksene mine? Det gjør jeg ikke! (...) Jeg har virkelig lyst til å gå på skole. For på skolen skal du egentlig trives og ha det gøy sammen med alle andre. Som alle andre elever har. De ler og har det gøy og sånt. De leker i fritiden. Men sånn gjør ikke jeg. Sånn satt jeg bare liksom.

Josef: Læreren min gikk og hakket på meg. Det samme gjorde rektor også. Og elevene visste at jeg sloss mye, også skulle de prøve seg på meg. (ler litt) (...) Hvis det blir en slåsskamp så vet jo folk hva som har skjedd, for de går og hakker på meg ikke sant. (...) Og så blir det slåsskamp. (...) Så kommer rektor og sier:” Du har gjort dette”. Og lærerne sier det samme. Så fikk jeg hele tiden kjeft og måtte gå hjem etter skolen og sånn. (...) Det var ikke en gang jeg ikke fikk skylden.

Begge guttene beskriver seg som bærere av hva Goffman (1963) kaller et stigma. De føler seg stemplet som bråkmakere av både lærere og andre elever. Abdi setter tydelig ord på hvilke vonde følelser situasjonen innebar for han og konsekvensene av stigmaet. Han følte seg utenfor i et felleskap han så gjerne ønsket å være en del av. Han ble behandlet annerledes, og hans reaksjon på dette kan tolkes som en motstand ut ifra frustrasjon mot lærere og elever som behandlet han urettferdig. Konsekvensene av reaksjonen har nok bare vært med på å forsterke andres opplevelse av Abdi som bråkmaker, samtidig som hans protest også faglig rammet ham selv.

Både Abdi og Josef byttet til spesialskole under ungdomstrinnet, Abdi etter å ha blitt kastet ut fra skolen for å ha truet en lærer. Problemene fortsatte bare på spesialskolen, og han hoppet av før tiende klasse var avsluttet. Denne andre erfaringen med skolen kan sies å ha påvirket selvbildet i enda større grad. For det første siden han oppfattet det å begynne på spesialskole som stigmatiserende i seg selv. I tillegg oppfatter han seg i dag som ute av stand til å fungere i en skolesituasjon, selv om han har et stort ønske om å kunne avslutte skolegangen. Abdi føler seg derfor *støtt* ut av skolen. Situasjonen var uutholdelig. Han ble oppfattet som et fremmedelement, opplevelser som også Heggen m. fl (2003:126) fant blant flere ungdommer i sine studier. For Josef har spesialskolen heller blitt en positiv opplevelse, og han nevner ikke stigmatisering på denne skolen.

Selv om Abdi og Josef gir sterkt uttrykk for å ha blitt urettferdig behandlet, forteller begge likevel hvordan det har hendt at også de har vært frekke mot lærere eller bidratt til å starte konflikter. Slik sett kan man ikke utelukke at konfliktene de har havnet i, også handler om ungdommer i opposisjon til voksne autoriteter, eller hva Nordahl (2000) kaller ulike mestringsstrategier for å oppnå status, popularitet, respekt og aksept blant medelever. Det er spesielt lett å forstå at en følelse av å være utenfor kanskje kan følges av et forsøk på å bli

akseptert. Uansett har de oppført seg i strid med hva lærere verdsetter. Å betrakte seg selv som offer for urettferdig behandling, kan også diskuteres i lys av strategier for å bevare sin egen verdighet. De kan ønske å nøytralisere eller rettferdiggjøre sin egen atferd (jf Sykes & Matza 1957). Abdi har vist en aggressiv motstand mot krenkelser. Han forteller imidlertid også om mer innadvendte reaksjoner som depresjon og avmaktsfølelse i forhold til sin egen fremtid ved ikke å få fullført grunnskolen. Selv om problemene på skolen også kan ha handlet om mestringsstrategier og nøytraliseringsteknikker, vitner mistrivselen begge beskriver likevel om svært negative opplevelser på skolens arena. En mistrivsel som henger sterkt sammen urettferdig behandling, stempling og et vedhengende stigma.

Mobbing

Man kan kanskje anta at ungdommer som ellers har fått omgivelsenes oppmerksomhet rettet mot seg på grunn av bekymringsfull atferd, kunne hatt rollen som mobbere i de tilfellene de var involvert i mobbing. Ungdommene jeg har intervjuet forteller heller historier om å selv bli mobbet og ekskludert av andre elever på skolens arena. Terskelen for å fremstille seg selv i en ufordelaktig rolle som mobber vil nok uansett bli høy for de fleste, men ingen forteller om en slik rolle.

Det er tidligere kommet frem at Josef ble involvert i konflikter gjennom mobbing. Her forteller han nærmere om disse opplevelsene. I tredje klasse på barneskolen begynte seks eldre elever å erte ham opp til å slåss:

Josef: (...) De går rundt og hakker på meg ennå. (...) Hver gang jeg kommer opp i en slåsskamp, er det med en av dem. Da blir det helt svart, for jeg har sånn ADHD. Jeg vet ikke helt hva som skjer. (...) Det har alltid vært sånn. (...) De sitter og klapper: "Slå han, slå han!"

De andre elevene fant underholdning i Josefs kraftige reaksjoner, og det er de samme personene han ofte er i konflikt med i dag. Disse konfliktene har stemplet ham som bråkmaker. For han blir diagnosen ADHD en forklaring på de kraftige reaksjonene han hadde. Som vi har sett, er han ikke den eneste av ungdommene som har fått slike diagnoser og satt dem i sammenheng med reaksjonene sine. Nordahl (2000:338-343) hevder at slike diagnostiseringer av elever med bekymringsfull atferd ikke er uproblematisk og ukontroversielt. På den ene siden tilbyr diagnosene konkret forklaring på problematisk atferd knyttet til ungdommen som individ, noe som kanskje kan være en lettelse både for foreldre, skole og ungdommen selv. Diagnosene kan også være en hjelp til å rette fokus på hvordan

man best kan sette i verk de rette tiltakene for å hjelpe ungdommen. På en annen side kan det diskuteres om diagnostiseringen åpner for en ansvarsfraskrivelse for alle parter når man kun konsentrerer seg om de individuelle biologiske egenskapene ved ungdommen, og ikke tar i betraktning andre moment som kan spille inn når et individ handler som det gjør. Ungdommen kan kanskje føle at det i diagnosen ligger en forventning til hvordan han skal være, samtidig som diagnosen kan legitimere en utagerende atferd. Faren for stigmatisering som følge av slike diagnoser, kan derfor drøftes i forhold til hvordan visse handlinger kan bli en selvoppfylgende profeti. Jeg vil ikke gå dypere inn på dette temaet, bare vise til hvor omdiskutert dette temaet er. Et fokus på diagnostisering av atferd rører også ved den sosiologiske diskursen mellom positivistiske atferdsforklaringer som vektlegger biologiske og fysiologiske egenskaper ved individet, og andre retninger som i større grad vektlegger miljø eller det at man skaper seg selv.

Abdi forteller om skolekamerater som kalte ham med stygge ord og sa at han var uønsket fordi han var med i en gjeng nede i byen. Han mener mobbingen også handlet om at de så han var alene. Når de i dag ser at han har venner rundt seg som kan stille opp for ham, har de sluttet med mobbingen. Ungdommene jeg har intervjuet representerer ikke stillefarne mobbeofre slik vi er vant til å få dem fremstilt, men ungdommer som reagerer med voldsomme reaksjoner når de føler seg trakassert og krenket. Det kan være en reaksjon og motstand som ikke alltid høster sympati fra omgivelsene, og som kan gå på tvers av den skjulte læreplanen Nordahl (2000: 336-337) fant i skolen: en læreplan med krav og forventninger til elvenes sosiale praksis. Han mener denne implisitt danner grunnlag for hvilke elever som oppfattes som problematiske, og den kan derfor tenkes å få konsekvenser for hvilke elever som opplever å bli stigmatisert i skolen.

Emanuel passer bedre inn i bildet av et mobbeoffer. Han er en rolig gutt. Omgivelsenens bekymringer handler først og fremst om hasjrøyking, ikke slåssing og utagerende atferd. Han forteller om sosial eksklusjon under hele barneskolen. Ingen ønsket å være sammen med ham, og han opplevde trakasseringer fra andre elever. På ungdomskolen fant han derimot tilhørighet blant venner:

Emanuel: I åttende og niende bare dreit jeg i skolen i begynnelsen. Det var sånn, alle dreit i det, så da dreit jeg også i det. Når du er med en spesiell vennekreis som skulker og har det gøy istedenfor å gå på skolen, så blir du påvirket. Så da skulket jeg en del.

Etter å ha vært mobbet og satt utenfor i mange år, fant Emanuel tilhørighet i et miljø der det var større anerkjennelse å finne. Kanskje var det en flukt fra hva Heggen m. fl (2003:118) kaller en sosialt uutholdelig rolle i møtet med en dominant ekskluderende kultur. For Emanuel har det nye miljøet ikke hatt heldige konsekvenser for hvordan han har fungert i skolen eller for hasjrøykingen. Røykingen må også ses i forhold til problemene rundt foreldrenes skilsmisse.

Både Emanuel, Abdi og Josef, uansett uttrykk, deler erfaringer av å være utenfor. Selv om de har venner, har de funnet tilhørighet i vennskap der det var tilhørighet å finne. For Abdi er dette venner han uttrykker misnøye med og mener har bidratt til å sette han i enda dårlige lys i omgivelsenes øyne.

Eget ansvar

Salim forteller også om en turbulent skolehverdag preget av skulking, hasjrøyking, konflikter med lærere og liten interesse for undervisningen.

Salim: Jeg ga faen. Jeg er sånn person, jeg liker å gjøre ting skjønner du? Jeg klarer ikke stå stille. (...) Skolen var helt på trynet. (...) Jeg bare husker at jeg var kriminell i den tiden der. (...) Skulke, det var fornævnet mitt. (...) Røyket hver dag før jeg gikk inn i timen. (...) Jeg var mad dog. Snakka noen (lærere) til meg, så laget jeg bråk for dem og truet dem etter skolen og sånn. (...) De var redd for meg. Alt er min skyld. Det går ikke an å skyldte på læreren for at han gjør jobben sin. Det er barnslig, synes du ikke det?

Salim legger ikke skylden på andre enn seg selv for sin skolehverdag. Slik skiller han seg klart fra Abdi og Josef. Hans måte å fremstille skolehverdagen på, minner heller om ungdommene i Berglunds (1998: 260) undersøkelse: Med glimt i øyet fortalte de om hvordan de inntok rollen som skolens ramp, var stolte av å gjøre det ingen andre turte samt fikk respekt og anerkjennelse fra de andre guttene. Berglund knytter dette til det å skape seg en mannlig identitet. Salim passer inn i et slikt bilde, og påpeker at jentene nok opplever et roligere miljø enn guttene i ungdomstiden. Han generaliserer således ungdomstiden til å handle om bruk av tøff atferd som en mestringsstrategi for å oppnå respekt og anerkjennelse blant gutter. Han beskriver også hvordan undervisningen ikke fremstod som interessant og meningsfull i denne perioden. Salims MBD diagnose kan også ha hatt betydning for hans tilpasning i undervisningssituasjonen. Mange av disse aspektene skiller Salims historie fra de andres fortellinger. I likhet med dem har han likevel opplevd en turbulent skolehverdag preget av manglende tilknytning og tilpasning.

Nytt land, ny skole

I motsetning til de fleste ungdommene kom Mohamed til Norge i relativt sen alder.

Mohamed: Nei, skolen var jo.. Jeg bare turte ikke å gå på skolen, for jeg kunne ikke språket, hva jeg skulle gjøre eller hva skulle jeg begynne med. Det var helt.. Ser at alle kan snakke norsk. Det er bare jeg som ikke kan snakke norsk liksom. Men det kom seg etter hvert.

Å begynne på ny skole med fremmede mennesker kan for mange være skremmende nok i seg selv. Mohamed beskriver her en enda sterkere følelse av uttrygghet, fordi han i tillegg ikke behersket språket. Det fikk han til å trekke seg vekk fra skolen. Språket har han nå lært seg, men problemer på skolen er likevel et av de forholdene han trengte hjelp fra New Page til å håndtere.

Å komme til et nytt land som ung flyktning kan være problematisk på flere måter. Mange har hatt atskillig mindre skolegang i landet de kommer fra, samtidig som skolesystemet i opprinnelseslandet kan være mindre utviklet enn i Norge. Dette var nok tilfelle for Mohammed. I tillegg til å ikke mestre språk og koder, kan man derfor oppleve å stille med et kunnskapsmessig handikap. Skolesituasjonen kan føles ubehagelig og uinteressant. Skolen blir et sted der man føler seg annerledes og ikke kjenner mestring. En måte å håndtere situasjonen på, er å spille et spill der man lar omverdenen få inntrykk av at man forstår mer enn man gjør. Kanskje fordi man ikke har lyst til å føle seg annerledes eller dum. Mohamed forteller muntert om slike episoder, der han har spilt et spill og latt som han forstod når han egentlig ikke skjønnte hva andre sa. Han forteller også om konflikter, krangler og misforståelser med lærere på skolen. Spesielt trekker han frem en episode der han følte seg misforstått, og hvor det hele endte med at han kom med trusler mot læreren. Den gangen forstod han ikke hvor alvorlig det var å true en lærer. Veilederen i New Page forklarte ham dette i ettertid. Han ordnet med et møte mellom Mohamed og læreren, der de sammen kunne snakke ut og løse konflikten som Mohamed mente bygget på misforståelser. Sett under ett ble møtet med den norske skolen vanskelig for Mohamed. Selv om andre forhold kan ha spilt inn, forklarer han hvordan han kom skjevt ut i begynnelsen. Han mestret ikke språket, følte seg utrygg og dum i undervisningssituasjonen og trakk seg vekk fra skolens arena.

Midlertidige konklusjoner og drøftinger

Ungdommene forteller om store problemer på skolen. Sammenlignet med familien synes ungdommene å i mye større grad være tilbøyelige til å se sine problemer her i lys av forholdene de utsettes for på denne arenaen.

Skolen er et sted hvor de har opplevd krenkelser. Josef og Abdi har følt seg stemplet og stigmatisert som bråkmakere og problembarn, både fra lærere og elever. De har byttet til spesialskole, og Abdi så det til slutt som umulig å fortsette på skolen. Mange forteller at de er blitt mobbet av andre elever. Josef knytter mobbingen direkte til slåsskamper han havnet i, som igjen bare har forsterket stempelet som bråkmaker i andres øyne. Andre forteller om konflikter, trusler mot lærere, vonde følelser og depresjoner som følge av frustrasjon de har opplevd på skolen. Mohamed har også satt ord på problem knyttet til å starte i ny skole i et fremmed land. Han og Abdi har derfor opplevd lignende vanskeligheter, der konflikter og misforståelser oppstår når man ikke behersker språk og koder.

Jevnaldersarenaen griper inn i skolens arena. Skolen er en sosial kontekst der man både finner venner og omgås med venner. I lys av de ulike krenkelsene det fortelles om, blir det tydelig at mange er satt utenfor og ikke har følt tilhørighet blant andre jevnaldrende. Det er ikke unaturlig å se tilhørigheten i et miljø i sammenheng med ekskludering fra andre jevnaldersmiljøer. Om så er tilfelle, vil ungdommenes marginalisering i utgangspunktet mer handle om å *skyves* mot gråsonen av samfunnet enn å *dras* mot denne. Dette til tross for at de sammen med vennene bryter allmenne normer og lover i søken etter spennende opplevelser.

Salim skiller seg fra de andre ungdommene. For ham handlet det ikke om å bli utsatt for krenkelser, men en tøff atferd som bråkmaker ingen hadde kontroll på. Hans opplevelser er drøftet i lys av en søken etter mannlig identitet og mestringsstrategier for å opprettholde popularitet. Mange av ungdommene har tidligere sett sin atferd i relasjon til hva de kaller ungdomstid. Selv om opplevelsene til stor del handler om krenkelser og vonde opplevelser på skolen, er det ikke utenkelig at en mer bråkete atferd også henger sammen med at de ville tøffe seg for jevnaldrende og var i opposisjon mot lærere. Josef og Salim har satt atferden sin i relasjon til diagnoser som ADHD og MBD. De setter derfor søkelyset på biologiske faktorer ved seg selv for å forklare atferd sin. Dette er i tråd med positivistiske avviksforklaringer innen sosiologien. Jeg har likevel vist til problematikken og diskusjonen rundt å sterkt fokusere på slike diagnoser.

Sett under ett kan de turbulente forholdene på skolens arena tolkes som svake bånd til en av samfunnets viktigste institusjoner, både når det gjelder læring og sosiale relasjoner.

Familien og skolen er to arenaer som kunne ha vært en støtte og virket korrigerende på ungdommenes holdninger og atferd. I ungdommenes situasjon burde også samarbeid og kommunikasjon mellom skole og foreldre være viktig. Konfliktene ungdommen har hatt til lærere og foreldre synes heller å minske disse konvensjonelle voksnes evne til påvirkning og kontroll.

Samtidig må det nevnes at ikke alle foreldre har hatt samme mulighet til å følge med barnas liv utenfor hjemmet på grunn av sin egen isolasjon og manglende språkkunnskaper. Samtidig kan det tenkes at foreldrene føler seg dumme i slike møter med skolen når de ikke behersker språket. Lauglo (1996:76) kommer frem til at barn med innvandrerbakgrunn opplever noe mindre tilsyn og kontroll i fritiden, og at foreldrene deltar mer sjelden på foreldermøter. Et manglende nettverkssamarbeid mellom skole og hjem må i ungdommenes situasjon anses som et problem, både i et kontrollperspektiv og med tanke på ungdommenes livskvalitet.

7. Rasistiske krenkelser

Ungdommene lever som alle andre sine liv innenfor en større kontekst som kan kalles storsamfunnet. Dette er en mer uformell arena. Rammen for hva denne sfæren innebærer, er ikke like lett definerbar som for familien og skolen. Erfaringene på denne arenaen kan handle om de mer eller mindre tilfeldige møtene ungdommene har med mer eller mindre fremmede mennesker. Samtidig er de her under påvirkning av informasjon, debatter og holdninger fra andre mennesker, organisasjoner eller politiske partier. Ofte formidlet gjennom media eller andre informasjonskanaler. Ungdommene kan i kraft av sin etniske bakgrunn sies å tilhøre en minoritet i dette samfunnet, og de har ytre kjennetegn som gjør omgivelsene oppmerksomme på denne tilhørigheten. Omgivelsenes reaksjoner på hva Prieur (2004) kaller en annerledeshet kan være negative, eller oppleves som negative for de som føler seg utsatte for dem. Om man skal kalle det rasisme, diskriminering, fremmedfrykt, en naturlig skepsis, eller til og med forståelig skepsis for noe som føles fremmed, er som nevnt et debattert område både innefor akademiske kretser og i den offentlige debatten. Wikan (1995:8) mener blant annet at det kan finnes forståelige og fornuftige grunner bak argumentene hun har hørt fra folk som er imot etniske minoriteter. Som det er gjort rede for tidligere, vil det viktigste være å legge vekt hver ungdoms subjektive opplevelse av å føle seg redusert til sin etnisitet, siden det er disse personlige erfaringene som får konsekvenser for dem. Ungdommenes opplevelser av små og store rasistiske krenkelser, konsekvensene av disse og hvordan de eventuelt settes i sammenheng med marginalisering, vil nå stå i fokus.

Jeg trodde jeg var norsk, jeg!

Ungdommene har erfart negative reaksjoner fra omgivelsene på sin etniske bakgrunn. Opplevelsene er knyttet til visse kontekster og møter med visse grupper i samfunnet. Salim og Farah har erfart at hverdagsrasismen i høy grad eksisterer. Begge kom sammen med familiene sine til Norge da de var små barn og har hatt mesteparten av oppveksten sin her.

Salim: Før! Jeg trodde jeg var norsk, jeg! Jeg tenkte ikke over det. Helt til jeg begynte å merke at de prøvde å hindre meg: "Hei, du er ikke norsk." Nei, folk prøvde å forklare at: "Du er ikke norsk." Skjønner du? Jeg så det på måten de så på meg, på måten de snakket på. Uansett hvor mange år jeg bor i Norge, så blir jeg aldri norsk. Jeg vil ikke bli norsk. Jeg vil ikke være iransk. Jeg vil ikke være somalisk. Jeg vil være skapt av Gud. Jeg vil ikke være noe annet, skjønner du? Men det forstår ikke folk ikke sant.

I resten av intervjuet har Salim unnlatt å skylde på andre, men opplevelsene av å bli redusert til sin etnisitet eller nasjonalitet er noe som engasjerer og opprører sterkt. Fra å i utgangspunktet ikke være klar over sin annerledeshet, har møtet med samfunnet rundt gjort han oppmerksom på den. Han kan sies å ha blitt gjort hva Larsen (1992:127-131) kaller eksistensielt hjemløs. Hjemløshet beskriver den tilstanden personer med etnisk minoritetsbakgrunn kan føle når de lever i et samfunn der deres kultur, levemåte og livsorientering ikke sees på som det normale i samfunnet. Det handler derfor ikke kun om en geografisk hjemløshet, men en eksistensiell hjemløshet der det de representerer ikke er det som verdsettes eller gir fordeler. Diskriminering og utstøtning er en del av hjemløshetens bilde.

Salim beskriver noen av forholdene som bidrar til å gjøre ham hjemløs. Han vet at situasjonen i landet familien kommer fra er vanskelig, og at han er heldig som har kommet hit. Han vil likevel ha seg frabedt hvordan noen etniske nordmenn forventer en takknemmelighet fra ham fordi han får lov til å bo i Norge. Salim mener media bidrar til å styrke følelsen av å ikke tillates å være norsk. Det gjør de blant annet når de tillegger mennesker en utenlandsk identitet hver gang disse representerer noe negativt. Eller motsatt, en norsk tilhørighet når de representerer noe positivt. Han nevner artisten Noorah som et eksempel, slik hun ble fremstilt som norsk og ikke somalisk.

Salim: Hvis Noorah hadde gjort noe galt hadde hun vært den somaliske Noorah.
Ikke sant! Det kan ikke være sånn! Det er feil!

Salim opplever at det stilles ekstra krav til etniske minoriteter for å få komme inn i varmen og kjenne tilhørighet. Dersom en ungdom gjør noe galt, er han eller hun med en gang utlending i andres øyne.

Farahs historie viser at han deler en slik følelse av å ha bli gjort hjemløs. I utgangspunktet mener han det er naturlig å betrakte Norge som sitt hjemland. Her har han vokst opp, hatt sine venner og gått på skole. Her setter han pris på ”småting” som han kaller det.

Farah: Du blir ikke mottatt som om det er hjemlandet ditt, men jeg føler meg hjemme her. (...) Jeg ser jo så klart at det ikke er mitt land heller. Jeg ser jo ikke med blinde øyne.

Han har opplevd å bli redusert til sine ytre etniske kjennetegn. Prieur (2004) mener at kroppen på denne måten får en sosial betydning, med konsekvenser for etnisk identifisering. Salim er mest opptatt av diskrimineringen av muslimer som gruppe. Hans bilde av diskriminering handler ikke kun om egne erfaringer. Han setter diskrimineringen inn i en global og storpolitisk sammenheng, og han er sterkt opprørt over urettferdighet og overtramp mot muslimer i Palestina og Irak. Han snakker om mishandlingen av irakiske fanger i Abu Graib fengselet. Han er sint på USA, Vesten og Norge som USAs medsamsvorne for deres rolle i behandlingen av muslimer. Siden religionen er blitt viktig for ham de senere årene, kan det diskuteres om en følelse av hjemløshet har åpnet for en sterkere orientering mot islam og identitet som muslim. Identifiseringen kan i tillegg ha vært preget av det sterke fokuset på muslimer i det internasjonale bildet i dag. Prieur (2004:126) hevder at omgivelsenes begrensninger for hva et individ skal få lov til å definere seg som, kan føre til en sterkere orientering mot foreldrenes kultur eller andre former for tilhørighet. For eksempel som svart eller muslim. Hun finner flere slike tilfeller blant sine informanter.

I Salims reaksjoner finnes et sinne og en opposisjon, også mot det norske samfunnet. Hans sterke identifikasjon som muslim, og en ofte negativ holdning til andre grupper og nasjonaliteter, kan kanskje være en motstand mot urettferdighet, diskriminering og ydmykelser han har opplevd. Motstanden har munnet ut i en konstruksjon av, og opposisjon mot, hva Heggen m. fl (2003) kaller ”de andre.” For Salim handler det om ”vi muslimer” mot ”de andre som behandler oss dårlig.” Farah har reagert mer i form av resignasjon og oppgitthet på en faktisk realitet som oppleves urettferdig. Ifølge Fangen (2006:30) er dette en av flere vanlige reaksjoner på krenkelser.

De negative reaksjonene kommer fra voksne og eldre. For å illustrere omfanget, estimerer Farah at 10 til 20 prosent av alle etniske nordmenn han møter viser en skeptisk holdning. Han opplever også at medias fremstilling av innvandrere virker stigmatiserende. Han føler seg diskriminert når han søker jobb og forsøker å få tak i leilighet. Likevel opplever verken han eller Salim at rasisme eller diskriminering er utbredt blant ungdommer, og begge har flere etnisk norske venner.

Erfaringene Salim og Farah forteller om, er interessante sett i lys av debattene rundt begrepet rasisme og hvilken type handlinger som skal klassifiseres som rasistiske. For det første viser de hvordan alt fra oppslag i media, skjult diskriminering i jobb og arbeidsmarkedet eller sosiale møter med etniske nordmenn kan oppleves som rasistiske krenkelser. For det andre illustrerer de at den subjektive opplevelsen av å bli redusert til

etniske kjennetegn like gjerne kan handle om de små, nesten usynlige krenkelsene, som de store:

Farah: Det er bare sånne smågreier. Du legger merke til det. (...) Du må nesten være utlending for å forstå det.

Salim: Jeg merker når mennesker gir stygge blikk, ikke sant. Som den dagen jeg kom inn på toget. (...) Jeg møtte en mann som leste avisen, og kompisen min kom ikke nær han en gang! Han kom bare sånn litt borti avisen. (...) Kameraten min går med moske klær. Jeg går ikke sånn. Han mannen satt sånn der og så på han. Og jeg sitter sånn her: ”Jeg skal drepe han.” Jeg blei helt: ”Han skal dø!” Han fortjener faen ikke å puste! (...) Hjertet mitt tåler ikke det. Jeg klarer ikke å se på sånt.. Og jeg stod sånn her, og ga han de blikkene.

Begge sitatene viser at det ikke behøver å handle om klare og konkrete trakasseringer for at handlingene blir relevante for de som utsettes for dem. Dette understreker hvor viktig ungdommenes subjektive tolkning av slike hendelser er. Det kan sikkert også diskuteres om ungdommene i blant kan tolke andres blikk, ord eller kroppsspråk som rasistiske ydmykelser selv om den andres intensjon ikke var ment på den måten. Fangen (2006:5) nevner muligheten for slike uintenderte ydmykelser, der den som ydmyker ikke selv ville beskrevet hendelsen som ydmykende. Prieur (2004:121) bruker ordet overfølsomhet når all motstand tolkes som rasistisk motiverte handlinger. Man har latt negative opplevelser komme en under huden. Fordi man ofte opplever å bli definert ut ifra en etnisk dimensjon, begynner man selv å gjøre etnisiteten til en overordnet dimensjon i sosiale møter. Kanskje kan det i blant være ungdommenes atferd som skaper reaksjoner hos omgivelsene. Salim gir eksempler på flere situasjoner der han har reagert på en måte, som sett utenfra nok kan få andre til å reagere negativt.

Uansett opplever ungdommene en følelse av å bli krenket og ikke føle seg inkludert, også gjennom hendelser som ikke nødvendigvis behøver være synlige for oss utenforstående. Fangen mener uintenderte ydmykelser likevel er ydmykelser fordi de oppleves slik av mottakeren. Til syvende og sist blir det derfor ungdommenes egne subjektive opplevelser som blir viktige, siden det er disse opplevelsene som får konsekvenser for ungdommene. Larsen (1992:90) samt Bjørge og Carlsson (1999:19) hevder at sinne og frustrasjoner over rasistiske og diskriminerende opplevelser kan utløse voldelige reaksjoner. Verken Salim eller Farah beskriver sin egen bekymringsfulle atferd som en følge av disse krenkende opplevelsene. Konsekvensene av krenkelsene har likevel blitt at Salim og Farah føler seg hjemløse i det samfunnet de har vokst opp i og levd nesten hele sitt liv.

Hvis du hater meg, er du rasist

Abdi og Mohamed har andre erfaringer med rasistiske krenkelser. Begge kom som flyktninger til Norge i tenårene, og begge avviser at de møter negative holdninger i møtet med etniske nordmenn i hverdagen. Opplevelsene er heller knyttet til spesielle sammenhenger og i møter med spesielle grupper. Abdi forteller at det kun oppstår i møter med fulle mennesker ute på byen. Det handler om kommentarer han ikke tar alvorlig eller føler krenkende siden fulle mennesker sier mye dumt. Han, som ellers har følt seg stigmatisert og utenfor i skolen, tror ikke de andres handlinger handlet om rasisme.

Vi har sett hvordan Mohamed har beskrevet slåsskamper mellom sin gjeng og etniske norske gjenger. Her kommer vi nærmere inn på hva konfliktene handlet om for ham og vennene. Mohamed sier først at han aldri har møtt en rasist eller opplevd rasisme fra etniske nordmenn. Likevel beskriver han hvordan rasismebegrepet er svært aktualisert i konfliktene mellom vennene og andre ungdomsgjenger med etnisk norsk bakgrunn.

Mohamed: Det var endel folk som hadde problemer med noen nordmenn. Og hver gang vi så at en av kameratene våre hadde problemer med han eller en gjeng, så skulle alle gå og ta de, og vi skulle hele tiden kalle de for rasister. (...) Vi fikk alltid høre at de slang dritt til oss, og syntes at vi bare var idioter og sånn. Og vi ble forbannet. Og det eneste vi gjorde var å gå en hel haug med folk, 30-40 stykker, også bare (gjør en lyd for å makere hva de gjorde). Ingen turte å kødde med oss.

Mohamed og vennene følte seg krenket fordi de ble sett ned på av etnisk norske jevnaldrende. Samtidig hentyder han at de sammen var blitt enig om å tolke andre for rasister. De setter rasismebegrepet inn i en konfliktsammenheng for å rettferdiggjøre et angrep på motstanderne. En av ungdommene Prieur (2004:81) intervjuet, beskriver på lignende måte hvordan han og vennene unnskyldte volden sin med at de var blitt utsatt for rasisme, selv om det ikke alltid var tilfelle. Jeg utfordret Mohamed litt, i et forsøk på å få klarhet i hvor mye det egentlig handlet om virkelige rasistiske krenkelser.

Mohamed:	Enten hater han <i>han</i> , eller så er det <i>han</i> som hater han, derfor så kaller han den andre for rasist. Hvis du hater meg, kan jeg si at du er rasist.
Marie:	Men hvis jeg sier at jeg hater deg fordi jeg synes du er en slem person. Sier du da at jeg er rasist, uansett?
Mohamed:	Ja, at jeg kan si: "Hvorfor liker ikke du meg?" (...) Hvorfor skal du hate akkurat meg liksom? På grunn av at jeg er utlending?"
Marie:	Men tror man alltid det? At det er fordi man er utlending?
Mohamed:	Nei, det er det som ungdommer eller utlendinger ofte tror.

Marie: Man tror det?
Mohamed: Ja, de sier med en gang: "Du er rasist." (ler)

Om det i bunnen ligger en genuin følelse av rasisme, slik Salim og Farah gir uttrykk for, virker ikke helt tydelig for Mohamed. Uansett ser det ut til at han har opplevd en avstand mellom seg som "utlending" og etniske nordmenn. Etnisitet og rasisme brukes bevisst for å legitimere egne voldshandlinger (jf Bjørge og Helland 1999:19, Øia 2003:67, Øia og Helland 2000:49, Prieur 2004:81).

Det kollektive aspektet ved tolkningen av andre som rasister, er også interessant. Blant sine informanter fant Larsen (1992:95) at holdninger og oppfatninger om rasisme fra politi og samfunn ikke alltid stammet fra egne opplevde erfaringer. Jeg har tidligere drøftet hvordan Mohammed og vennene sammen knyttet positivt ladede æresbegrep til seg selv og negative egenskaper som feighet til norske ungdommer. Sammen har de også blitt enige om å tolke motstand som rasistiske krenkelser. Mohameds tolkninger og virkelighetsforståelse kan derfor tenkes å være et resultat av erfaringer vennene har delt, snakket om og delvis konstruert i fellesskap. Mohameds motstand mot å ha etnisk norske venner kan også ha fått konsekvenser, fordi hans oppfatninger og holdninger til "det norske" ikke er blitt nyansert eller korrigert når han kun har vært sammen med etniske minoritetsungdommer.

Da Emanuel opplevde å bli mobbet på barneskolen, var ord myntet på hudfargen hans en del av mobbingen. Han er den eneste som forteller om slike opplevelser fra skolens arena. Etter hvert gav mobbingen seg. Det virker som han mener at det negative synet på å ha mørkere hudfarge har endret seg med tiden, og at hudfargen ikke lenger oppfattes som like negativt blant jevnaldrede. Josef legger ikke vekt på negative erfaringer fra omgivelsene på sin etniske bakgrunn.

Møte med politiet

Politiet er sammen med domstolene håndhevere av loven. Politiet spiller derfor en vesentlig rolle som et offentlig kontrollorgan ovenfor individet. I vårt demokrati er det for de fleste knyttet store forventninger til at politiet skal representere rettferdighet, opptre objektivt og ivareta innbyggernes rettigheter, i et land der disse rettighetene anses å verdsettes høyt. Som Finstad (2000:18-19) påpeker, gir politiet ulike assosiasjoner hos mennesker. Noen betrakter dem som hjelpere og trygghetsleverandører. Andre igjen forbinder politiet med maktmisbruk, politivold og rasisme. Ungdommene i min studie har eller hadde på mange måter et atferdsmønster i ungdomstiden som står i motsetning til noen av de normene og lovene

politiet er satt til å overvåke. I møtet mellom politiet og ungdommene finnes det derfor av og til motstridende agendaer og mulig grobunn for konflikt. Andre kvalitative studier viser hvordan slike møter kan handle om noe mer enn det rent lovmessige for ungdommer. For noen handler det om en opplevelse av å møtes med rasistiske holdninger og stigmatisering (Larsen 1992, Prieur 2004). Dersom det i politietaten finnes tendenser til holdninger som munner ut i ulik behandling av borgere på bakgrunn av etnisitet, kan det påvirke ungdoms tillit til denne viktige representanten for staten Norge. Hvilke erfaringer og tanker har så ungdommene her i forhold til politiet?

Politiet er noe dritt!

En grunn til hvorfor jeg har plassert ungdommenes møte med politiet under kapittelet som handler om diskriminering og rasisme, er at noen av ungdommene klart har følt seg stigmatiserte som innvandrere i møtet med denne etaten. Synet på politiet og deres fremferd er imidlertid delte.

Noen av ungdommene har et svært negativt syn på politiet og føler seg urettferdig behandlet i møtet med dem:

Mohamed: (...) En politi kaller oss for drittsekker. Da er det ikke rart at vi kaller dem for rasister. De tror hele tiden at det er utlendinger som fucker bråk. Det er alltid utlendinger. Det kan være sant noen ganger og av og til, men ikke alltid liksom. De skal hele tiden komme til oss og spørre om legitimasjon og ID kort. Og maser vi for mye, så er det inn i fengsel. (...)

Mohamed tolker sine erfaringer med politiet i lys av rasisme, mer enn hva han gjorde i forhold til konfliktene med etnisk norske jevnaldrende. Der fremstiller han rasismebegrepet mer som noe de brukte for å rettferdiggjøre sine egne voldshandlinger. I møtet med politiet føler han seg stigmatisert som innvandrere. Han mener politiet handler ut ifra et bilde av innvandrere som mer kriminelle enn andre. At han og vennene alltid fikk skylden, knytter han også til språkbeherskelse og hvordan de etnisk norske ungdommene lettere har kunnet snakke seg ut av situasjoner der politiet har vært innblandet. Hans opplevelser av å bli urettferdig behandlet kommer tydelig frem i en episode der han ble varetektsfengslet etter å ha stått og sett på en slåsskamp han selv ikke var innblandet i:

Mohamed: (...) Jeg ble satt i fengsel i 21 timer uten grunn, uten at jeg hadde gjort noe. De sa: "Bli med. Vi skal bare snakke med deg." De sa: "Du kan være her i 24

timer.” ”Men hallo! Skal ikke dere spørre hvorfor jeg er her liksom? Jeg har ikke gjort en dritt!” Jeg hadde tre vitner på at jeg ikke hadde gjort noe! Tror du politiet hører på deg? (...) Jeg ble så sur den dagen. Jeg sverger, jeg har aldri opplevd en så forferdelig dag som den dagen der altså.

I begge skildringene viser han mangel på tillit til politiet fordi han opplever at de opptrer på en urettferdig og tøff måte. Farah deler følelsen av å bli stigmatisert av politiet ut ifra sin etniske bakgrunn. Han forteller om lignende sinne og frustrasjon over politiets urettferdige behandling av ham og vennene:

Farah: De (politiet) provoserer deg på en måte og bruker unnskyldninger: ”Bare ser etter en som ligner på deg” Det som skjedde var at vi kom fra butikken. Hadde vært og handlet. (...) Så kommer det plutselig en bil kjørende. Og så plutselig kommer de tassende bort mot oss: ”Dere passer til beskrivelsen av to som vi ser etter akkurat nå.” Så spør de om personalia. Og så spør vi: ”Hvordan kan det være to av oss når vi kom ut fra den leiligheten i nærheten, har handlet og skal hjem?” Så egentlig bare dreit de seg ut, men ville ikke innrømme det. (...) Stod der og frøs i en halvtime bare for tull. Jeg blir irritert hver gang jeg snakker om det, så jeg orker ikke. Politiet er noe dritt.

Hans reaksjoner på denne krenkelsen bringer frem atskillig mer harme enn hans oppgitte resignasjon over hverdagsrasismen. Både Mohamed og Farah beskriver hvordan de opplever å bli stoppet på gaten uten grunn og spurt om å identifisere seg. Dette er hendelser som umiddelbart får dem til å trekke slutninger om at politiet oppfatter dem som mer kriminelle enn andre i egenskap av å bære etniske kjennetegn.

Finstad (2000:kap 5) finner også at det ikke er uvilkarlig hvem politiet stopper og sjekker. Hun hevder politiblikket ofte preges av kategorisering og stempling, også i situasjoner der ingen forbrytelse er skjedd (jf Becker 1963). Mistenksomheten kan vekkes både ut ifra politiets tidligere erfaringer med en person eller fra ytre kjennetegn ved denne personen som utseende, livsstil, hvor man oppholder seg og hvem man oppholder seg sammen med. Hun finner at mennesker med mørk hudfarge ofte er en aktuell gruppe for politikontroll og bekrefter dermed de to ungdommenes erfaringer. Finstad skisserer slik hvordan politiet kan stoppe helt ukjente personer ut ifra etniske kjennetegn. Politiet og vennegjengen til Farah var i mange kontekster ikke fremmede for hverandre. Han og vennene har hatt mange konflikter med politiet, og de opplevde at politiet var ute etter dem. I følge Farah er politiet rasister og ”drittfolk” som bevisst går inn for å provosere ungdommer til å si eller gjøre noe dumt, slik at de får en grunn til å ta dem med seg. Han erkjenner samtidig at han og vennene ikke alltid

bare var snille de heller, men klandrer likevel politiet sterkt for deres atferd. Også Abdi klandrer politiet for måten de har behandlet han på:

Abdi: De tar deg for bråk for eksempel. (...) Det er egentlig ikke lov å gjøre sånn mot en ungdom. De tar deg i bakken, hiver deg i bilen og gir deg ikke mat på 24 timer. Og man må ligge på glattcelle. Så slipper de deg ut. Og så sier politiet selv at: "Jeg liker deg ikke." Sånn gjør de mot et barn. Det er jo ikke lov!

Han reagerer sterkt på deres tøffe fremferd. Det bryter med det bildet han har av hvordan politiet burde gå frem, selv mot de som har gjort noe galt. Kanskje føler han her at trygghetsleverandørene går over til å bli maktmisbrukere. Møtet mellom han og politiet er også et møte mellom kjenninger:

Abdi: (...) Så jeg liker ikke måten de oppfører seg på. De glor. De ser på meg som en mistenkelig for alltid. Uansett. Og jeg synes ikke det er noe riktig, for alle venner lurar på hva jeg har gjort. Når jeg går med venner, og så går de (politiet) forbi og så ser de på meg hele veien. Hvorfor det? For at jeg har vært en bråkmaker før? Greit, man har vært gjennom problemer før. Men du kan ikke tenke at gutten er sånn fremdeles. Han kan forandre seg. (...) De har hat mot meg. Absolutt.

Tydeligere kan knapt en stigmatisert ungdom uttrykke seg. Han har kommet seg vekk fra mange av de problemene han hadde med slåssing og konflikter tidligere. Likevel føler han seg mistenkeliggjort og mislikt av politiet når han beveger seg ute i sentrum. Det blir en stadig påminnelse om det som har vært. Det setter han også i en ubehagelig situasjon der menneskene rundt ham også påminnes om hans rolle som problematisk ungdom. I motsetning til Mohamed og Farah, knytter han ikke stigmaet til sin etniske bakgrunn og rasisme i politiets rekke. Stigmaet og stemplingen handler om å ikke bli kvitt rollen som bråkmaker, akkurat som innenfor skolen.

Disse ungdommene deler derfor et svært negativt bilde av politiet ut ifra egne erfaringer, men skilles i oppfatningen om politiets fremferd som rasistisk motivert. Kanskje handler det om hvordan Mohamed og Farah deler erfaringer av å bli behandlet dårlig, også i situasjoner der de er uskyldige. Finstad (2000: kap 5) nevner i den sammenheng hvordan det å bli stoppet og kontrollert kan oppleves som en nedverdiggende behandling, spesielt når man ikke har gjort noe galt. Uskyldige mennesker med mørk hudfarge kan derfor komme til å oppfatte politiets atferd som rasistisk. Guttenes erfaringer av politiets stopp og sjekk metoder og føle seg uskyldig varetektsfengslet, kan derfor ha farget deres bilde av politiet i alle

situasjoner de føler seg røft eller urettferdig behandlet. Også når de ikke er like uskyldige. Jeg har tidligere nevnt Larsens (1992:95) funn, der holdninger og oppfatninger om rasisme fra politi og samfunn ikke alltid stammet fra informantenes egne opplevde erfaringer. Jeg har også diskutert hvordan ungdommer i felleskap kan dele erfaringer og sammen kanskje forsterke visse oppfatninger og holdninger. Kanskje kan de henge seg opp i et syn på politiet som rasister på grunn av den provoserende måten politiet går frem på i møtet med ungdommene. Ryktene kan så gå i ungdomsmiljøet og bidra til at ungdommene i felleskap forsterker denne oppfattelsen av politiet som rasister.

De andre ungdommene deler ikke disse negative opplevelsene med politiet, selv om noen av dem har hatt et atferdsmønster som kunne tilsi lignende erfaringer. Josef har for eksempel slåss mye, oppholdt seg i sentrumsmiljøet der vennene hovedsakelig har minoritetsbakgrunn, vært ofte i kontakt med politiet og har mange saker på seg. Salim, som opplever store krenkelser gjennom hverdagsrasismen, trekker ikke frem rasistiske holdninger hos politiet. Hvorfor omtaler ikke disse ungdommene politiet som rasister eller deler de andres negative syn på politiet? Emanuel skiller seg nok ut siden han har holdt seg mye hjemme og ikke har vært innblandet i konflikter og slåssing. Det har nok også gjort ham mindre eksponert for politiets oppmerksomhet. Josef forteller at politiet er greie mot ham fordi han er grei mot dem. Salim drar en parallell med andre ungdommer, og beskriver hvordan han i forhold til dem har opptrådt smart. Istedenfor å løpe bort til der ting skjer, har han heller sørget for å holde seg unna politiets oppmerksomhet. Disse ungdommene bringer derfor frem aspekt som handler om å gjøre seg synlig og være eksponert for politiets oppmerksomhet, samt hvordan politiets atferd også kan være en reaksjon på ungdommenes atferd. Som en kontrast har Mohamed fortalt hvordan han uskyldig ble varetektsfengslet da han sto og så på andres slåsskamp, noe Salim nok ville mene var å gjøre seg eksponert for politiets oppmerksomhet. Både Mohamed, Farah og Abdi har oppholdt seg mye i områder der de risikerer møter med politiet. Det er heller ikke utenkelig at politiet har reagert på ungdommenes atferd på samme måte som ungdommene har reagert på politiets fremgangsmåter.

Midlertidige konklusjoner og drøftinger

Sett under ett har ungdommene ulike erfaringer av hvorvidt hudfarge og etnisk bakgrunn har betydning i møte med omgivelsene, både når det gjelder politiet og i samfunnet ellers. Enkelte av ungdommene forteller om krenkelser, rasisme og diskriminering i møtet med omgivelsene,

men måten det gjøres på er ikke lik for alle eller påvirker dem på samme måte. Mange har svært negative erfaringer med politiet der de føler seg stigmatisert og utsatt for vilkårlig og respektløs behandling. Noen opplever politiets fremferd som rasistisk. Ungdommenes erfaringer viser hvordan rasisme og diskriminering kan tre frem på forskjellige måter i etnisk minoritetsungdommers liv, og i blant ikke spille en stor rolle i det hele tatt.

Salim og Farah beskriver hverdagsrasisme i møtet med voksne og eldre. De mener også at media bidrar til å sette etniske minoriteter i et dårlig lys. De opplever å bli gjort hjemløse i landet de har tilbrakt nesten hele sitt liv. For Salim har krenkelsene ført til en sterkere muslimsk identitet og opposisjon mot det Norge representerer. Farah opplever også politiet som rasistisk. Abdi opplever kun rasistiske kommentarer fra fulle mennesker på byen. Han føler seg sterkt stigmatisert som kriminell i møtet med politiet, men knytter ikke dette til rasisme. Emanuel og Josef opplever ikke problemer, verken med politiet eller andre i samfunnet. Mohamed er likevel den eneste som forteller at volden han har vært innblandet i, har vært en direkte respons på de rasistiske krenkelsene han har opplevd. Han er således den eneste som beskriver sin egen marginalisering i lys av rasistiske krenkelser, og er den eneste som opplever krenkelsene i møtet med jevnaldrende. Opplevelsen av rasistiske krenkelser i møtet med politiet synes likevel å være mer genuine enn de han har opplevd i konfliktene med etnisk norske ungdomsgjenger. I disse konfliktene har rasismebegrepets moralske innhold blitt brukt til å rettferdiggjøre hans og vennenes egen vold, og kan derfor betraktes som nøytraliserings teknikker for å legitimere deres egen atferd (jf Sykes & Matza 1961).

Hvorfor ungdommene sitter med så ulike erfaringer av rasistiske krenkelser til tross for at de alle er bærere av etniske kjennetegn, er vanskelig å svare på. Faktiske hendelser, hvordan man oppfatter krenkelser og definerer rasisme, tolkninger av situasjoner og hvor følsom man er for ulike hendelser kan spille inn. Både Prieur (2004:119) og Larsen (1992:95) finner lignende variasjoner blant sine informanter, der noen har opplevd mange krenkelser, andre få eller ingen. Larsen og Prieur nevner begge hvordan enkelte velger å ikke tolke hendelser som rasisme, siden et slikt bilde av seg selv som offer kan være en trussel mot selvbildet. Josef og Emanuel er begge født i Norge. En av dem har en norsk forelder. Ut ifra intervjuene fikk jeg inntrykk av at disse på langt nær i samme grad som de andre identifiserte seg med en status som minoritet. Kanskje er de nettopp derfor mindre tilbøyelige til å se seg selv som gjenstand for rasisme eller oppfatte ulike situasjoner som diskriminerende. Uten å trekke deres opplevelser i tvil, kan Salims og Farahs sterke opplevelser henge sammen med hvor ekstra urettferdig det er å ikke få føle seg som et likeverdig menneske i et hjemland de absolutt burde få føle seg som en del av. I forhold til politiet, er det drøftet hvordan noen kan

ha gjort seg mer eksponert for politiets oppmerksomhet eller provosert med sin atferd. Likevel gjenstår det faktum at mange av ungdommene har hatt store problemer med politiet og opplevd betydelige krenkelser fra denne etaten. Slik Becker (1963:32-33) på 60-tallet mente politiet knytter mistanke til visse grupper eller allerede stemplede individer, synes 40 år senere å stemme med erfaringene til noen av ungdommene her.

Rasistisk krenkende opplevelser knyttes dermed ikke til den bekymringsfulle atferden ungdommene har utvist i ungdomsårene, med unntak av Mohamed. Prieur (2004:107) hevder at ungdommer som opplever rasisme og sitter med en følelse av å bli betraktet som annerledes, kan orientere seg mot visse delkulturer. I noen slike delkulturer fremmes bekymringsfull atferd (jf Bjørge og Carlsson 1999:19). Ungdommene her har i liten grad opplevd rasistiske krenkelser fra jevnaldrende og uttrykker heller at det finnes en større toleranse for etniske forskjeller i ungdomsmiljøene. At ungdommene har funnet tilhørighet i delkulturelle miljø med uheldig innvirkning på atferden deres, synes heller å være en konsekvens av mobbing, stigmatisering og eksklusjon på jevnalderarenaen og i skolen. Det handler fremdeles om å stå utenfor og om å bli betraktet som annerledes, men ikke på grunn av etnisk bakgrunn eller hudfarge.

Likevel er det problematisk at mange av ungdommene opplever rasisme og vilkårlig behandling fra politi og andre. I et kontrollteoretisk perspektiv kan Salims beretning illustrere hvordan hverdagsrasisme kan føre til at samfunnet mister integritet, autoritet og betydning for ungdommen. Jeg har også, ut ifra Mohameds tilfelle, drøftet hvordan ungdommer sammen delvis kan konstruere felles negative holdninger til etniske nordmenn og politi. Dette basert på egne erfaringer, felles erfaringer og rykter. Jeg har også kommet frem til at konfliktfylte forhold til skolen og foreldre, eller foreldrenes isolasjon i et fremmed land, kan begrense disse voksenpersonenes mulighet til å virke som støtte for ungdommene i en vanskelig situasjon. Antakeligvis kan det også begrense deres evne til å nyansere og korrigere holdninger som oppstår blant jevnaldrende.

Finstad (2000:117) hevder at politiets skepsis, mistenksomhet, samt andres opplevelse av vilkårlighet i deres arbeidsmetoder, kan skape store kløfter og et gjensidig fiendebilde mellom politiet og personene som føler seg rammet. For noen av ungdommene her assosieres nok politiet mer med maktmisbruk enn med å være samfunnets trygghetsleverandør, og fiendebildet eksisterer i høy grad. Vilkaarlighet i politiets arbeidsmetoder setter rettsikkerheten på spill. I et kontrollperspektiv mister politiet som kontrollfunksjon autoritet og innflytelse i ungdommenes øyne. Og det hos ungdommer som politiet kunne tjent på å bygge tillitsfulle relasjoner til, ut ifra et forebyggingshensyn. Om politiet ikke kan klandres for at ungdommene

befinner seg i gråsonen, kan mistenkeliggjøringen neppe underlette arbeidet med å føre dem vekk fra en marginalisert situasjon.

8. Omsorg og veiledning i en utsatt situasjon

De seks ungdommene har delt sine erfaringer og tanker på forskjellige områder i livet. Selv om hver og en har sin særegne historie, har alle opplevd konflikter og problemer i møtet med andre mennesker på sine livsarenaer. Samtidig har de en eller annen gang utviklet et atferdsmønster som har plassert dem i gråsonen og periferien av det konvensjonelle samfunnslivet. I en slik sårbar situasjon vil det være ekstra viktig med støtte, veiledning og korrigering for å løse utfordringene de møter, og for å ikke utvikle et varig atferdsmønster.

Kontrollteorien legger vekt på kontrollen som ligger i sterke og nære bånd til konvensjonelle andre. Det er naturlig å tenke seg at familien kan spille en viktig rolle i ungdommenes situasjon, med de intime og følelsesladde båndene som normalt finnes mellom foreldre og barn. Likevel har de fleste ungdommene gitt uttrykk for konfliktfylte relasjoner til foreldrene, der konfliktene har hindret foreldrenes evne til å påvirke sønnene. Ungdommene har ofte trukket seg unna og levd et relativt fritt liv utenfor hjemmet. De har tilbrakt desto mer tid med vennene. I noen tilfeller synes foreldrene ikke å ha vært i stand til å hjelpe barna i deres konflikter og problemer utenfor hjemmet på grunn av sin egen isolasjon og manglende språkkunnskaper i et nytt samfunn. Skolen er også blitt en arena for konflikter, også med lærere. Istedenfor å bidra med støtte og veiledning har skolen i mange tilfeller representert et stort problem for ungdommene. Sett under ett kan man derfor hevde at ungdommene i stor grad har møtt utfordringene i livet på egen hånd, eller sammen med andre ungdommer som har hatt sine problemer.

Ungdommenes marginalisering har vekket bekymringer blant omgivelsene. Barnevernet er koblet inn i flere tilfeller. I tillegg har alle kommet i kontakt med New Page og veilederne som jobber i organisasjonen. Under intervjuene har ungdommene uttrykt mange erfaringer og tanker knyttet til de voksnes evne til å hjelpe dem. Først og fremst i forhold til organisasjonen New Page, men også i forhold til barnevernet og foreldre. Dette avsluttende analysekapittelet vil derfor handle om ungdommenes opplevelser av forsøkene på å hjelpe dem, der hovedvekten vil ligge på New Page. Det er ikke ment som en evaluering verken av New Page, andre tiltak eller foreldre. Det viktigste er hvordan ungdommene oppfatter hjelpen og hva de har trengt hjelp til. Dette vil igjen kunne si noe om hvilke behov de har hatt i en marginalisert situasjon.

Ungdommenes møte med New Page

Salim: Han (en av de ansatte i New Page) sendte meg mye meldinger og sånn. Jeg merket hvordan han var. Jeg har aldri, aldri i livet fått så mye glede av en person. Han pleide alltid å sende meg meldinger: "Går det bra kompis? Jeg er glad i deg. Lenge siden jeg har sett deg." Jeg kjente han ikke, og så sendte han meg sånne meldinger. Når en person skryter av deg hele tiden, så blir det sånn automatisk at du også vil gjøre det samme mot en annen en. (...) For en ungdom, han kan føle seg ensom noen ganger. Og når han føler at han har en venn som Eric, og han prøver å føle seg litt spesiell, det er en deilig følelse for han ikke sant. Så jeg tenker at alle de ungdommene kan tenke sånn som meg.

Slik beskriver Salim starten på sin relasjon til New Page. Han mottok ros, omsorg og oppmerksomhet fra en person han knapt kjente, som i tillegg var en profilert basketballspiller på elitenivå. Dette satte i gang positive prosesser i ham, og positiviteten smittet over på hvordan han fikk lyst til å behandle andre. Salim forteller ikke om mobbing eller å ha blitt satt utenfor i noen sammenhenger. Han har heller tatt på seg all skyld for sin egen marginalisering og beskrevet seg selv som "mad dog" ingen hadde kontroll på. Likevel beskriver han ensomhet, behov for positiv oppmerksomhet og generaliserer det til å gjelde ungdommer flest.

Ungdommene forteller om behovet for å ha noen å snakke med, i tillegg til noen som er der for å lytte og gi dem råd. De kan snakke med veilederne i New Page om det meste og be om hjelp til alt mulig.

Emanuel: Vi (Emanuel og de ansatte i New Page) er jo en del sammen. Det er ikke hver dag, men for eksempel om vi ikke har noe å gjøre, eller trenger å snakke med noen. Bare vil være med personer liksom, så er det bare å ringe. (...) Jeg synes jeg er ganske heldig som har fått lov til å være med på dette her. Det er en grei mulighet. (...) Det er jo en god støtte. Det får deg til å tenke litt mer åpent. Du får råd av voksne menn som kan mye. De har jo mye kunnskap om livet. De gir deg mye råd om hva du skal gjøre og hvordan du skal håndtere ting. Av alle sidene i livet. Sorg. Sinne. Alt mulig.

Veileder i New Page: Det er jo det vi ønsker å være: rollemodeller. Dele erfaringer som vi kanskje har hatt. Og om vi ikke vet, så vet vi ikke. Vi er bare mennesker alle sammen, så det er på en måte ikke sånn at jeg har fasitsvar på alle problemstillinger de måtte komme med. Men det er i hvertfall viktig at jeg kan være der og lytte, og kanskje gi råd hvis jeg har muligheten til det.

Emanuel bekrefter at New Page i hans situasjon fyller den funksjonen og tilgjengeligheten veilederen ønsker New Page skal representere. De stiller opp når ungdommene trenger noen å være sammen med. Tidligere har Emanuel fortalt om de vonde følelsene han bar på etter

foreldrenes skilsmisse og hvordan hasjrus ble en måte å flykte fra problemene på. Han visste at rusen kun mildnet problemene der og da, men så ingen alternative måter å håndtere følelsene på. Veilederen i New Page snakket med Emanuel og hjalp ham med å takle de vanskelige følelsene uten rus. Likevel røyker han fremdeles, nå på grunn av den positive opplevelsen rusen gir ham.

Andre forteller hvordan New Page har hjulpet dem i konflikter med omgivelsene og åpnet for alternative måter å håndtere konfliktene på. Veilederne i New Page har kommunisert med skole, politi og andre når det har oppstått problemer. New Page snakket med politiet når Josef havnet i rettssak og fikk bot. Samtidig mente de at Josef selv skulle ta ansvaret med å betale boten, ikke moren. For å klare dette ville de hjelpe han med å skaffe en jobb. Da Mohamed truet en lærer og havnet i konflikt, forsøkte veilederen hans å forklare hvor alvorlig det er å komme med slike trusler. Han forklarte konsekvensene av truslene dersom læreren valgte å gå til anmeldelse. Samtidig arrangerte veilederen et møte mellom Mohamed og læreren for å klare opp i situasjonen. Til slutt kom det frem at det kun handlet om misforståelser. Abdi forteller også:

Abdi: Eric (ansatt i New Page) har vært med på å hjelpe til med alt jeg trenger. (...) Alt jeg lurar på i fritiden, i hjemmet og konflikter ute. (...) Vi pleier å snakke sammen om alt. De hjelper deg med barnevernet og politi. (...) New Page har egentlig mest hjulpet meg med ting som jeg har lurt på, eller så hadde jeg ikke klart det selv alene. (...) Alt hadde sikkert gått galt og til helvete, og det hadde vært masse jeg ikke hadde fått til. (...) De har fortalt meg masse. Vist meg masse, sagt ting og hva jeg skal gjøre (..) Det jeg opplevde mye før var at jeg ikke klarte å gå fra stedet når det hadde vært bråk og krangling. Men Eric sa; "Du skal bare gå fra stedet. Bare ikke gjør noe. Bare la fyren si hva han vil. Bare gå." (...) En av de tingene jeg synes var bra at han fortalte var; "Når folk sier ting til deg, så må du ikke ta det så seriøst." Det var masse ting jeg tok feil altså. (...) Så jeg ble jo litt deprimert og sint, og alt folk sa til meg tok jeg på feil måte. Jeg forstod ikke det norske samfunnet helt og det tok helt av. Absolutt. Men etter hvert jeg kom inn i New Page. De begynte å fortelle meg ting, sa masse og så skjønte jeg det. Hvordan det er, hvordan du skal holde deg borte fra problemer og at jeg kan tenke positivt istedenfor å tenke negativt. Gjøre noe morsomt sammen med andre venner. Prøve å være opptatt av gøyale ting. Ikke bare tenke på problemer.

Abdi har beskrevet hvordan han følte seg mobbet, stigmatisert og utenfor. Både på skolen og blant jevnaldrende. Han har vært involvert i mange konflikter. For å bevare sin egen verdighet, så han ofte ingen andre løsninger enn å slå de som krenket ham. Han har også fortalt om depresjoner og en overfølsomhet for andres måte å behandle han på når han ikke behersket det norske språket eller samfunnskodene. Han har fått hjelp og støtte i møtet med

politi, lærere og barnevernet. New Page har derfor jobbet med de instansene i omgivelsene der Abdi har opplevd konflikter og problemer. Veilederen rådet Abdi om å ta kontakt med læreren for å snakke ut om episoden da han ble kastet ut av skolen. Veilederen har også åpnet øynene hans for at det er mulig å forlate en konfliktsituasjon uten at det innebærer å være feig. Samtidig har Abdi opplevd å få hjelp til å forstå hvordan han kan møte det norske samfunnet uten å havne i problemer. De ansatte i New Page har forsøkt å få han til å tenke positivt når han har slitt med depresjoner og negative tanker. Abdis beskrivelse bærer samtidig preg av hvor alene og maktesløs han har følt seg ovenfor sin egen situasjon, og hvor stort behovet for hjelp har vært.

Ungdommene forteller også om andre former for hjelp de har mottatt fra New Page. Veilederne hjelper til med praktiske ting som å finne leilighet eller å bli kjørt fra et sted til et annet. Ønsker de å trene, blir det lagt til rette for det. Trenger de bare noen å være sammen med, har de noen å oppsøke. De har også muligheten til å være med på mange aktiviteter som kino, biljard eller å gå på café. Det er ikke alltid de ansatte i New Page kan stille opp, og ungdommene gir uttrykk for at de kjenner til og aksepterer disse begrensningene. Likevel har de en følelse av at det er noen som vil være der og stille opp for dem dersom de skulle trenge det.

Vennene har hatt negativ innflytelse på atferden deres, i følge ungdommene selv. I et kontrollperspektiv kan New Page representere alternativt samvær når ungdommene trenger sosial kontakt og tilhørighet. Veilederne forteller likevel hvor forsiktige de er med å kreve at ungdommene kutter ut venner, selv når vennene åpenbart har svært negativ innflytelse på hverandre. Hvem skal ungdommene så være sammen med om man tar bort hele omgangskretsen? Holdningen er at det ikke finnes noe positivt i å ture frem og sette ungdommenes liv på hodet. Målet er å jobbe med ungdommene fra bunnen av og erstatte disse relasjonene med noe som oppleves like bra eller bedre.

Noen forteller at de ønsker å jobbe som veiledere i New Page i fremtiden, med ungdommer som sliter med sammen problemer som de selv har hatt. Flere er allerede involvert i prosjektet. De har fått en fremtidsutsikt der deres erfaringer ikke bare betraktes i et problemperspektiv, men omgjøres til en ressurs. Fremtidige veiledere i New Page må være ungdommer som kjenner til problematikken rundt det å befinne seg i en utsatt situasjon, hevder en av veilederne. Å forespeiles en slik fremtid der man får ansvar og sitter med nyttige egenskaper som kan brukes til å hjelpe andre, har sannsynligvis gitt en god porsjon selvtillit og mestringsfølelse.

Foreldre vs New Page

Både ungdommene og veilederne i New Page beskriver nære og tillitsfulle relasjoner seg imellom. Ungdommene lar veilederne hjelpe dem og komme med råd.

Josef: De (veilederne i New Page) snakker til deg, har avtaler med deg og sier ting som du aldri har hørt før.

I følge Josef har de ansatte i New Page kommet med innspill han aldri har hørt før, selv om både moren og barnevernet har forsøkt å påvirke ham. Josefs uttalelse er ikke enestående. Den beskriver det mange føler, til tross for at foreldrene bryr seg og barnevernet har vært koblet inn for å hjelpe ungdommene ut av situasjonen de har befunnet seg i.

Ungdommene har opplevd mange konflikter med foreldrene. Vi har sett at konfliktene ofte har kommet som et resultat av foreldrenes bekymringer for sønnenes atferd. Vi har også sett at ungdommene har oppfattet bekymringene som mas, blitt sinte og trukket seg unna.

Mohamed: Det er måten de (veilederne i New Page) snakker på. De snakker helt rolig og gir deg en følelse som.. Det er måten de snakker på som gjør at du begynner å tenke. (...) Foreldrene skal hele tiden tro det er din feil liksom. (...) Du får respekt (fra New Page). Det er det jobben går ut på. Å gjøre det beste for deg for at du skal ha et godt liv.

Mohamed ble frustrert og sint av formaningene fra moren og broren om hvem han skulle være sammen med og hva han skulle gjøre. Han har ikke følt at de har behandlet ham med tillit og respekt, og reagerte på måten de snakket til ham på. Kommunikasjon, og det Mohamed har følt som mangel på tillit og respekt, er tre elementer som har hindret han i å oppfatte bekymringene som omsorg og ikke som mas. Salim og Farah har vist at de først i ettertid har forstått at foreldrenes mas også handlet om å vise omsorg. Det virker derfor å handle om at ungdommene har sittet med en subjektiv følelse av å bli overkjørt i relasjonen til foreldrene i ungdomstiden.

Ungdommene trekker paralleller til New Page. De legger vekt på måten veilederne i New Page kommuniserer på, og hvordan dette har bidratt til å gi dem nye tanker og refleksjoner i forhold til holdninger og atferd. Abdi understreker fraværet av tvang i denne kommunikasjonen:

Abdi: Sånn gjør de (New Page) ikke: sier hvem du skal gå med. Men de sier jo: "Vær forsiktig med hvem du går med." De sier ikke at du er nødt til å gå med han

og at du ikke kan gå med han. Sånn gjør de ikke. Du må forstå selv, og de viser deg veien. Så må du ta veien selv. Så må du ta konsekvensene av det. (...) Hvis jeg har vært mye i konflikter, så har de alltid masse å fortelle meg og spør om hva som er galt og hvorfor jeg er bekymret. Så snakker vi sammen. Sånn pleier vi å gjøre det. Så det er ikke sånn at de i hverdagen sier "Nå har jeg noen ord til deg. Nå må du komme her." Sånn gjør de ikke.

Abdi forteller at de lytter, gir råd, viser hvilke muligheter han har og skisserer konsekvenser av valgene han gjør. Det finnes likevel ingen tvang eller formaning i måten de går frem på. Han føler seg da ikke overkjørt, men respektert.

De ansatte i New Page opplever også at ungdommene kan føle seg frustrert i relasjonen til foreldrene. De trekker i tillegg inn foreldrenes frustrasjon i denne situasjonen. På samme måte som Coser (1956:67) legger de vekt på hvor sterke frustrasjonene og konfliktene mellom foreldre og barn kan bli, nettopp på grunn av de nære båndene dem imellom. De opplever at deres egen nøytrale rolle som utenforstående til ungdommenes problematikk, gir dem en fordel i forsøket på å nå frem til ungdommene fordi relasjonen er mindre komplisert. Det er kanskje ikke så oppsiktsvekkende at det kan være vanskelig for en mor eller en far å forholde seg rolig og behersket når sønnen viser tendenser til bekymringsfull atferd. En av veilederne i New Page trekker også frem et annet aspekt i relasjonen mellom ungdommer og foreldre:

Veileder i New Page: Ungdommer jeg har i prosjektet som ikke ruser seg, har et helt annet forhold og er mye enklere å føre tilbake til foreldrene sine enn ungdommer som ruser seg.(...) Du får en helt annen personlighet av rus. (...) Det er en tydelig konsekvens av rus at man isolerer seg fra familien sin for å slippe mas og bråk som kommer. (...) Vårt arbeid er å vise omsorg. At disse ungdommene ikke står alene. Veldig ofte er det jo sånn at de føler seg alene. Og selv om familien aldri gir uttrykk for det, så vil de av en eller annen grunn mene at familien ikke har vært der for dem. Mens det i realiteten har vært helt omvendt. At de har støtt familien bort.

Narkotika er med på skape avstand mellom foreldre og ungdommer. Han uttaler seg på et generelt grunnlag ut ifra sine erfaringer, og det behøver ikke nødvendigvis stemme i forhold til ungdommene her. Likevel trekker det frem et interessant aspekt med tanke på de ungdommene som har brukt narkotiske midler. Man kan tenke seg en ond sirkel med rus, konflikt og avstand, der både ungdom og foreldre har det vondt.

Barnevernet

Barnevernet er koblet inn i flere tilfeller for å hjelpe ungdommene ut av en vanskelig situasjon. Ungdommene gir likevel uttrykk for negative erfaringer med barnevernet.

Josef: For de i barnevernet, hvis jeg forteller dem noe, så går de og sier det til politiet og ser hva de skal gjøre med saken. Så sender de deg på barnehjem. De her i NP, de holder på den tingen og vi skal jobbe med det. Men de i barnevernet, de tar deg vekk med en gang. (...) Men de (New Page) holder ikke noe skjult av det jeg har fortalt for barnevernet. De sier alt jeg sier til de, men de sier det på en annerledes måte.

Farah: Jeg synes New Page er et bedre tiltak enn barnevernet for å si det sånn. (...) På alle måter egentlig. Både når det gjelder oppfølging, hvordan de arbeider og hvordan de behandler folk. (...) Jeg synes der er mye mistillit i barnevernet. Du kan ikke alltid stole på hva de sier. De tar det som det kommer og som det passer dem. Føler jeg. Jeg har vært under dem i to år, så vi har egentlig ikke oppnådd noe under de to årene som jeg har vært der føler jeg. (...) Så jeg har hatt et stort pes bare, ut av barnevernet. Egentlig.

Josef og Farah har ikke opplevd barnevernet som en hjelp. De uttrykker mangel på tillit og føler ikke at tiltakene som settes i verk, alltid gjøres til deres eget beste. De føler seg maktløse, utsatte for tvang, overkjørt av beslutninger og dårlig behandlet.

Salim: Når de (New Page) stiller et spørsmål, så klarer ungdommene å svare tilbake fordi de føler seg trygge. For New Page er ikke som barnevernet, som hele tiden skal ta urinprøve på deg, sjekke deg og skremme deg. De er mer som kompisene dine. Når du gjør noe dumt, sier de heller at vi skal prøve å hjelpe deg. Slik at mange andre ikke får vite det. (...) De gjør det mer for din skyld, skjønner du? De gjør ikke det for foreldrene sin skyld. De vil hjelpe ungdommen. De gjør det for å få et resultat. Ikke for å gjøre noe, og så få dagen til å gå.

Salim støtter opp under oppfatningen om at tvang skaper mistillit og følelsen av at tiltakene ikke er til ungdommens eget beste. Ungdommene opplever ingen fleksibilitet, og Salim beskriver hvordan det handler om å ikke føle tillit når en selv møtes med mistillit og mistenkelighet. Skillet mellom New Page og barnevernet synes i tillegg å handle om genuitet. Det handler om hvor genuin ungdommene opplever interessen for sitt ve og vel. New Page tolkes som ungdommenes representant, og kun deres. Barnevernet er en jobb der de ansatte også har andres interesser å ivareta, deriblant foreldrenes. Interesser som kan gi en følelse av å gå på bekostning av ungdommens interesser. Når ungdommene har problemer med å oppfatte barnevernets tiltak som omsorg til deres eget beste, ligner det opplevelsene i forhold til

foreldrene. En av de ansatte i New Page kommenterer ungdommenes negative holdning til barnevernet:

Veileder i New page: (...) Ungdommene forteller oss at barnevernet er sånn og sånn, og så må jeg forklare dem: "Ja, det finnes mange mennesker som ikke skulle jobbet i barnevernet, men det finnes mange mennesker som gjør masse bra. Se hvor du er nå! Barnevernet er de som plasserte deg i New Page. Er du glad du har New Page? Ja. Da ser du at det er mange som bryr seg og mange som prøver å gjøre en god jobb for at du skal ha det bedre." Så har du de som ikke gjør en bra jobb. Som ikke er heldig. Som kanskje havner på en institusjon. Barnevernspedagog eller sosionom som er helt på trynet, som aldri skulle vært en barnevernspedagog eller sosionom. Men det vil alltid finnes overalt. Og de tingene må vi forklare dem.

Veilederne stemmer godt overens med det ungdommene gir uttrykk for. Nemlig at ungdommene har et negativt bilde av barnevernet. Slik han ser det, klarer ikke ungdommene alltid å se sammenhengen mellom tiltak og omsorg. Barnevernet blir et kontrollorgan som kommer inn i livet deres med negative tiltak, for eksempel i form av urinkontroller og plassering på institusjon. Den andre veilederen trekker inn ett annet aspekt. Han tror ungdommenes mistillit handler om at barnevernet kommer inn i ungdommenes liv i et stadium der situasjonen er såpass alvorlig at drastiske tiltak må til. Ungdommene kan derfor komme til å oppleve tiltakene svært negativt. Barnevernet har ikke fått tid til å bygge opp en relasjon og tillit før de skal bestemme over ungdommene, noe som er den viktigste forutsetningen for New Page sitt arbeid. Det er kanskje ikke så merkverdig at ungdommer opplever en tydelig grensesetting fra fremmede voksne som provoserende og vanskelig, spesielt i en situasjon hvor man har vent seg til å leve et relativt fritt liv alderen tatt i betraktning,

Veilederne opplever ungdommenes negative holdning til barnevernet som problematisk. De forsøker derfor å nyansere og korrigere ungdommenes oppfatninger. Det handler også om å gjøre ungdommene oppmerksomme på omsorgen som finnes rundt dem som ikke alltid er åpenbar. Korreksjon og nyansering er et behov jeg har diskutert tidligere i forhold til hvordan ungdommer sammen kan dele og forsterke negative oppfatninger av politi, barnevern, etniske nordmenn eller andre. Om veilederne forsøk på å korrigere ungdommenes holdninger lykkes, kan dette bli en motvekt mot vennenes innflytelse.

Rollemodeller

Salim gjør oss oppmerksom på at tilliten til veilederne i New Page også handler om hvordan disse klarer å fremstå som interessante rollemodeller:

Salim: For det første er det ikke bare voksne som jobber med ungdommene. Det er litt penere alder på de menneskene som jobber med dem. Ungdommene liker å høre på sånne folk. De guttene og jentene som jobber her, de ligner ungdommene selv. De er deres tunge på en måte. (...) En voksen dame kan ikke si til en ungdom: "Nei ikke gjør det." Ungdommen tenker: "Ja, det samme sier mamma" ikke sant. (...) Det er sånn du får en ungdom til å tenke. Du kan ikke begynne sånn her: "Nei. Du kan ikke gjøre det for det er ulovlig (...)." Ungdommer vil ikke forstå den tonen der. (...) De i New Page kan snakke tonen.

Salim mener veilederne har større gjennomslagskraft og autoritet fordi de representerer noe ungdommene kan se opp til og sammenligne seg med. Ungdommene liker og respekterer den ungdommelige måten de kommuniserer på. I følge Mohamed behandler veilederne ungdom på en måte som verdsettes. De opptrer på en kameratslig måte, smiler masse, tuller og har det gøy.

Mange av veilederne i New Page er unge menn og profilerte basketballspillere på elitenivå. Det kan sannsynligvis gi dem ekstra status og innpass blant unge gutter. Spesielt fordi basketball er en idrett med høy trendfaktor. Sporten er også assosiert med musikkstilene hip hop og R&B, som begge har en sterk posisjon i den kommersielle musikkindustrien i dag. Sporten er populær i mange ungdomsmiljøer. Også blant ungdommer med minoritetsbakgrunn, der basket har en spesiell posisjon blant annet fordi den forbindes med idrettsidoler som selv har etnisk minoritetsbakgrunn (jf Moshuus m. fl 2002: 45-47). Berglund (1998:241) legger også vekt på betydningen av mannlige rollemodeller i ungdomstiden når gutter leter etter andre menn de kan identifisere seg med (jf Andersson 1995:142). Emanuel understreker at veiledningen kommer fra unge menn med egne erfaringer. Kanskje var det heller ikke hvem som helst som kunne rådet Abdi om å gå fra konfliktsituasjoner, uten at han behøvde å føle seg feig eller miste verdighet?

Det kan derfor tenkes at de ansatte i New Page har visse fordeler i forhold til mødre, fedre og andre voksenpersoner. Spesielt når konflikter har gjort ungdommene mindre mottakelige for foreldrenes innflytelse og kameratene har fått en betydningsfull rolle (jf Berglund 1998). Flere av veilederne har også personlige erfaringer med å ha etnisk minoritetsbakgrunn. Noen har selv opplevd å komme til Norge som ung flyktning. Kanskje kan disse faktorene åpne døren til ungdommenes tillit og gi veilederne gode forutsetninger for

å forstå ungdommenes største utfordringer, slik en av de ansatte nevner. Mohamed bekrefter veilederne evne til å forstå og komme med hva som oppleves som gode råd:

Mohamed: Det er ikke alltid mor kan gi deg de beste rådene, da. Hva du skal gjøre når du kommer til sånne ting da. Men det har de i New Page mye peiling på.

Midlertidig konklusjoner og drøftinger

New Page forsøker å hjelpe ungdommene, og ungdommene forteller om positive erfaringer med veilederne sine. Ved å skildre hjelpen de har mottatt herfra, forteller ungdommene samtidig hvor stort behovet for hjelp og støtte har vært i den situasjonen de har befunnet seg i. Behovene har handlet om flere forhold. De har hatt behov for råd til å håndtere konflikter og vanskelige følelser. Ungdommene har trengt noen som kunne åpne øynene deres for alternative løsninger, som ikke alltid har vært åpenbare. De har hatt behov for å snakke med noen og bli lyttet til på en fordomsfri, åpen og respektfull måte. De har trengt noen som kunne støtte og ordne opp for dem i møtet med skole, politi og barnevernet når de har opplevd konflikter og problemer. De har av og til trengt noen de kunne ringe til og være sammen med. Abdi har beskrevet behovet for hjelp til å lære hvordan samfunnet og samfunnskodene fungerer i møtet med et nytt samfunn. Salim forteller om behovet for å få positiv oppmerksomhet, føle seg spesiell og verdsatt. Sett under ett uttrykker de et behov for nære relasjoner og det å følges opp av noen. Ungdommene har derfor hatt behov for hva kontrollteoretikerne kaller nære bånd, det mest essensielle for at mennesker ikke skal bryte samfunnets normer og lover.

Til tross for behovene som skildres, har mange latt foreldre og barnevern få atskillig mindre innflytelse i livene deres enn veilederne i New Page. Noe av nøkkelen til ungdommenes tillit og påvirkelighet synes å ligge i at de selv får oppleve tillit, respekt og bli møtt på egne premisser. I møtet med foreldre og barnevern opplever ungdommene å bli overkjørt av autoritære holdninger. De står i et ujevnt maktforhold der de ikke har noe de skulle ha sagt. Foreldrenes mas og frustrasjon i tillegg til barnevernets fremgangsmåte og drastiske tiltak, oppfattes ofte ikke som omsorg til ungdommenes beste. Forsøk på å hjelpe ungdommene møtes heller med motstand, og de gjør seg utilgjengelige for innspill, påvirkning og kontroll. Noen foreldre synes heller ikke å ha vært i stand til å følge opp, hjelpe eller gi barna råd når de selv ikke kan språket eller kjenner samfunnet godt. Kanskje har det også vært vanskelig å fremstå som rollemodeller for barna i et samfunn som på mange måter

er annerledes enn opprinnelseslandet, spesielt når den vestlige ungdomsrollen skiller seg fra ungdomsrollen i dette landet.

I Christies (1982) termer representerer New Page sekundær kontroll ved å være et konkret tiltak. Han hevder imidlertid at den primære kontrollen er overlegen den sekundære. Den primære kontrollen handler om nære relasjoner, og er forutsetningen for at mennesker bryr seg om og lar seg påvirke av andres meninger. Gjennom å etablere nære relasjoner bygget på respekt og tillit, har New Page klart å gjøre ungdommene lydhøre for råd, påvirkning og nye refleksjoner. Det har også gjort ungdommene åpne for å motta omsorg de selv gir uttrykk for å behøve. New Page spiller derfor på de grunnleggende premissene for primær kontroll i arbeidet med ungdommene. At denne formen for kontroll er overlegen den sekundære stemmer derfor godt med ungdommenes beretninger.

Bildet kan likevel være mer nyansert enn dette. Selv om ungdommene uttrykker stor tillit til veilederne i New Page, var noen av ungdommene fremdeles innblandet i bekymringsfull atferd fra tid til annen under intervjuetidspunktet. Det er også andre egenskaper ved veilederne i New Page som har vekket ungdommenes tillit. Noen forteller hvordan ungdommer liker å høre på unge, "kule" voksne som snakker deres språk og som forstår deres livssituasjon bedre enn andre voksne gjør. Veilederne i New Page har derfor hatt visse fordeler ved å fremstå som populære rollemodeller, roller foreldre og barnevernsansatte kan ha problemer med å matche.

9. Ungdommene om marginalisering – oppsummering og noen refleksjoner

Utgangspunktet for denne oppgaven har vært å se hvordan ungdommene *selv* reflekterer rundt den utsatte situasjonen de har befunnet seg i. Deres erfaringer lar seg ikke uten videre generalisere til å gjelde andre ungdommer som har opplevd marginalisering. Likevel kan de bidra med innsikt og nyansere oppfatninger om ungdommer som befinner seg i en utsatt situasjon. I problemstillingen spør jeg først og fremst om hvordan ungdommene opplever situasjonen i hjemmet, på skolen, forholdet til jevnaldrende, politiet og mennesker de ellers møter når de ferdes ute. Videre hvordan de setter erfaringene i sammenheng med sin egen marginalisering, og hvordan de reflekterer rundt atferden sin. Til slutt har jeg spurt om hvordan ungdommene har opplevd forsøkene og tiltakene satt i verk for å hjelpe dem.

Vennskap, ungdomstid og spenning...

Det kommer tydelig frem hvordan ungdommene setter sin egen atferd og marginalisering i sammenheng med vennene de har funnet og miljøet de har vanket i. En eller annen gang i barne og ungdomsårene har de funnet tilhørighet blant jevnaldrede, med en uheldig innvirkning på deres egen atferd. Gjennom sin plass i dette fellesskapet har de blitt involvert i og eksponert for vold, rus eller begge deler. Noen ganger gjennom eldre venner. Noen forteller om normer og forventninger i vennegjengen om å alltid stille opp for hverandre dersom noen skulle havne i bråk. Også om vennene selv startet konflikten. Det handler om kollektive normer som å være lojal og vise hverandre respekt. Slike normer settes ofte i sammenheng med kulturelle æresbegrep når det debatteres og uttrykkes bekymring over voldelig atferd blant etnisk minoritetsungdom. Eller når temaet dukker opp i filmer og trekkes frem i sketsjer i TV-underholdningen. Det er derfor interessant at Mohamed er alene om å knytte vennegjengens kollektive normer til stolte trekk ved opprinnelseskulturen, i kontrast til feige og respektløse ”nordmenn” som heller lar venner i stikken.

Jeg heller mot Prieurs (2004:107) tolkning om at det i mindre grad handler om en direkte kulturell overføring av æresbegrep mellom generasjoner. Det handler mer om å hente inn begrep som kan tilføre og underbygge vennegjengens ideologi og motiver. Æresbegrep brukt i konflikter med andre kan derfor være deler av en bricolage. Idealene kan like gjerne hentes fra gangsterkulturen rundt musikkgenrene hip hop og R&B³ og andre steder, som fra opprinnelseskulturen. Mohamed har i tillegg vist hvordan vennegjengen har brukt

³ Rapperen 50Cent, markedsført med sine skuddsår, muskuløse kropp, fortid som narkotikalanger og platetittel ”Get rich or die trying” er et eksempel.

rasismebegrepet nokså bevisst i konflikter med etniske norske gjenger. Både som et påskudd for å slåss og for å rettferdiggjøre sine egne voldshandlinger. Dette viser hvordan andre moralsk ladede begrep kan være en del av gjengens bricolage, som igjen danner grunnlaget for deres felles virkelighetsforståelse og kollektive handlinger.

Ungdommene snakker også om *ungdomstid* når de vil forklare sin bekymringsfulle atferd i ungdomsårene. De definerer denne tiden som en spesiell fase i livet. Atferden forventes å være mer opprørsk enn ellers, man er ute etter spennende opplevelser, mestringsstrategier for å tømme seg for kamerater eller jenter blir viktige, og Josef knytter den til en forventet opposisjon mot foreldre. Noen beskriver fasen ned i detalj, der hva som anses som "kul" og verdsatt atferd blant jevnaldrende endrer seg fra ett alderstrinn til et annet. Ungdomstiden følges av en voksenalder der man roer seg ned. Atferden knyttes derfor i stor grad til en søken etter spenning og aksept, sammen med få refleksjoner over samvittighet eller konsekvenser. Slåsskampene med andre gjenger handlet ikke kun om gjengjeldelse på krenkelser og provokasjon. Flere forteller heller hvordan vennene sammen aktivt har oppsøkt konflikter og bråk.

På mange måter passer de inn i sine egen skildringer av ungdomstid og modning, selv om andre faktorer også helt klart har spilt inn på deres marginalisering og endringsprosesser. De eldste ungdommene forteller at de har beveget seg vekk fra, eller er på vei ut av den marginaliserte situasjonen de har befunnet seg i. De lar det i større grad skinne gjennom refleksjoner rundt seg og sin egen situasjon. De yngre ungdommene viser motvilje mot å trekke vekk fra de omgivelsene de selv beskriver som uheldige for sin egen atferd.

...men også krenkelser

Ungdommene har altså en eller annen gang funnet tilhørighet i hva Prieur (2004) vil kalle delkulturelle ungdomsmiljø. Sammen opprettholder de hverandres marginalisering gjennom felles aktiviteter, kollektive normer for å stille opp for hverandre, mestringsstrategier for å bli respektert og akseptert, samt gjennom hva Matza og Sykes (1961) kaller nøytraliserings teknikker for å rettferdiggjøre og normalisere atferden sin. Venner, spenning og ungdomstid viser likevel kun en del av bildet når ungdommene snakker om sin situasjon og atferd. Det handler også om hva Fangen (2006) kaller ydmykelser og krenkelser. Det vil si alle subjektive opplevelser av å bli holdt nede, ikke føle seg verdsatt eller å bli redusert til å tilhøre en kategori. Slike opplevelser kan føre til behov for gjengjeldelse for å opprettholde ansikt. Krenkende opplevelser har også plassert mange av ungdommene utenfor noen

sammenhenger og fellesskap. En stor del av krenkelsene har skjedd på skolens arena. Nesten alle har opplevd å bli mobbet av andre elever. Noen har erfart å bli stemplet og stigmatisert (jf Becker 1963, Goffman 1963), både av lærere og elever. De er blitt bærere av et stigma som bråkmakere eller annerledes. For Abdi ble situasjonen så vanskelig at han gav opp skolen.

Mange forteller om rasistiske krenkelser og diskriminering, noen gjør det ikke. Slike opplevelser trer frem i ulik grad og i ulike kontekster i de enkeltes liv. Omgivelsenes stadige påminnelser om å ikke ha rett til å betrakte seg som norsk, har ført til at noen er blitt det Larsen (1992) kaller "hjempløse" i landet de har vokst opp i. Mohamed er den eneste som forteller om rasistiske krenkelser fra andre ungdommer. Mange forteller om sterke og negative opplevelser i møtet med politiet. Om stigmatisering, samt vilkårlige, urettferdige og røffe arbeidsmetoder fra politiets side. Noen knytter det til rasisme, andre ikke. Noen har et greit forhold til politiet og trekker frem hvordan relasjonen også kan handle om ungdommers egen atferd, og i hvilken grad de selv gjør seg eksponert for politiets oppmerksomhet. Abdi og Mohamed har også beskrevet vanskeligheter, konflikter, misforståelser og feiltolkninger av krenkende situasjoner som har oppstått når de som unge flyktninger ikke behersket språket eller samfunnskodene i Norge.

Ungdommene har reagert forskjellig på krenkelser de har opplevd. Det handler blant annet om innadvendte reaksjoner i form av vonde følelser og depresjoner. Noen har ikke sett andre løsninger enn å slå elever og jevnaldrende som mobbet eller ydmyket dem. Josef knytter sine voldsomme reaksjoner til diagnosen ADHD. Noen har kommet med alvorlige trusler mot lærere de har havnet i konflikt med. Mohamed er den eneste som beskriver slåsskampene som en respons på rasistiske krenkelser. Likevel nyanserer han dette selv ved å fortelle hvordan han og vennene i stor grad har brukt rasismebegrepet bevisst i konflikter med andre ungdommer.

Å føle seg vilkårlig og urettferdig behandlet av politiet, har skapt et sterkt fiendebilde til en etat som egentlig skal representere samfunnets trygghetsleverandør (jf Finstad 2000). Selv om de andre ungdommene ikke trekker en tydelig parallell mellom rasistiske krenkelser og sin egen marginalisering, er det tydelig at følelsen av å bli gjort hjemløs i sitt eget land har hatt alvorlige konsekvenser for de som har opplevd dette. Salims sterke muslimske tilhørighet og motstand mot alt hva Norge og Vesten representerer, kan tolkes som en motreaksjon på denne følelsen. Med tanke på koblingen mellom problematisk atferd og etnisk minoritetsungdommer i samfunnsdebatten, er det likevel interessant hvordan Salim og Farah viser at islam og dens moralske levereregler har virket forebyggende i forhold til bekymringsfull atferd og marginalisering. Dette er et tankekors i en tid hvor terror har spredd

frykt for denne religionen, og for at muslimske ungdommer skal verves til muslimsk ekstremisme og utgjøre en trussel mot samfunnet.

Ungdommene uttrykker derfor at deres marginalisering ikke bare handler om ungdomstid, venner og søken etter spenning. Eller kun om å bli utsatt for krenkelser. Det kommer frem at de fleste også har opplevd å være utenfor eller mangle tilhørighet i andre sosiale kontekster under oppveksten. Ofte er de blitt oppfattet som bråkete og problematiske. Det er nærliggende å tolke det som om de både er blitt *skjøvet* ut og *dratt* mot det Pedersen (1996) beskriver som gråsonen, en sosial plassering i periferien av samfunnet. Begge former for drift kan henge sammen. Tilhørigheten ungdommene har funnet blant venner som selv har vært involvert i bekymringsfull atferd, kan være en konsekvens av å ha bli stilt utenfor i andre sammenhenger. Sammenhengene rundt ungdommenes liv og marginalisering er sammensatte, og flere forhold kan spille inn. Men ungdommenes beretninger vitner om at marginaliseringen dels har vært resultat av det Becker (1963) kaller stemplingsprosesser og selvoppfyllende profeti: Et menneskes muligheter til å delta i konvensjonelt samfunnsliv begrenses når omgivelsenes tillegger denne personen en negativ identitet, og holder ham eller henne utenfor. Konsekvensene kan bli at personen skyves mot delkulturelle miljø, der man sammen forsterker og opprettholder hverandres bekymringsfulle atferd.

Familie, tiltak og kontroll

Ungdommenes skildringer passer på flere måter inn i et kontrollteoretisk perspektiv. Mange har fortalt om store problemer på skolen, både i relasjonen til lærerne og i forhold til selve undervisningen. De har også opplevd konflikter og marginalisering i forhold til jevnaldrende. De knytter selv disse forholdene til sin utsatte situasjon. Med Hirschis (1971) termer kan man si at ungdommene har hatt en svak tilknytning til den viktige skolearenaen og til konvensjonelle andre. Rasistiske krenkelser og negative møter med politiet er heller ikke med på å styrke båndet og tilhørigheten til samfunnet i sin helhet. Bak ungdommenes bekymringsfulle atferd ser vi opplevelser av hjemløshet, sinne, depresjon og frustrasjon.

Den viktigste arenaen for omsorg og kontroll er familien. Når familiens omsorg uteblir eller familiens kontrollfunksjon ikke fungerer, kan dette få konsekvenser for ungdommers atferd. Selv om ungdommene jeg har intervjuet, ikke klandrer foreldrene sine eller har brutt med dem, har relasjonen til foreldrene i stor grad vært konfliktfylt. Ungdommene har opplevd konfliktene som ubehagelige og frustrerende, selv om mange i ettertid ser at foreldrenes mas kan forstås som et uttrykk for deres omsorg. Emanuel og Farah har beskrevet hvordan

narkotikarus ble en flukt fra problemer og vanskelige følelser knyttet til skilsmisse eller konflikter i hjemmet. Konsekvensene av konfliktene med foreldrene har vært at mange har opphold seg mye utenfor hjemmet, blant venner de selv hevder har hatt negativ innflytelse på atferden deres. Foreldrene synes å ha mistet kontroll og innflytelse på sønnene sine.

Det kan diskuteres om man skal tolke foreldrenes mangel på kontroll over barna som tegn på hva kontrollteoretikerne vil kalle svake bånd. Eller som Coser (1956) hevde at konfliktene ble vanskelige nettopp fordi båndet mellom foreldre og barn er nært og sterkt. Noen av ungdommene har foreldre som ikke behersker norsk, lever isolert og barna må hjelpe foreldrene med kontakten med samfunnet. Konfliktene som har oppstått i disse familiene synes mer å handle om reelle bekymringer for sønnenes atferd enn kulturkonflikt der de foresatte er redde for et fremmed samfunn og ønsker å videreføre egne tradisjoner. Heggen (2001) påpeker hvordan ungdommer i dag står mer alene og kan møte store utfordringer i et stadig mer komplekst samfunn. Noen av disse ungdommene kan ha vært ekstra sårbare og møtt større utfordringer enn andre når foreldrene ikke har hatt forutsetninger til å følge dem opp utenfor hjemmet.

Ungdommene har befunnet seg i en utsatt situasjon der det har vært kritisk med støtte, veiledning og korrigerende i forhold til utfordringene de har møtt. Selv om det ikke alltid har stått klart for dem i øyeblikket, skildrer de likevel et behov for hjelp og støtte i denne tiden. De har hatt behov for råd om hvordan håndtere konfliktsituasjoner og vanskelige følelser. De har trengt noen som kunne åpne øynene deres for andre alternativ enn å slå når de har havnet i bråk, eller bruke rus når de ønsket å flykte unna problematiske følelser. De har hatt behov for hjelp i møtet med lærere, politiet og barnevernet, der mange har opplevd problemer og følt seg alene. De har hatt behov for noen å være sammen med og få snakke ut med voksenpersoner som oppfatter dem på en fordomsfri, åpen og respektfull måte. Abdi har trengt hjelp til å forstå samfunnskodene for å unngå konflikter og misforståelser. Salim forteller om behovet for positiv oppmerksomhet, samt å få føle seg spesiell og verdsatt. Ungdommene beskriver behovet for nære bånd, som kontrollteoretikerne ser som en forutsetning for at mennesker skal tilpasse seg samfunnets normer og spilleregler.

Behovene for nære bånd dekkes ikke gjennom streng kontroll. Nærhetsbehovet er mer knyttet opp til følelsen av trygghet og stabilitet. Dette er behov som ikke lett kan ivaretas av andre enn personer som har en nær og varig relasjon til ungdommene. Selv om ungdommene har store udekkede behov for nærhet og trygghet, kan det være vanskelig å hjelpe ungdommene, eller vanskelig for ungdommene å ta imot hjelp. Istedenfor støtte, trygghet og bekreftelse har foreldrene snarere bidratt med mas og kjeft. Således har de ikke evnet å

påvirke positivt eller spille en avgjørende rolle i sønnenes liv. Ungdommene uttrykker også en negativ holdning og skepsis til barnevernet, selv om institusjonens oppgave er å hjelpe dem ut av en vanskelig situasjon.

Der foreldre og barnevernet har problemer, har veilederne i New Page maktet å gjøre ungdommene åpne og lydhøre for deres innspill, påvirkning og omsorg. Noe av nøkkelen til å påvirke ungdommene og nå deres tillit, synes å være at de selv møtes med tillit og respekt. I møtet med barnevernet og foreldrene har ungdommene ofte følt seg overkjørt og utsatt for tvang eller autoritære holdninger. Mange har hatt problemer med å oppfatte foreldrenes mas og barnevernets drastiske tiltak som forsøk på omsorg. Ved å bygge opp nære relasjoner og fremstå som relevante rollemodeller, har veilederne i New Page gjort ungdommene åpne for å motta den omsorgen de selv mener de har hatt behov for.

Sluttord

Ungdommene vi har møtt forteller om vold, trusler, rus og andre alvorlige forhold de er eller har vært innblandet i. Atferden deres i ungdomstiden er stort sett ikke av typen som høster sympati blant omgivelsene. Møtet med lærere og politiet vitner om dette. Det samme gjør den ofte ensidige fremstillingen av ungdommer i media og samfunnsdebatten jeg viste til i innledningen. Avisoverskriftene kunne like gjerne handlet om ungdommene her. Man kan hevde at det er naturlig og menneskelig å reagere negativt på atferd som bryter med bildet av hva som er ønskelig, forventet og som av og til skremmer oss.

Ungdommenes beretninger viser likevel at marginalisering kan handle om så mye mer enn selve atferden. For ungdommene her handler det også om udekkede behov for nære relasjoner og følelser som hjemløshet, sinne, depresjon og frustrasjon. Ikke minst handler det om ungdommenes møte med omgivelsene og samfunnet rundt, der mange i ung alder har blitt tillagt en negativ rolle som vanskelige og problematiske barn. Selv om deres opplevelser ikke kan generaliseres til å gjelde andre ungdommer, illustrerer de likevel hvor sammensatt og kompleks virkeligheten er. En ensidig negativ fokusering fra ulike hold kan bidra til å forsterke ekskluderingen av ungdommer som kanskje mer enn noe annet trenger å bli inkludert, uten å tydelig vise det på en måte som er gjenkjennelig for oss. Problemet skygger for individet. Ved å neglisjere helheten i hver og en av ungdommenes situasjon blir vi blinde for hvilke tiltak som kan hjelpe ungdommene vekk fra en marginalisert posisjon. Samtidig glemmer man å legge et ansvar på voksenpersoner og andre i omgivelsene som bidrar til å ekskludere ungdommene.

For lærere og politi kan det føles urimelig å bli pålagt et sosialt ansvar for enkeltindivider i en tid der de økonomiske ressursene strammes inn og arbeidssituasjonen legger en større arbeidsbyrde på den enkelte. Andre vil kanskje hevde at det å se ungdommenes marginalisering og atferd i lys av en større kontekst vil være å fremstille dem som offer for omstendighetene, og på den måten frata dem ansvaret for sine egne handlinger. Vi har sett at det å hjelpe ungdommer vekk fra en marginalisert situasjon ikke behøver å være enkelt, samtidig som det kan være ressurskrevende. Noen vil kanskje spørre seg om ressurser skal legges på ungdommer som heller appellerer til omgivelsenes behov for å utdele negative sanksjoner enn å vise empati. Jeg vil hevde det handler om et moralsk ansvar for mindreårige, der vi må spørre oss selv om det finnes rom for å ha andre behov og problemer enn vi er vant til å håndtere. Alle har noe å tape på å ikke gripe fatt i deres situasjon. En varig desintegrering kan koste samfunnet atskillige ressurser på sikt. Den største belastninger tar nok ungdommene selv gjennom lav samfunnsdeltakelse og livskvalitet.

10. Litteraturliste

- Album, Dag (1996), *Nære fremmede. Pasientkulturen i sykehus*. Oslo: TANO.
- Andersson, Christina (1995), *Marias Barn – om ungdomars väg in i missbruk av alkohol och andra droger*. Stockholm: Sober Förlag.
- Andersson Mette (2000), “All five fingers are not the same”. *Identity work among ethnic minority youth in an urban Norwegian context*. Bergen: Centre for Social Science Research, University of Bergen rapport 1/2000.
- Bay, Joi & Drotner Kirsten (1986), *Ungdom, en stil, et liv. En bog om ungdomskulturer*. København: Tiderne skrifter.
- Becker, Howard (1963), *Outsiders. Studies in the sociology of deviance*. London: Free press of Glencoe.
- Berglund, Stig-Arne (1998), *Val av Livsstil – problemungdomars sätt att hantera verklighet och konstruera identitet*. Umeå: Umeå universitet.
- Bjørge, Tore & Carlsson, Yngve (1999), *Vold, Rasisme og Ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bourdieu, Pierre (1993), *The Weight of the World : social suffering in contemporary society*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J.D. (1993), *Den kritiske ettertanke*. Oslo: Samlaget.
- Christie, Nils (1982), *Hvor tett et samfunn*. 2. rev. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Coser, Lewis A. (1956), *The functions of social conflict*. New York: The free press.
- Dagbladet 10. November 2005, *Død for ingenting*.
- Espelid, Magne & Irgan Tom (2003), ”Livbøyer. Integrering, Rus, Atferdsanalyse.” *Embla*, 7: 26-33.
- Fangen, Katrine (2004), *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fangen, Katrine (2006), ”Humiliation experienced by Somali refugees in Norway.” *Journal of refugee Studies* nr.2, 2006.
- Fangen, Katrine (1997), *Rasisme i plural form. Paradigmer og begreper om rasisme*. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo. Rapport 7/97.
- Finstad, Liv (2000), *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Fischer S. Claude; Michael Hout; Martin S. Jankowski; Samuel R. Lucas; Ann Swindler & Kim Voss (1996): *Inequality by Design. Cracking the Bell Curve Myth*. Princeton: Princeton University Press.

- Fog, Jette (1994), *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- Fornäs, Johan; Lindberg, Ulf; Sernhede, Ove (1984), *Ungdomskultur: identitet och motstånd*. Stockholm: Akedemilitteratur.
- Goffman, Erving (1975), *Stigma. Om afvigerens sociale identitet*. København: Gyldendal.
- Goode, Erich (2001), *Deviant behavior*. 6 utg. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Heggen, Kåre; Gunnar Jørgensen; Gry Paulgaard (2003), *De Andre. Ungdom, risikosoner og marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Heggen, Kåre (2001), "Marginalisering av ungdom – skolen sin rolle". I Tormod Øia (red.) *Ungdom, I spenninga mellom det lokale og det globale*. (119-135) Oslo: Samlaget.
- Hirschi, Travis (1971), *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hauge, Ragnar (1990), *Kriminalitetens årsaker: utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo: Univesitetsforlaget.
- Irgan, Tom (2005), *Brukerundersøkelse om ungdommer i New Page*. Oslo: New Page
Brukerrapport 1/05. Upublisert rapport.
- Korsnes, Olav; Andersen, Heine; Brante, Thomas (2001), *Sosiologisk Leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kumar, Loveleen (1997), *Mulighetenes Barn. Å vokse opp med to kulturer*. Kristiansand: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Larsen, Guri (1992), Brødre. *Æreskamp og hjemløshet blant innvandringens ungdom*. Oslo: Pax forlag AS.
- Lauglo, Jon (1996), *Motbakke, men mer driv? Innvandrerungdom i norsk skole*. Oslo: Norges forskningsråd, NOVA/Ungforsk 6/96.
- Lien, Inger-Lise (1997), *Ordet som stempler djevlene: holdninger blant pakistanere og nordmenn*. Oslo: Aventura.
- Matza, David (1964), *Delinquency and drift*. Berkeley: University of California.
- Matza, David og Graham M. Sykes (1961), "Juvenile Delinquency and Subterranean Values." *American Sociological Review* 26:712-719.
- Merton, Robert K. (1968): *Social theory and social structure*. New York: The Free Press.
- Moshuus, Geir H; Rossow, Ingeborg; Vestel, Viggo (2002), *Partydop og Ungdomskultur*. Oslo: NOVA Rapport 10/02.
- Nordahl, Thomas (2000), *En skole, to verdener. Et teoretisk og empirisk arbeid om problematferd og mistilpasning i et elev- og lærerperspektiv*. Oslo: NOVA rapport 11/00.
- Pedersen, Willy (1998), *Bittersøtt. Ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo:

- Universitetsforlaget.
- Pedersen, Willy (1996), "Marginalitet – arbeiderklassens sårbare sønner". I Tormod Øia (red.) *Ung på 90-tallet*. (75-88) Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Pape, Hilde (1995), *Karakteristika ved Ungdomskriminalitet og Unge Lovovertredere*. Oslo: PHS Forskning 1995:1.
- Prieur, Annick (2004): *Balansekunstnere. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Silverman, David (2001): *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage publications Ltd.
- Stortingsmelding 17 (1996-97:9), *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*.
- Vikør, Knut S.(2002), *Islam. Ei faktabok*. Oslo: Spartacus
- Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativ orientert samfunnsforskning*. Oslo: Seek AS.
- Widerberg, Karin (2001), *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt. En alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wikan, Unni (1995), *Mot en ny norsk underklasse. Innvandrere, kultur og integrasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- www.adhd-foreningen.no
- www.newpage.no
- Øia, Tormod (2003), *Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*. Oslo: NOVA rapport 20/2003

Alle kilder brukt i oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven:

39 327

11. Vedlegg

Intervjuguide

Bakgrunnsinformasjon

Alder
Bosted
Etnisk bakgrunn
Familiestatus
Kontakt med slekt i utlandet/Norge
Jobb/skole

Familie/oppvekst

Hvor vokst opp
Opplevelse av oppvekst/familie
Hvor/med hvem bor sammen med
Hvilket språk snakkes hjemme
Foreldrenes integrasjon/språkkunnskaper
Kulturelt/religiøst preg på oppdragelse
Oppfølging/engasjement fra hjemmet
Relasjon til foreldre
Strengt/ikke strengt/grenser
Foreldrenes/grensens relevans
Forventninger fra familien
Forhold til forventningene

Fritid

Aktiviteter i fritiden
Hva liker å gjøre/vil helst gjøre
Hvem er sammen med/mange venner?
Forhold til venner:
nærhet/påvirkning/gjeng
Venner og atferd
Foreldres innflytelse/innsikt i fritid/venner
Vennenes etniske bakgrunn

Skole

Hvilke skoler
Trivsel
Mestring/språk/koder
Opplevelse av skolen
Holdning til skolen
Opplevelse/relasjon lærere
Opplevelse/relasjon medelever
Oppfølging fra foreldre
Relevans etnisk bakgrunn

New Page og atferd

Hvordan kom i kontakt med NP
Hvor lenge vært med i NP
Hvordan opplever NP
Har NP påvirket/eventuelt på hvilke måte
Hvordan går NP frem
Veileder
Holdning til NP
Foreldres holdning til NP
Opplevelser knyttet til atferd
Holdning til egen atferd/situasjon
Refleksjoner/følelser knyttet til atferd
Verdier: syn på rett galt generelt og i forhold til seg selv

Tiltak/reaksjoner/påvirkning fra andre

Reaksjoner/sanksjoner/konsekvenser
Fra hvem
Engasjement fra eventuelle andre
Hvordan opplever andre voksne/offentlige instanser

Etnisitet, kultur og identitet

Etnisk identitet/opptatt av dette
Konflikt/problematisk?
Spiller etnisitet en rolle i hverdagen
Forventninger fra hjemmet/andre
Holdninger fra omgivelsene på etnisitet
Egne opplevelser og/ eller andres?
Positive/negative
Fra hvem?
Hva eventuelt følt/hvordan reagert på andres holdninger
Syn/reaksjon på negative holdninger
Fordeler/ulempes/hindringer pga etnisitet
Egne holdninger til "det etnisk norske"

Fremtid og ressurser

Forventninger/aspirasjoner
Hva drømmer om/ønsker for fremtiden
Hvordan ser for seg livet lenger frem
Ressurser/muligheter/hindringer
Endring i syn på fremtid eller drømmer

Informasjonsskriv

Kjære ungdom og foreldre.

Jeg er student ved Universitetet i Oslo, der jeg for tiden holder på å skrive min masteroppgave i sosiologi. Den foreløpige tittelen på oppgaven er *Utsatt minoritetsungdom i den forebyggende prosjektet New Page*.

Grunnlaget for oppgaven vil være personlige intervjuer med flere av ungdommene som er med i New Page Oslo og Bergen. Ledelsen i New Page har allerede gitt meg tillatelse til å gjennomføre prosjektet. For å kunne gjennomføre intervjuene må jeg likevel også ha samtykke fra foreldrene og ungdommene selv. Deltagelse i intervjuene er helt frivillig. Det er også fullt mulig å til enhver tid trekke seg dersom man skulle ombestemme seg, også etter at intervjuene er gjennomført. Det behøver ikke oppgis noen grunn for hvorfor man eventuelt vil trekke seg. Det medfører heller ikke erstatningsansvar eller andre konsekvenser.

Det jeg ønsker å få frem gjennom dette prosjektet er et bilde av ungdommenes egne opplevelser, erfaringer og tanker rundt møtet med samfunnets ulike arenaer og livet generelt. Samtalene vil kunne dreie seg om fritid og vennskap, drømmer, verdier, New Page, skole, møte med storsamfunnet, familie og det å ha en flerkulturell bakgrunn. Jeg tror at ungdommene i New Page har unik og nyttig kunnskap i egenskap av å være den de er og i deres situasjon. Å få frem deres perspektiv tror jeg kan være lærerikt, interessant og nyanserende, særlig tatt i betraktning bilde ofte gitt i media om kobling mellom minoritetsungdom og bekymringsfull atferd. Jeg vil i tillegg til ungdommene også intervju noen få ansatte i New Page.

Intervjuene vil ikke fremstå som portretter av ungdommene i den ferdige oppgaven. All informasjon vil anonymiseres, slik at ingen som leser oppgaven skal kunne knytte informasjon der til de som er intervjuet. Jeg er underlagt taushetsplikt, all data behandles konfidensielt og ingen andre vil få innsyn i personlig identifiserbar informasjon. For å få et best mulig materiale å jobbe med har jeg i utgangspunktet tenkt å ta opp samtalene på bånd. Dersom noen skulle synes det er ubehagelig kan jeg bruke notater istedenfor. Etter at oppgaven er ferdig vil alle intervjuutskrifter anonymiseres og lydbånd makuleres. Jeg vil også følge retningslinjer for god etikk innen samfunnsvitenskapelig forskning. Prosjektet er meldt til personvernombudet for forskning i Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste.

Dersom dere vil gi meg deres samtykke til intervjuene, kan det gjøres på flere måter. Både ungdommer og foreldre kan enten underskrive og sende samtykkeerklæringen til meg i det vedlagte brevet, gi beskjed på meg på telefon eller sende en epost til min epost adresse. Dere kan også gi samtykkeerklæringen til en av de ansatte i New Page i en lukket konvolutt, så vil de gi den videre til meg. Om det skulle være noen spørsmål er det bare å ringe til meg på telefon: +47 97149514. Samtykkeerklæring og annen informasjon rundt prosjektet finnes på neste side.

Jeg ønsker ellers å takke så mye for tillitten fra de som samtykker til intervjuene.

Med vennlig hilsen

Marie Moen

Prosjekttittel: Utsatt minoritetsungdom i det forebyggende prosjektet New Page

Finansiering: Ingen finansiering

Tid for prosjektslutt: 1. juni 2005

Student og databehandler: Marie Moen, Københavngata 14 C, 0566 Oslo
Tlf: +4797149514
Epost: moenmarie@yahoo.no

Veileder: Forsker/postdoktor Katrine Fangen
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Boks 1096 Blindern
0317 Oslo

Samtykkeerklæring

Jeg samtykker til at jeg/min sønn, _____ kan intervjues av Marie Moen i forbindelse med en masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo.

Jeg har lest informasjonsskrivet om oppgaven, og er derfor klar over min egen rettighet om å til enhver tid kunne trekke tilbake samtykket uten at det må gis noen begrunnelse eller at det får andre konsekvenser.

Sted/Dato

Navn
